

MINISTERSTWO ROLNICTWA I ROZWOJU WSI

ROLNICTWO I GOSPODARKA ŻYWNOŚCIOWA W POLSCE

WARSZAWA 2008

WYDAWCA
MINISTERSTWO ROLNICTWA I ROZWOJU WSI

AUTOR
MIECZYŚLAWA JUST

SKŁAD I DRUK

024 367-52-82
www.rytter.pl

MINISTERSTWO ROLNICTWA I ROZWOJU WSI

**ROLNICTWO I GOSPODARKA ŻYWNOŚCIOWA
W POLSCE**

WARSZAWA 2008

WSTĘP MINISTRA ROLNICTWA I ROZWOJU WSI	4
OGÓLNE INFORMACJE O POLSCE	6
ROLNICTWO	9
Ogólna charakterystyka polskiego rolnictwa	9
Zasoby ziemi rolniczej i struktura jej użytkowania	10
Wartość produkcji rolniczej i relacje cen	14
Dochody ludności rolniczej	16
Produkcja roślinna	17
Produkcja zwierzęca	23
Zaopatrzenie rolnictwa w środki produkcji	27
Rolnictwo ekologiczne	29
Integrowana produkcja rolnicza	31
Rolnictwo w regionach	33
OBSZARY WIEJSKIE	36
Ogólna charakterystyka obszarów wiejskich	36
Ludność wiejska	36
Aktywność zawodowa i bezrobocie na wsi	37
Infrastruktura na wsi	38
PRZEMYSŁ SPOŻYWCZY	40
Ogólne informacje o przemyśle spożywczym	40
Sytuacja ekonomiczna przemysłu spożywczego	41
Produkcja ważniejszych wyrobów przemysłu spożywczego	43
Spożycie artykułów żywnościowych	43
Program PDŻ – Poznaj Dobrą Żywność	45
Produkty regionalne i tradycyjne	46
RYBOŁÓWSTWO	50
Ogólne informacje o rybołówstwie w Polsce	50
Podaż ryb morskich i słodkowodnych	51
Rynek ryb i przetworów	52
Przetwórstwo rybne	53

HANDEL ZAGRANICZNY	55
Ogólne informacje o obrotach zagranicznych towarami rolno-spożywczymi	55
Geograficzna struktura handlu towarami rolno-spożywczymi	56
Towarowa struktura handlu rolno-spożywczego	58
POLITYKA WSPARCIA ROLNICTWA	61
Środki finansowe na wsparcie rolnictwa	61
Pomoc krajowa	62
Dopłaty bezpośrednie do gruntów rolnych	62
Plan Rozwoju Obszarów Wiejskich na lata 2004-2006	64
SPO „Restrukturyzacja i modernizacja sektora żywnościowego oraz rozwój obszarów wiejskich 2004-2006”	64
Program Rozwoju Obszarów Wiejskich 2007-2013	65
Sektorowy Program Operacyjny „Rybołówstwo i przetwórstwo ryb 2004-2006 i przygotowanie do wdrożenia Programu Operacyjnego „Zrównoważony rozwój sektora rybołówstwa przybrzeżnych obszarów rybackich na lata 2007-2013	66
ROLNICZE INSTYTUCJE	68
Agencja Restrukturyzacji i Modernizacji Rolnictwa	68
Agencja Rynku Rolnego	69
Agencja Nieruchomości Rolnych	70
Państwowe doradztwo rolnicze	73
Szkoły rolnicze	73
Kasa Rolniczego Ubezpieczenia Społecznego	75
ADRESY INSTYTUCJI ZWIĄZANYCH Z ROLNICTWEM	77

Szanowni Państwo!

Mam zaszczyt zaprezentować Państwu kolejną edycję opracowania „Rolnictwo i gospodarka żywnościowa w Polsce”. Wydanie tej publikacji zbiega się w czasie z otwarciem Międzynarodowych Targów POLAGRA-FOOD oraz POLAGRA-FARMA. Publikacja przeznaczona jest dla odbiorców krajowych i zagranicznych. Stanowi uzupełnienie praktycznej prezentacji – na targach POLAGRA – dorobku polskiego rolnictwa, przetwórstwa rolno-spożywczego, rybołówstwa oraz gałęzi przemysłu pracującego na rzecz sektora żywnościowego.

Na szczególną uwagę zasługują informacje o dynamicznie rozwijającym się handlu zagranicznym towarami rolno-spożywczymi, który jest najlepszym miernikiem konkurencyjności polskiego sektora żywnościowego. Polska żywność z dużym powodzeniem zdobywa uznanie wśród konsumentów w Europie, a także poza nią. Wzrost polskiego eksportu spowodowany jest głównie likwidacją administracyjnych barier ze strony Unii Europejskiej, największego partnera handlowego Polski, co pozwoliło na wykorzystanie atutów naszej żywności, takich jak wysoka jakość zdrowotna i walory konsumpcyjne.

Polska włączyła się w realizację unijnej polityki poprawy jakości wyrobów żywnościowych, między innymi poprzez wyróżnienie produktów o szczególnie wysokich walorach jakościowych znakiem PDŻ - Poznaj Dobrą Żywność, a także ochronę unikalnych produktów o określonym pochodzeniu geograficznym lub wytwarzanych tradycyjną metodą. Bogactwo polskiej kuchni oraz wyjątkowych produktów rolno-spożywczych obrazuje stale wzrastająca liczba produktów aplikujących o rejestrację w Komisji Europejskiej jako chronione oznaczenia geograficzne, chronione nazwy pochodzenia i gwarantowane tradycyjne specjalności. Takich produktów jest obecnie 30, a na krajowej Liście Produktów Tradycyjnych znajduje się ich już ponad 520. Wśród produktów ubiegających się o rejestrację w Komisji Europejskiej są zarówno sery, wędliny, oleje, jak i warzywa i owoce, a także wyjątkowe produkty piekarnicze, cukiernicze oraz miody.

Duży wpływ na walory polskiej żywności ma wysoka jakość surowców rolniczych uzyskiwanych w warunkach czystości środowiska i przy wysokim udziale gospodarstw produkujących tradycyjnymi metodami. Dynamicznie rozwija się rolnictwo ekologiczne, choć jego rozmiar nie jest jeszcze duży, mimo wysokiego potencjału. Równocześnie prowadzona jest integrowana produkcja rolnicza, która wykorzystuje zrównoważony postęp techniczny i biologiczny w uprawie, ochronie roślin i nawożeniu, zwracając szczególną uwagę na ochronę środowiska.

Odrębną część publikacji stanowi informacja o głównych elementach polityki wobec wsi i rolnictwa współfinansowanych ze środków Unii Europejskiej i z budżetu krajowego. Istotne

zmiany następują zarówno w skali pomocy, jak i w zasadach jej udzielania. Rok 2007 był pierwszym rokiem wdrażania nowego 7. letniego „Programu Rozwoju Obszarów Wiejskich 2007-2013”. Na jego realizację udostępnione zostaną środki w wys. 17,2 mld EUR, z tego 13,2 mld EUR z budżetu UE i 4 mld EUR z budżetu krajowego. Niezależnie prowadzona będzie w ramach Wspólnej Polityki Rolnej interwencja i organizacja rynków rolnych oraz stosowane będą dopłaty bezpośrednio do użytkowników rolnych i niektórych upraw.

Pełne wykorzystanie tak dużych środków wiąże się z koniecznością z jednej strony dużej aktywności beneficjentów oraz zaangażowania administracji, organizacji samorządowych, zawodowych, jednostek rolniczych i działających na rzecz rolnictwa i wsi w pomoc w przygotowaniu i realizacji wniosków.

W cztery lata po przystąpieniu do UE można mówić o utrwaleniu pozytywnych tendencji w rolnictwie i na obszarach wiejskich, które w znacznej części nastąpiło dzięki zwiększonemu dopływowi środków finansowych, ale także skorzystaniu przez rolników i przetwórców z szans jakie stworzyło otwarcie na świat i swobodny przepływ towarów i usług.

Życzę Państwu ciekawej lektury.

Marek Sawicki

Minister Rolnictwa i Rozwoju Wsi

OGÓLNE INFORMACJE O POLSCE

Polska jest krajem w Europie Środkowej o powierzchni 312,7 tys. km² (9 miejsce w Europie i 68 w świecie) i liczbie ludności 38,1 mln osób (8 miejsce w Europie i 31 w świecie).

Od 1 maja 2004 r. Polska jest członkiem Unii Europejskiej, zajmując wśród 27 krajów 7 miejsce pod względem liczby ludności ogółem i pierwsze pod względem ludności rolniczej oraz drugie miejsce (po Rumunii) pod względem liczby gospodarstw rolnych. Zajmuje 7,1 % ogólnej powierzchni krajów Unii.

Polska graniczy z 7 krajami, w tym 4 członkami UE (Niemcy, Czechy, Słowacja i Litwa) i 3 spoza Unii (Rosja, Białoruś, Ukraina).

Na północy granicę Polski stanowi Morze Bałtyckie, na południu położone są dwa pasma górskie: Karpaty z grupą najwyższych gór – Tatr (najwyższy szczyt Rysy – 2499 m n.p.m.) i Sudety z Karkonoszami (najwyższy szczyt Śnieżka – 1602 m n.p.m.). W głębi kraju położone są Góry Świętokrzyskie (najwyższy szczyt Łysica – 612 m n.p.m.).

Polska charakteryzuje się dużą różnorodnością przyrodniczo-środowiskową. Szczególną ochroną objęte są parki narodowe zajmujące ponad 317 tys. ha, rezerваты przyrody w liczbie 1407 o powierzchni prawie 167 tys. ha, parki krajobrazowe zajmujące powierzchnię ponad 2602 tys. ha i pomniki przyrody w liczbie 34,5 tysiąca.

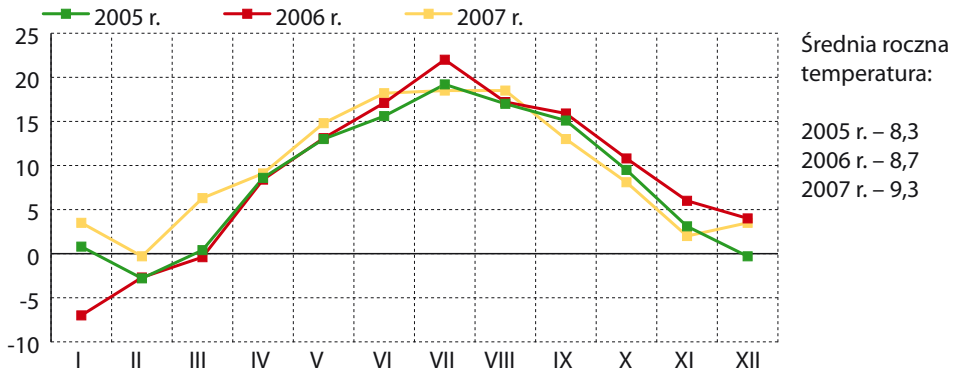
Występują także lasy chronione o areale 3278 tys. ha. Chronionych jest wiele gatunków zwierząt, z których do najważniejszych zalicza się żubry, kozice, niedźwiedzie, bobry, rysie i wilki.

Ponad 75 % terytorium kraju położone jest poniżej 200 m n.p.m., a tylko niespełna 3 % powyżej 500 m n.p.m.

Klimat w Polsce charakteryzuje się dużymi wahaniami w długości poszczególnych pór roku. W ostatnich 3 latach średnia temperatura powietrza wahała się od 8,3°C do 9,3°C, a suma opadów w przedziale 579 mm do 717 mm.

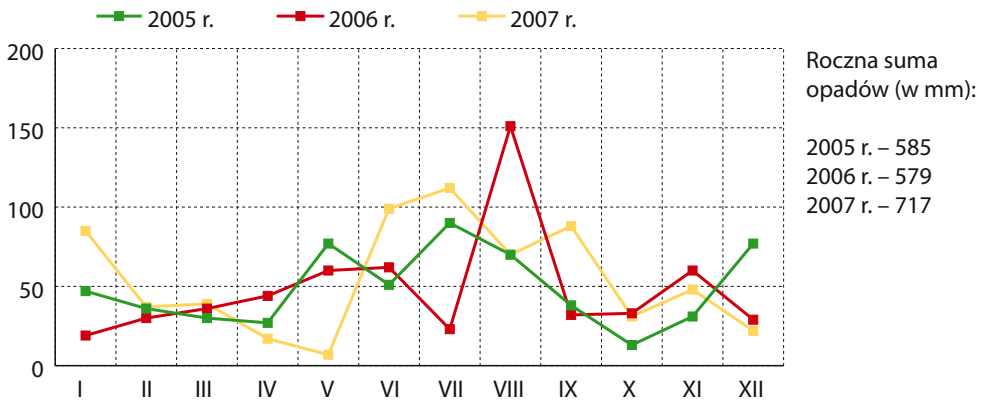
Ryc. 1. Średnie miesięczne temperatury powietrza w Polsce (w °C)

Źródło: IMGW

Opady atmosferyczne są głównym źródłem zasobów wodnych i charakteryzują się dużymi wahaniami w latach, miesiącach i regionach. W rezultacie występują obszary suszy i podtopienia, a nawet powodzie.

Ryc. 2. Średnie miesięczne sumy opadów atmosferycznych w latach 2005-2007 (w milimetrach)

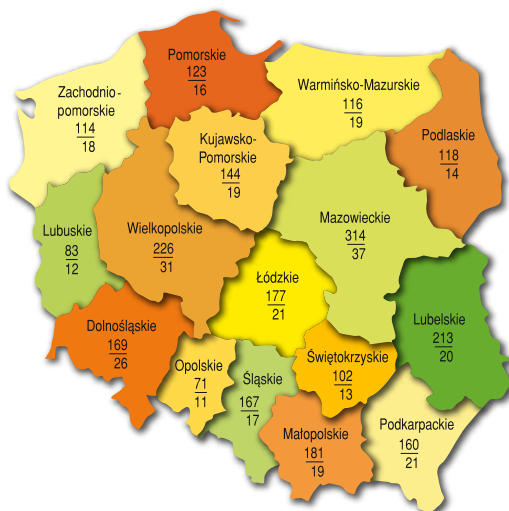

Źródło: IMGW

Polska podzielona jest na 16 województw, 314 powiatów, 65 miast na prawach powiatów i 2.478 gmin. Jednostkami pomocniczymi w gminach są m. innymi sołectwa, których jest ponad 40,3 tysiące.

Ryc. 3. Jednostki podziału terytorialnego w Polsce

2478 Liczba gmin
16 Liczba województw

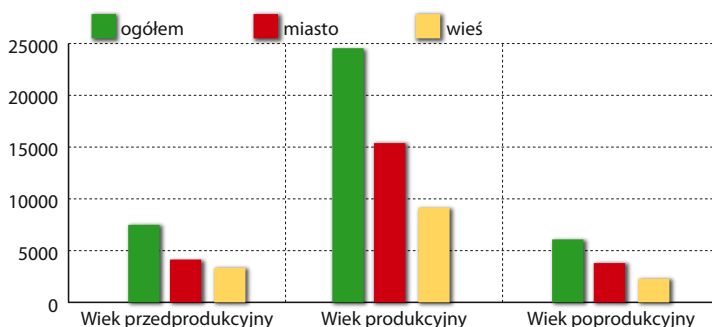

W 2007 r. utrzymywało się notowane od 2004 r. wysokie tempo wzrostu gospodarczego. Tendencje wzrostowe – kreowane przez silny popyt krajowy, zarówno inwestycyjny, jak i konsumpcyjny – obejmowały wszystkie główne sektory gospodarki. Równocześnie wzrosła liczba pracujących i nowych miejsc pracy oraz nastąpił spadek bezrobocia.

Według wstępnych szacunków, Produkt Krajowy Brutto w 2007 r. był realnie o 6,6 % wyższy niż przed rokiem, wobec wzrostu o 6,2 % w 2006 r., 3,6 % w 2005 r. i 5,3 % w 2004 r. Liczba bezrobotnych zmniejszyła się z 3 mln. osób w 2004 r. do 1,7 mln osób w 2007 r.

Rok 2007 był dziewiątym z kolei, w którym w wyniku ujemnego salda migracji zagranicznych notuje się ubytek rzeczywisty ludności. W porównaniu do 2000 r. w 2007 r. liczba ludności zmniejszyła się o 138 tys. osób, przy czym spadek dotyczył tylko miast (odpowiednio – 247 tys. osób) bowiem na obszarach wiejskich wystąpił wzrost liczby mieszkańców (+ 109 tys.).

Ryc. 4. Ludność według stanu na 31.XII.2007 r. (tys. osób)

Źródło: Ludność, stan i struktura w przekroju terytorialnym. GUS. 2008

W 2007 r. zanotowano nieznaczny wzrost przyrostu naturalnego: urodzenia żywe na 1000 mieszkańców wyniosły 10,2 wobec 9,8 w 2006 r. a zgonów odpowiednio 9,9.

ROLNICTWO

Ogólna charakterystyka polskiego rolnictwa

Rolnictwo polskie charakteryzuje się dużym rozdrobnieniem – średnia wielkość gospodarstwa rolnego wynosi 7,8 ha użytków rolnych, przy czym ponad połowa gospodarstw produkuje wyłącznie lub głównie na własne potrzeby, ograniczając wydatki na zakup żywności i koszty utrzymania rodziny. Gospodarstwa te o relatywnie niewielkim areale prowadzą produkcję metodami tradycyjnymi, przy niskim nawożeniu mineralnym i zużyciu chemicznych środków ochrony roślin, a także pasz przemysłowych w żywieniu zwierząt gospodarskich, zwłaszcza bydła. Mimo tego, a także faktu występowania przewagi gleb o niskiej przydatności rolniczej, Polska jest znaczącym w świecie i Europie producentem produktów rolnych, ogrodniczych i pochodzenia zwierzęcego.

Tab. 1. Udział i miejsce polskiego rolnictwa w świecie i UE (27 państw)

Produkcja niektórych artykułów rolnych	Udział		Miejsce	
	w świecie	w UE	w świecie	w UE
pszenica	1,2	5,6	18	5
żyto	19,8	40,1	3	2
ziemniaki	2,9	15,8	7	2
buraki cukrowe	4,5	9,7	7	3
rzepak	3,4	10,3	7	4
jabłka	3,6	20,2	4	1
mięso	1,3	8,3	14	5
mleko krowie	2,2	8,1	11	4
Pogłowie:				
bydła	0,4	6,2	45	7
trzody chlewnej	1,9	11,8	7	3

Źródło: Rocznik Statystyczny Rolnictwa i Obszarów Wiejskich 2007 Dane za 2006 r.

Czołowe miejsce zajmuje Polska także w produkcji owoców jagodowych (truskawek, malin i porzeczek) oraz warzyw gruntowych, takich jak: cebula, kapusta i kalafior.

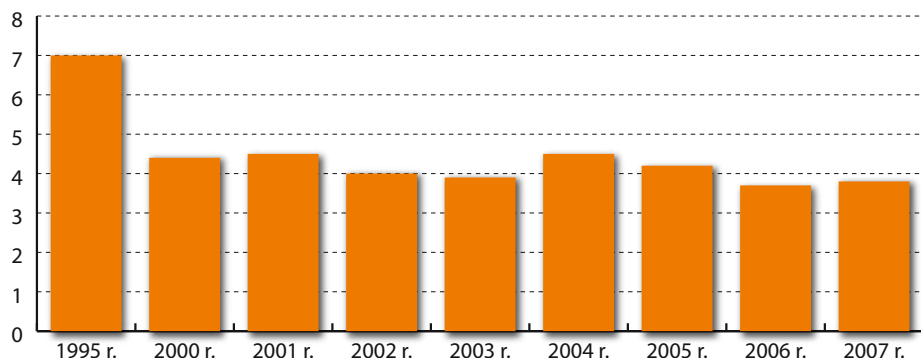
Warunki glebowo-klimatyczne i tradycje regionalne decydują o specjalizacji produkcji.

Tereny Polski centralnej, wschodniej i północnej to obszary upraw ziemniaków i żyta oraz użytki zielone. Sady i plantacje owoców jagodowych zlokalizowane są na Mazowszu (rejon grójecki), w woj. lubelskim, na Sandomierszczyźnie, a także w Wielkopolsce i woj. łódzkim. Uprawy roślin o większych wymaganiach glebowych i klimatycznych koncentrują się w południowo-wschodniej i zachodniej części kraju oraz w regionie Żuław i Warmii. Przeważa tam uprawa zbóż intensywnych, głównie pszenicy oraz buraków cukrowych i rzepaku.

Największa koncentracja chowu bydła występuje w woj. podlaskim, mazowieckim, warmińsko-mazurskim i wielkopolskim, a trzody chlewnej w woj. wielkopolskim i kujawsko-pomorskim. Chów owiec jedynie w rejonach górskich (woj. małopolskie) ma większy wymiar.

W 2007 r. po dwóch latach spadku produkcji rolniczej, uzyskano bardzo dobre wyniki produkcyjne. Znalazło to odbicie w udziale rolnictwa w Produkcie Krajowym Brutto (PKB).

Ryc. 5. Udział rolnictwa, leśnictwa i łowiectwa w PKB (w %)

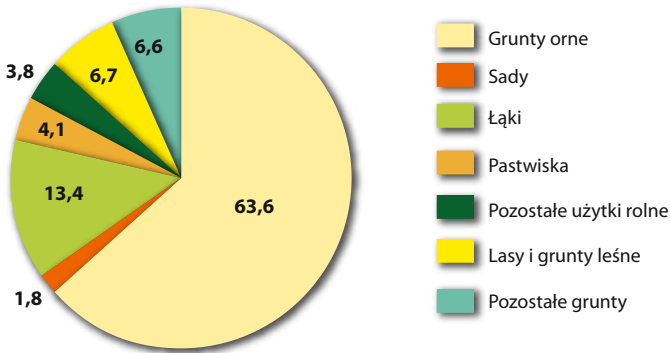
Zasoby ziemi rolniczej i struktura jej użytkowania

W ogólnej powierzchni Polski wynoszącej 31,3 mln ha, powierzchnia gospodarstw rolnych wyniosła 18,7 mln ha, stanowiąc 59,7 % ogólnej powierzchni kraju. Powierzchnia ogólna gruntów należących do gospodarstw rolnych zwiększyła się w 2007 r. w porównaniu do 2006 r. o 319 tys. ha. W użytkowaniu gruntów rolnych przeważa sektor prywatny, do którego należy 17,9 mln ha.

Powierzchnia użytków rolnych w gospodarstwach rolnych wynosi blisko 16,2 mln ha, z których ok. 15,5 mln ha znajduje się w dobrej kulturze rolnej.

W powierzchni użytków rolnych będących w dobrej kulturze rolnej – grunty orne utrzymywane zgodnie z normami w gospodarstwach rolnych zajmują 11,9 mln ha i stanowią 76,6 % powierzchni użytków rolnych będących w dobrej kulturze rolnej oraz 63,6 % powierzchni ogólnej w gospodarstwach rolnych. Sady zajmują 336,8 tys. ha (2,1 % pow. użytków rolnych i 1,8 % powierzchni ogólnej gospodarstw rolnych), a trwałe użytki zielone 3,3 mln ha (odpowiednio 20,2 % i 17,5 %).

Ryc. 6. Struktura użytkowania gruntów w gospodarstwach ogółem (w %)

Źródło: Użytkowanie gruntów, powierzchnia zasiewów i pogłowie zwierząt gospodarskich w 2007 r. GUS. Warszawa 2007

Jakość użytków w Polsce jest niska, niższa niż średnio w UE. Duży udział gleb słabych i zakwaszonych zmniejsza rolniczą przydatność użytków rolnych. Udział gleb lekkich, charakteryzujących się w Polsce wysoką piaszczystością, jest w Polsce dwukrotnie większy niż średnio w UE; w Polsce wynosi 60,8 %, a w UE – 31,8 %.

Wskaźnik bonitacji gleb będący ilorazem hektarów przeliczeniowych do fizycznych użytków rolnych wynosi w Polsce 0,82. Niekorzystne warunki glebowe i nakładające się gorsze warunki klimatyczne znajdują odzwierciedlenie w niższej produktywności ziemi w porównaniu do średniej z UE. Rok 2007 był kolejnym rokiem ograniczania ugorowania gruntów, co związane jest ze stosowaniem dopłat bezpośrednich do każdego hektara użytkowanego rolniczo oraz wzrostu cen ziemi rolniczej.

Tab. 2. Ugory na gruntach ornych

	2002	2003	2004	2005	2006	2007
<u>Ogółem grunty ugorowane</u>						
- w tys. ha	2303	1761	1399	1029	984	413
- udział w gruntach ornych w %	17,8	13,9	8,6	8,4	7,9	3,5
<u>w tym: w gospodarstwach indywidualnych</u>						
- w tys. ha	1834	1305	1031	713	703	328
- udział w gruntach ornych w %	16,0	11,9	9,3	6,7	6,4	3,1

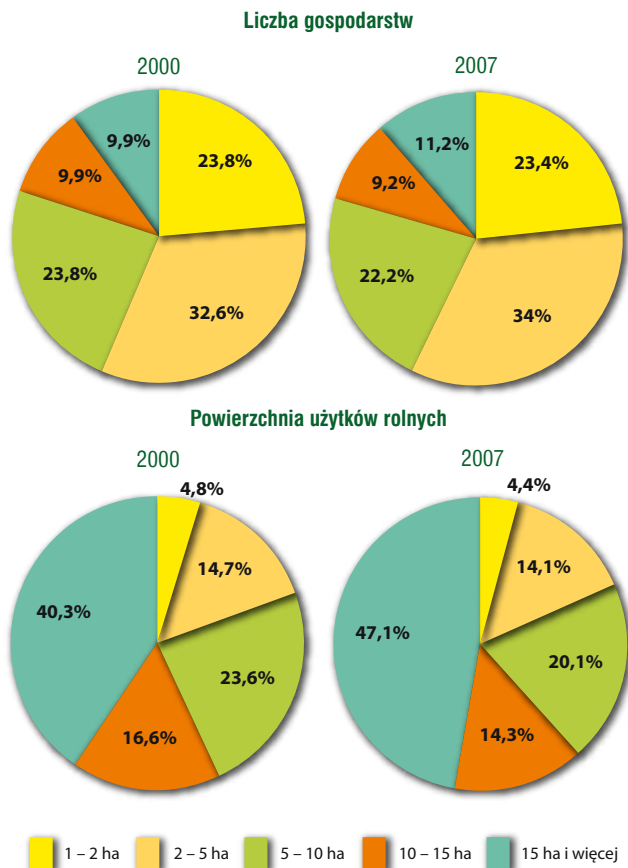
Źródło: Rolnictwo w 2007 r. GUS. Użytkowanie gruntów, powierzchnia ..... GUS. 2007 r.

W 2007 r. wg uogólnionych wyników reprezentacyjnego badania „Struktura gospodarstw rolnych” prowadzonych przez GUS, liczba gospodarstw i działek rolnych wynosiła 2579 tys., w tym 2578 tys. to jednostki sektora prywatnego.

Gospodarstw o areale powyżej 1 ha użytków rolnych było 1808 tys. W porównaniu z wynikami powszechnego spisu rolnego z 2002 r. liczba gospodarstw rolnych zmniejszyła się o 354 tys., tj. o 12,1 %. Największa dynamika spadku wystąpiła w grupie obszarowej do 1 ha UR włącznie, gdzie liczba gospodarstw zmniejszyła się w stosunku do 2002 r. o 21,1 %. Wzrosła natomiast liczba gospodarstw

największych, o powierzchni 50 ha i wyżej użytków rolnych o 21,6 %, do 24,1 tysięcy. Liczba gospodarstw o areale powyżej 1 ha UR zmniejszyła się ogółem o 7,6 %, przy równoczesnym wzroście grupy 50 i więcej hektarowych o 25,5 %.

Ryc. 7. Struktura indywidualnych gospodarstw rolnych według grup obszarowych użytków rolnych w 2000 i 2007 r. (w %)

Źródło: Rolnictwo w 2007 r. GUS. Warszawa 2008 r.

Od czasu integracji z UE wzrasta zainteresowanie zakupem ziemi rolniczej, co skutkuje wzrostem jej cen. Nasilenie transakcji w rynkowym obrocie ziemią rolniczą cechuje się znacznym zróżnicowaniem regionalnym, uwarunkowanym głównie podażą, odmienną strukturą agrarną, siłą ekonomiczną gospodarstw i zróżnicowanymi motywacjami zakupu gruntów. Relatywnie najmniejsze obroty notowane są w regionach południowej i środkowej Polski gdzie struktura gospodarstw jest najbardziej rozdrobniona i dominuje przekazywanie ziemi usamodzielniającym się dzieciom.

Najwyższą dynamikę cen notuje się przy zakupach cen najsłabszych, najmniej przydatnych rolniczo, co wskazuje na popyt nie związany z produkcją rolniczą.

Tab. 3. Przeciętne ceny gruntów ornych i łąk w obrocie prywatnym.
Cena za 1 ha

Wyszczególnienie		w zł	żyta w dt	żywca rzeźnego wieprzowego w dt
Grunty orne	2000	4786	115,3	13,3
	2005	8244	237,8	21,1
	2007	12.134	183,7	33,8
- dobre (pszenno-buraczane)	2000	6712	161,7	18,6
	2005	11001	317,3	28,1
	2007	15325	232,0	42,7
- średnie (żytnio-ziemniaczane)	2000	4920	118,5	13,7
	2005	8603	248,1	22,0
	2007	12654	191,6	35,2
- słabe (piaszczyste)	2000	2725	65,6	7,6
	2005	5843	168,5	14,9
	2007	9228	139,7	25,7
Łąki dobre	2000	4883	117,6	13,6
	2005	6144	177,2	15,7
	2007	9433	142,8	26,3
słabe	2000	2753	66,3	7,6
	2005	4003	115,5	10,2
	2007	6743	102,1	18,8

Źródło: Rolnictwo w 2007 r. GUS. Warszawa 2008

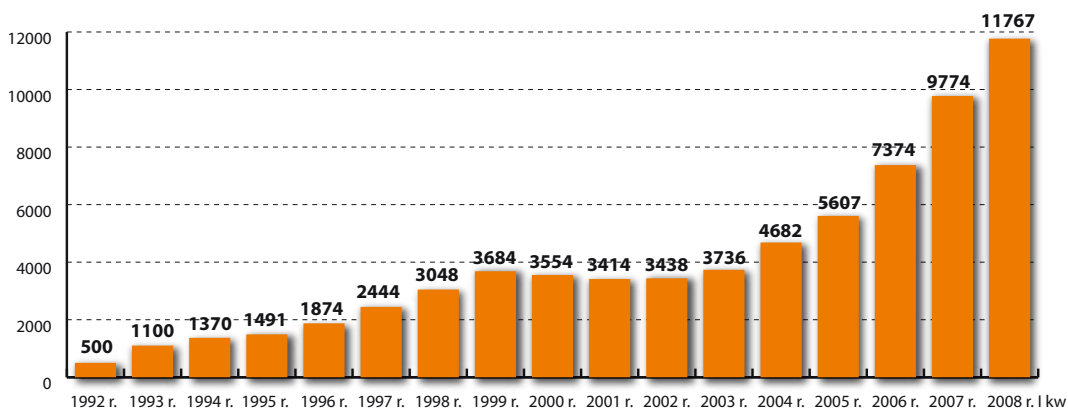
W obrotach ziemią rolniczą istotną rolę odgrywa Agencja Nieruchomości Rolnych, której podstawowym kierunkiem działania jest sprzedaż i dzierżawa nieruchomości Skarbu Państwa.

Równocześnie zgodnie z ustawą z 11 kwietnia 2003 r. o kształtowaniu ustroju rolnego Agencja może nabywać nieruchomości rolne na rynku prywatnym. Do końca 2007 r. ANR skorzystała w oparciu o powyższą ustawę z prawa pierwokupu i wykupu interweniując na rynku prywatnym w odniesieniu do 12,2 tys. ha.

Sprzedaż nieruchomości rolnych przez Agencję realizowana jest głównie w trybie przetargów nieograniczonych lub przetargów ograniczonych do określonej kategorii uprawnionych osób, np. rolników indywidualnych zamierzających powiększyć własne gospodarstwa rodzinne. Część sprzedaży odbywa się w trybie pierwszeństwa nabycia przez dotychczasowych dzierżawców.

Ceny wywoławcze do przetargów ustalane są w oparciu o kryteria rynkowe. W transakcjach sprzedaży gruntów rolnych Zasobu (z wyłączeniem gruntów zabudowanych o szczególnym charakterze, np. ze złożami kopaliny, pod wodami itd.), w 2007 r. uzyskano średnią cenę 1 ha w wysokości 9.774 zł. W I kwartale 2008 r. średnia cena transakcyjna wynosiła 11.767 zł za 1 ha.

Ryc. 8. Ceny sprzedaży nieruchomości rolnych ANR w zł/ha w latach 1992-2008

Źródło: ANR

Nieruchomości z Zasobu Skarbu Państwa mogą także nabywać cudzoziemcy po uzyskaniu stosownych zezwoleń (Ministra Spraw Wewnętrznych i Administracji oraz Ministra Rolnictwa i Rozwoju Wsi). Od początku działalności do końca 2007 r. cudzoziemcy zakupili z Zasobu 1361 ha (tj. ok. 0,08 % wszystkich sprzedanych gruntów) na podstawie 181 zawartych umów. W 2007 r. cudzoziemcy zakupili 47 ha na podstawie 12 umów.

Wartość produkcji rolniczej i relacje cen

W 2007 r. globalna produkcja rolnicza osiągnęła wartość 81,7 mld. zł i była o 6,1 % większa niż w 2006 r., w tym produkcja roślinna w wys. 45,4 mld. zł była o 9,5 % wyższa, a produkcja zwierzęca osiągnęła poziom 36,3 mld zł, tj. o 2,6 % wyższy niż przed rokiem. Produkcja towarowa stanowiła 64,3 % wartości produkcji globalnej i wynosiła 52,6 mld. zł.

Tab. 4. Dynamika globalnej i towarowej produkcji rolniczej (w % - ceny bieżące)

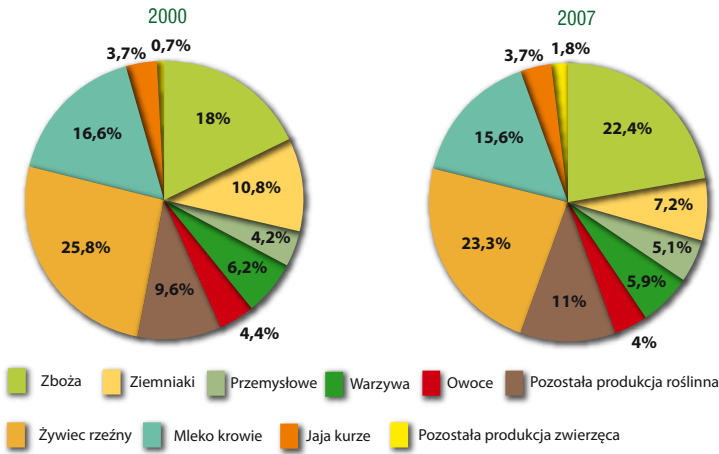
Wyszczególnienie	2003	2004	2005	2006	2007	
					2000=100	2005=100
	rok poprzedni = 100					
Produkcja globalna ogółem	99,2	107,5	95,7	98,8	106,1	111,0
- roślinna	94,3	116,7	88,1	94,8	109,5	101,8
- zwierzęca	104,8	97,3	105,2	102,6	102,6	119,7
Produkcja towarowa ogółem	105,2	103,3	95,4	104,2	101,6	117,7
- roślinna	101,1	112,2	87,0	103,7	100,3	111,5
- zwierzęca	107,7	97,5	102,1	104,6	102,5	122,1
Udział produkcji towarowej w produkcji globalnej	64,9	66,3	67,7	70,5	64,3	x

Źródło: Rolnictwo w 2006 r. i 2007 r. GUS.

Występują duże wahania dynamiki produkcji roślinnej i zwierzęcej w poszczególnych latach. Są one spowodowane głównie zmiennymi warunkami pogodowymi, które powodują spadki plonów i zbiorów, a w konsekwencji ograniczenie zasobów paszowych i wzrost ich cen, co odbija się na poziomie produkcji zwierzęcej.

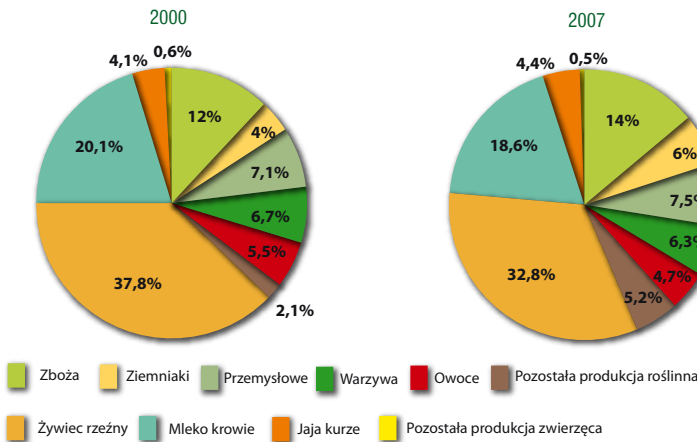

Ryc. 9. Struktura globalnej produkcji rolniczej w 2000 i 2007 r. (w % - ceny bieżące)

Źródło: Rolnictwo w 2007 r. GUS. Warszawa 2008

Ryc. 10. Struktura towarowej produkcji rolniczej w 2000 i 2007 r. (w % - ceny bieżące)

Źródło: Rolnictwo w 2007 r. GUS

W 2007 r. w stosunku do roku poprzedniego poprawiły się rynkowe uwarunkowania produkcji rolnej. Przeciętny wzrost cen produktów rolnych sprzedawanych przez gospodarstwa indywidualne wyraźnie przekraczał dynamikę cen towarów i usług zakupywanych przez te gospodarstwa na cele bieżącej produkcji rolniczej, inwestycyjne i konsumpcyjne. W 2007 r. przeciętne ceny podstawowych produktów rolnych, przede wszystkim zbóż oraz drobiu rzeźnego i mleka były znacznie wyższe niż przed rokiem. Przy wysokiej dynamice cen otrzymywanych przez rolników za produkty rolne i jednocześnie o ponad połowę niższym wzroście cen towarów i usług zakupywanych przez rolników wskaźnik relacji cen („nożyce cen”) był korzystny dla rolnictwa i wynosił 107,7 %.

Tab. 5. Relacje cen produktów rolnych do cen towarów i usług zakupywanych przez gospodarstwa rolne

Wyszczególnienie	2000	2003	2004	2005	2006	2007	2007	
							2000	2005
							rok poprzedni = 100	
							=100	=100
Ceny produktów rolnych sprzedawanych ogółem	114,7	99,5	111,4	97,9	102,6	114,5	122,5	117,5
- roślinnych	107,4	106,2	93,1	94,8	114,7	125,1	128,7	143,5
- zwierzęcych	118,8	95,6	122,3	99,7	96,7	108,4	117,2	104,8
Ceny towarów i usług zakupywanych	111,4	102,1	108,6	102,0	100,6	106,3	131,2	106,9
Wskaźnik relacji cen („nożyce cen”) produktów sprzedawanych do cen towarów i usług zakupywanych	103,0	97,5	102,6	96,0	102,0	107,7	93,5	109,9

Źródło: Rolnictwo w 2007 r. GUS.

W 2007 r. wskaźnik cen towarów i usług (inflacja) wyniósł 103,2 % w stosunku do 2006 r., co oznacza, że wysokiemu wzrostowi cen produktów rolnych towarzyszył relatywnie niski wzrost cen innych towarów oraz usług. Na tym tle stosunkowo wysoki wzrost wystąpił w towarach i usługach dla rolnictwa, na zaopatrzenie bieżącej produkcji rolnej i cele inwestycyjne. Najbardziej zdrożały – o ponad 26 % - nasiona siewne, drzewka i sadzonki. Ceny pasz wzrosły o ponad 16 %, nawozów mineralnych ponad 6 %, a materiałów budowlanych o 13 %. Nieznacznie – o ponad 1 % - wzrosły jedynie ceny detaliczne środków ochrony roślin i usług weterynaryjnych. Różny wzrost cen poszczególnych produktów rolnych i środków do produkcji rolniczej wpłynął na różną opłacalność poszczególnych kierunków produkcji. W dobrej sytuacji znaleźli się producenci zbóż i mleka, w gorszej producenci żywca wieprzowego i wołowego. Przeciętne ceny skupu pszenicy wzrosły w 2007 r. w stosunku do 2006 r. o 57,9 %, żyta o 56,3, pszenżyta o 65,7 %, drobiu o 27,3 %, mleka o 15,3 %, natomiast zmniejszyły się ceny skupu ziemniaków o 3,6 %, żywca wieprzowego o 2,6 % i żywca wołowego o 2,4 %.

Dochody ludności rolniczej

Wg danych GUS w okresie od 1 czerwca 2006 r. do 31 maja 2007 r. 2387,2 tys. gospodarstw domowych z użytkownikiem gospodarstwa indywidualnego uzyskiwało dochody z działalności rolniczej, w tym 1741,6 tys. gospodarstw o powierzchni użytków rolnych powyżej 1 ha. Z ogólnej liczby gospodarstw w 25,3 % (w 2005 r. – 26,9 %), w tym o areale powyżej 1 ha UR 33,7 % (w 2005 - 36,3 %) głównym źródłem dochodów była działalność rolnicza (powyżej 50 % dochodów ogółem).

Obok dochodów z rolnictwa omawiane gospodarstwa domowe uzyskiwały dochody z następujących źródeł:

- emerytur i rent – 52,5 % ogółu gospodarstw (w 2005 r. – 42,8 %),
- pracy najemnej – 51,5 % (w 2005 - 41,5 %)
- działalności gospodarczej – 14,2 % (w 2005 r. – 8,4 %)
- innych niż emerytury i renty niezarobkowych źródeł – 11,4 % (w 2005 – 4,4 %).

Dla prawie co czwartego gospodarstwa z użytkownikiem gospodarstwa rolnego głównym źródłem dochodów są emerytury i renty, dla co trzeciego dochody z pracy najemnej a tylko dla co dwunastego działalność poza rolnicza lub z innego źródła.

Im większe obszarowo gospodarstwo tym większa ich liczba utrzymuje się głównie z działalności rolniczej. Dochody z działalności rolniczej przekraczały 50 % ogółu dochodów w 2,5 % gospodarstw w grupie obszarowej 0 – 1 ha, 6,5 % w grupie 1 – 2 ha oraz 89,7 % w grupie 50 – 100 ha UR i 86,4 % w grupie 100 ha i więcej. W tej ostatniej grupie jest tylko 1,6 % gospodarstw, w których dochody z pracy najemnej przekraczały 50 % ogółu dochodów.

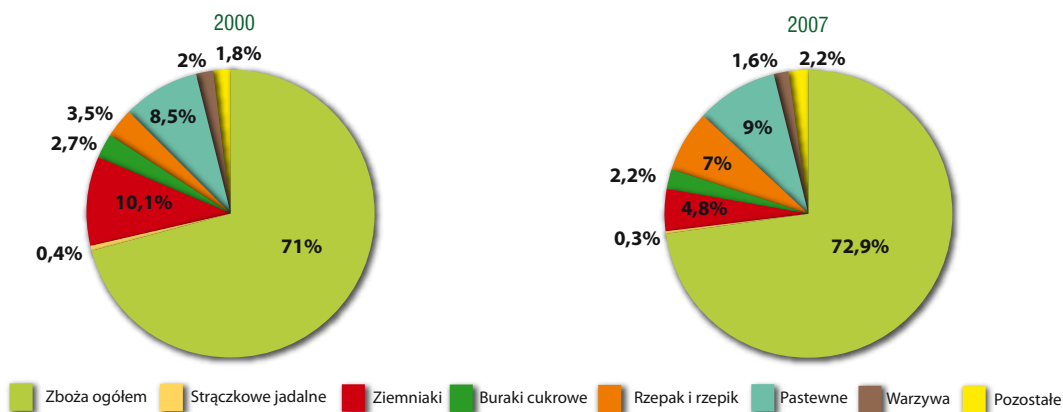
Wśród gospodarstw domowych dla których głównym źródłem dochodów była działalność rolnicza odnotowano najwyższy odsetek osób kierujących gospodarstwem rolnym posiadających wykształcenie rolnicze (62,2 %).

Produkcja roślinna

Ogólna powierzchnia zasiewów pod zbiory 2007 r. wyniosła 11,5 mln ha i była o 9,2 tys. ha (o 0,1 %) mniejsza niż w roku poprzednim. Powierzchnia uprawy zbóż ogółem (tj. zbóż podstawowych z mieszankami zbożowymi, kukurydzy, gryki, prosa i innych zbożowych) wyniosła 8,3 mln ha i była zbliżona do ubiegłorocznej i do średniej z lat 2001-2005. W 2007 r. trwało ograniczenie uprawy ziemniaków oraz powiększanie powierzchni zasiewów rzepaku i rzepiku, co wiąże się z wykorzystaniem ziarna rzepaku do produkcji biopaliw.

Ryc. 11. Struktura zasiewów poszczególnych upraw w 2000 i 2007 r. (w %)

Źródło: Użytkowanie gruntów, powierzchnia zasiewów i pogłowie zwierząt gospodarskich w 2007 r. GUS. Warszawa 2007

W 2007 r. ogólna liczba gospodarstw zajmujących się uprawą ziemiopłodów rolnych i ogrodniczych wyniosła 1897,6 tys., tj. 73,6 % ogólnej liczby gospodarstw rolnych i 79,4 % liczby gospodarstw prowadzących działalność rolniczą. Najwięcej gospodarstw – 1666,4 tys., tj. 87,8 % liczby gospodarstw prowadzących uprawę ziemiopłodów prowadziło produkcję zbóż. Średnia powierzchnia zasiewów zbóż w 1 gospodarstwie wynosiła 5,01 ha. Mimo ograniczania powierzchni ziemniaków nadal 1187,3 tys. gospodarstw (62,6 % ogólnej liczby gospodarstw posiadających grunty pod zasiewami) prowadzi ich uprawę. Znacznie mniej gospodarstw uprawia buraki cukrowe – 66,9 tys. stanowiąc 3,5 % ogólnej liczby gospodarstw posiadających grunty pod zasiewami oraz rzepak i rzepik – 78,3 tys., tj. odpowiednio 4,1 %.

Warunki agroklimatyczne w 2007 r. sprzyjały produkcji roślinnej z wyjątkiem produkcji owoców. W porównaniu do 2006 r. uzyskano wzrost plonów i zbiorów podstawowych roślin uprawnych. Wzrost zanotowano także w przypadku większości roślin w stosunku do średniej z lat 2001-2005.

Tab. 6. Powierzchnia upraw, zbiory i plony podstawowych ziemiopłodów 2007

Rodzaj uprawy		1996-2000	2001-2005	2006	2007	1996-2000	2001-2005	2006
		średniorocznie				=100	=100	=100
Zboża ogółem	A	8 796,0	8396,7	8 381,1	8 352,9	95	99	99,7
	B	28,6	31,9	26,0	32,5	114	102	125,0
	C	25 189,4	26 758,3	21 775,9	27142,8	108	101	124,6
Pszenica ogółem	A	2 576,8	2375,6	2175,7	2112,0	82	89	97,1
	B	34,0	38,0	32,4	39,4	116	104	121,6
	C	8 772,0	9 022,0	7 060,0	8317,3	95	92	117,8
Żyto	A	2 275,4	1601,0	1 318,0	1316,2	58	82	99,9
	B	22,7	24,4	19,9	23,7	104	97	119,1
	C	5 160,0	3 910,0	2 621,0	3125,6	61	80	110,2
Jęczmień ogółem	A	1 142,6	1053,0	1221,0	1232,4	108	117	101,0
	B	29,9	31,7	25,9	32,5	109	103	125,5
	C	3 420,0	3 337,0	3 161,0	4 008,1	117	126	126,8
Owies	A	590,0	544,4	539,1	582,6	99	107	108,1
	B	24,4	24,7	19,2	25,1	103	102	130,7
	C	1 437,5	1 346,0	1 035,0	1,462,3	102	109	141,3
Pszennyto ogółem	A	663,4	1 004,4	1 194,3	1 260,2	190	125	105,5
	B	30,2	32,2	26,8	32,9	109	102	122,8
	C	2006,0	3 237,0	3 197,0	4 147,1	207	128	129,7
Ziemniaki	A	1 292,0	813,0	597,2	569,6	44	70	95,2
	B	183,0	180,0	150,0	207,0	113	115	138,0
	C	23 620,0	14 600,0	8 982,0	11 791,1	50	81	131,3
Rzepak i rzepik	A	409,6	479,4	623,9	796,8	195	166	127,7
	B	20,7	24,6	26,5	26,7	129	109	100,8
	C	846,7	1 178,0	1 652,0	2 129,9	252	181	129,0
Buraki cukrowe	A	395,4	298,0	262,0	247,4	63	83	94,4
	B	377	411	438	513	136	125	117,1
	C	14 920,1	12 236,0	11 475,0	12 681,6	85	104	110,5

A – powierzchnia w tys. ha

B – plony z 1 ha w dt

C – zbiory w tys. ton

Źródło: GUS: Rolnictwo w 2007 r. Wyniki produkcji roślinnej w 2007 r. Mały Rocznik Statystyczny 2007.

W roku gospodarczym 2006/2007 pojawiły się oznaki ożywienia na rynku nasiennym. Zakwalifikowano o 16,4 % nasion zbóż więcej niż w roku poprzednim, ponad dwukrotnie zwiększyła się podaż nasion traw, wzrosła również produkcja nasiennej motylkowatych drobnoziarnistych.

W 2007 r. powierzchnia zakwalifikowanych plantacji nasiennych wynosiła 86,8 tys. ha, tj. była o 15,5 % większa niż przed rokiem. W Krajowym Rejestrze Odmian Roślin Rolniczych znajduje się 1230 odmian, w tym odmiany zagraniczne stanowią 45 %. W rejestrach odmian zbóż, ziemniaków, roślin strączkowych i buraków pastewnych dominują odmiany hodowli krajowej, a w produkcji traw udział odmian polskich wyraźnie się zwiększył. Występuje również wzrost liczby odmian ze Wspólnego Katalogu (the Common Catalogue), nie rejestrowanych w Polsce, których materiał siewny wytwarzany jest w naszym kraju. W 2007 r. ich udział w powierzchni plantacji nasiennych wynosił 8,6 %. W obrocie kwalifikowanym materiałem siewnym zbóż, roślin strączkowych, ziemniaków, rzepaku oraz traw przeważają nasiona i sadzonki wyprodukowane w kraju.

W 2007 r. zanotowano wyższe zbiory warzyw gruntowych o ponad 13 %.

Tab. 7. Powierzchnia, plony i zbiory warzyw gruntowych 2007

Rodzaj warzyw		2001- 2005	2006	2007	2001-2005 =100	2006 =100
Ogółem warzywa gruntowe	A	207,9	223,5	217,1	104,4	97,2
	B	4 652,7	4 408,0	4 986,6	107,2	113,1
	C					
Kapusta	A	34,5	33,9	33,4	96,8	98,3
	B	396	351	397	100,3	113,1
	C	1 365,1	1 189,4	1 325,3	97,1	111,4
Kalafior	A	10,9	11,6	10,8	98,7	92,9
	B	188	183	212	112,8	115,8
	C	205,1	211,8	227,8	111,1	107,5
Cebula	A	33,1	34,9	34,4	104,1	98,5
	B	212	169	219	103,3	129,6
	C	700,5	590,2	752,5	107,4	127,5
Marchew jadalna	A	30,9	32,5	31,4	101,5	96,6
	B	278	256	299	107,6	116,8
	C	861,1	833,2	938,2	109,0	112,6
Buraki ćwikłowe	A	14,5	15,3	14,3	98,9	93,3
	B	252	222	262	104,0	118,0
	C	364,8	340,6	374,7	102,7	110,0
Ogórki	A	21,1	20,9	19,7	93,6	94,6
	B	133,0	130	149	112,0	114,6
	C	280,5	271,9	293,3	104,6	107,9
Pomidory	A	13,0	13,4	13,5	103,7	100,3
	B	181	184	206	113,8	112,0
	C	234,8	246,7	277,4	118,1	112,4

A – pow. w tys. ha

B – plony z 1 ha w dt

C – zbiory w tys. ton

Źródło: Wyniki produkcji roślinnej w 2007 r. GUS.

W 2007 r. ograniczono uprawę pod osłonami o 3,6 % przy jednoczesnym wzroście powierzchni uprawy kwiatów o 7,2 %. Drastycznie zmniejszono uprawę warzyw w inspektach. Dzięki wzrostowi plonów zbioru warzyw zwiększyły się z wyjątkiem ogórków i upraw z inspektów.

Tab. 8. Powierzchnia i zbiory upraw pod osłonami w 2007 r.

Wyszczególnienie	Warzywa ogółem w tys.m ²	Pomidory		Ogórki		Pozostałe		
		2006 =100	w tys.m ²	2006 =100	w tys.m ²	2006 =100	w tys.m ²	2006 =100
Powierzchnia								
ogółem	53 251,7	96,4	24 512,8	95,8	12 858,1	95,8	15 880,9	97,7
- szklarnie	20 158,8	96,4	11 105,6	95,4	5 150,1	95,8	3 903,1	100,4
- tunele foliowe ^{1/}	32 854,0	96,8	13 407,2	96,2	7 645,0	95,9	11 801,8	98,1
- inspekty	238,9	56,5	X	X	63,0	82,8	175,9	50,7
Zbiory								
razem	722,9	101,5	412,4	101,8	218,1	99,1	92,5	106,2
- szklarnie	363,0	100,9	233,4	100,6	103,8	99,6	25,7	109,5
- tunele foliowe ^{1/}	358,5	102,3	178,9	103,5	113,6	98,8	66,0	105,7
- inspekty	1,4	76,1	X	X	0,7	94,3	0,8	65,6

^{1/} powyżej 1,5 m w szczycie

Źródło: Wyniki produkcji roślinnej w 2007 r. GUS.

Kwiaty zajmowały areał 7 235,4 tys. m², w tym 3 824,1 tys. m² w szklarniach i 3 387,6 tys. m² w tunelach foliowych.

Warunki atmosferyczne w 2007 r. nie sprzyjały produkcji owoców. W porównaniu do 2006 r. zbiory owoców z drzew były o ponad 47 % mniejsze, a owoców z krzewów owocowych i plantacji jagodowych o 14,8 % mniejsze. Straty mrozowe z maja w różnym stopniu zniszczyły plony owoców z drzew, w dużej mierze w zależności od gatunku, odmiany, wieku drzew, położenia sadu, skłonu gruntu, faz rozwoju kwiatostanu. W zbiorach z krzewów owocowych w części spadek plonów zrekomensowany został wzrostem powierzchni uprawy. Największe straty wystąpiły na plantacjach porzeczek. W 2007 r. ograniczono plantacje truskawek, plony także były niższe choć w mniejszej skali niż innych owoców.

Tab. 9. Zbiory owoców z drzew i plantacji jagodowych (w tys. ton)

Wyszczególnienie	1995-2000	2001-2005	2006	2007	2007		
					1996	2001	2006
	średniorocznie				-2000	-2005	=100
					=100	=100	
Zbiory owoców ogółem	2 564	3 237	3 210	1 694	66,1	52,3	52,8
Zbiory owoców z drzew w tym:	2 134	2 762	2 705	1 263	59,2	45,7	46,7
jabłka	1 758	2 325	2 305	1 040	59,2	44,7	45,1
gruszki	68	79	59	31	89,7	39,1	51,9
śliwki	108	114	94	53	49,1	47,0	57,1
wiśnie	145	177	195	108	74,5	60,8	55,2
czereśnie	37	43	38	20	54,1	46,8	52,6
Zbiory owoców z krzewów i plantacji jagodowych w tym:	430	475	505	431	100,2	90,8	85,2
truskawki	169	179	194	175	103,6	97,3	90,1
maliny	41	51	52	56	136,6	110,6	107,3
porzeczeki	166	181	194	139	83,7	76,4	71,2
agrest	35	22	16	14	40,0	63,4	84,7

Źródło: Mały Rocznik Statystyczny 2008. GUS.

Największy udział w zbiorach mają jabłonie stanowiące 82-85 % produkcji owoców z drzew. Struktura odmianowa jabłoni stale ulega zmianie. W dalszym ciągu tracą na znaczeniu odmiany starsze takie jak: Jonatan, a zyskują nowe – stosunkowo niedawno wprowadzone, takie jak: Golden Delicious, Gala. Nadal jednak największy udział ma odmiana Idared, mająca także duży udział w eksporcie owoców.

Tab. 10. Powierzchnia uprawy, liczba drzew owocujących i zbiory jabłek według odmian w 2007 r.

Wyszczególnienie	Powierzchnia uprawy drzew ogółem		Liczba drzew owocujących		Zbiory	
	w tys. ha	w %	w tys. szt.	w %	w tys. ton	w %
Ogółem	175,6	100,0	97 138	100,0	1 040	100,0
Idared	27,7	15,8	15 583	16,0	128	12,3
Jonagold	20,3	11,6	10 700	11,0	127	12,2
Szampion	17,4	9,9	9 330	9,6	102	9,8
Cortland	14,4	8,2	8 481	8,7	76	7,3
Lobo	14,2	8,1	7 934	8,2	79	7,6
Gloster	10,7	6,1	6 186	6,4	59	5,7
Golden Delicious	8,1	4,6	4 319	4,4	54	5,2
Ligol	7,1	4,0	4 399	4,5	59	5,7
Elstar	5,3	3,0	2 582	2,7	34	3,2
Red Delicious	4,6	2,6	2 468	2,5	27	2,6
Spartan	4,4	2,5	2 292	2,4	24	2,3
Jonatan	4,3	2,5	2 264	2,3	29	2,8
Melrose	4,1	2,3	2 259	2,3	24	2,3
Gala	4,0	2,3	2 319	2,4	40	3,9
Mc Intosh	4,0	2,3	2 135	2,2	24	2,3
Antonówka	3,2	1,8	1 574	1,6	16	1,6
Bankroft	2,6	1,5	1 229	1,3	13	1,3
Boskoop	1,5	0,8	708	0,7	12	1,1
Wealthy	1,1	0,6	453	0,5	11	1,0
Pozostałe	16,5	9,4	9 923	10,2	103	9,9

Źródło: Wyniki produkcji roślinnej w 2007 r. GUS.

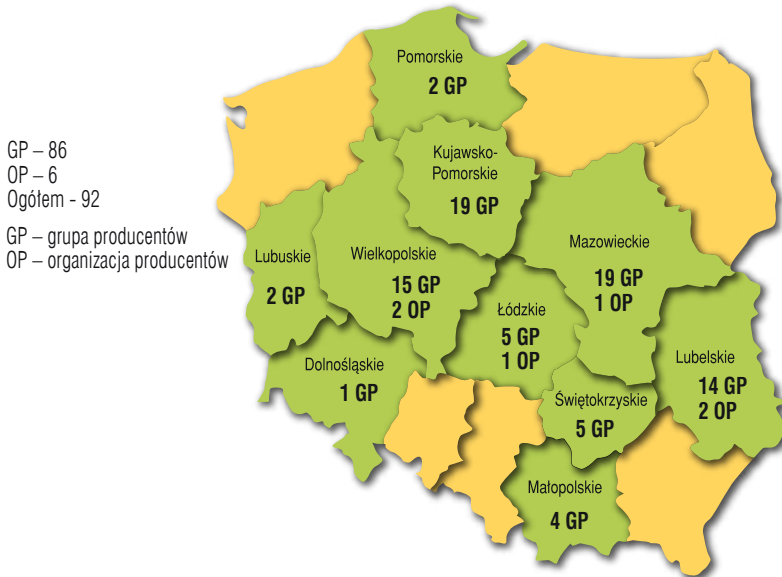
Spadek zbiorów owoców skutkowałam wysokim wzrostem ich cen skupu. W grudniu 2007 r. średnie ceny skupu jabłek do konsumpcji kształtowały się na poziomie wyższym niż w grudniu 2006 r. o 89 %, do przetwórstwa o 41 % i na eksport o 79 %. Od czasu przystąpienia Polski do UE polski sektor ogrodniczy objęty został wspólną organizacją rynku owoców i warzyw. Podstawowym elementem tej organizacji rynku są wstępnie uznane grupy producentów, za pośrednictwem których do sektora kierowane jest wsparcie finansowe z budżetu UE. W Polsce na koniec maja 2008 r. funkcjonowało 86 grup producentów owoców i warzyw oraz 6 organizacji producentów. Grupy i organizacje producentów powstają przede wszystkim w rejonach specjalizujących się w produkcji ogrodniczej, tj. w woj. mazowieckim (głównie jabłka), kujawsko-pomorskim (pomidory), wielkopolskim (warzywa, grzyby, pomidory) oraz lubelskim (owoce miękkie, jabłka).

Celem działalności grup jest koncentracja podaży i sprzedaż produktów członków grupy lub organizacji, planowanie produkcji i dostosowanie jej do popytu, obniżanie kosztów produkcji i stabilizacji

cen produktów, a także promowanie metod uprawy, technologii produkcji oraz gospodarki ściekami i odpadami zgodnych z zasadami ochrony środowiska. W 2006 r. łączna wartość produkcji sprzedanej przez grupy i organizacje producentów (65 grup i organizacji) wyniosła ok. 48 mln EUR, co stanowiło 3 % wartości produkcji owoców i warzyw w Polsce. W 2007 r. wg szacunków nastąpił wzrost udziału grup i organizacji do ok. 3,5 – 4 %. Średni stopień zorganizowania rynku owoców i warzyw w UE kształtuje się na poziomie ok. 35 – 36 %.

Ryc. 12. Organizacja rynku owoców i warzyw w Polsce (stan na koniec maja 2008 r.)

W 2007 r. przeprowadzono reformę przepisów wspólnoty w zakresie regulacji rynku ogrodniczego w UE, która z jednej strony zwiększyła wsparcie finansowe dla grup, a z drugiej zlikwidowała płatności do produkcji niektórych owoców i warzyw kierowanych do przetwórstwa, które zastąpiono płatnościami obszarowymi z możliwością częściowego powiązania ich z produkcją w okresie przejściowym. W przypadku Polski płatność do pomidorów została całkowicie oddzielona od produkcji i od 2008 r. będzie przysługiwała wyłącznie tradycyjnym producentom pomidorów w zależności od wielkości ich produkcji w roku referencyjnym (2005/2006).

Dodatkowo producentom truskawek i malin kierowanych do przetwórstwa w latach 2008-2012 przysługiwać będzie dopłata w wys. 400 EUR/ha (limit powierzchni dla Polski – 48 tys. ha).

Produkcja zwierzęca

Sytuacja w produkcji zwierzęcej przy ograniczonej podaży zbóż (w I półroczu 2007 r. na skutek niskich zbiorów w 2006 r.) i rosnącym poziomie ich cen, kształtowała się pod wpływem utrzymującego się wysokiego stanu pogłowia trzody chlewnej, rosnącego stanu pogłowia bydła oraz dalszego rozwoju produkcji drobiarskiej.

Tab. 11. Zwierzęta gospodarskie w latach 1995-2007^{1/} (stany czerwcowe)

Wyszczególnienie	1995	2000	2005	2006	2007
	w tys. sztuk				
Bydło	7 305,6	6 082,6	5 483,3	5 606,4	5 696,2
w tym: krowy	3 578,9	3 097,5	2 795,0	2 823,8	2 786,7
Trzoda chlewna	20 417,8	17 122,0	18 112,4	18 880,5	18 128,5
w tym: lochy	1 875,2	1 577,4	1 813,2	1 856,4	1 767,4
Owce	713,2	361,6	316,0	300,8	331,9
Drób kurzy	36 941	45 333	134 424	124 870	133 072
Konie	835,8	549,7	312,1	307,0	329,2
w sztukach na 100 ha użytków rolnych					
Bydło	39,2	33,0	34,5	35,1	35,2
w tym: krowy	19,2	16,8	17,6	17,7	17,2
Trzoda chlewna	109,6	93,0	113,9	118,3	112,1
w tym: lochy	10,1	8,6	11,4	11,6	10,9
Owce	3,8	2,0	2,0	1,9	1,9
Drób kurzy	198	246	845	783	723
Konie	3,4	3,0	2,0	2,0	2,0

^{1/} Stan trzody chlewnej w końcu lipca; drób kurzy łącznie z kurczętami; od 2002 r. bez gruntów nie stanowiących gospodarstw rolnych.

Źródło: Użytkowanie gruntów, powierzchnia zasiewów i pogłowia zwierząt gospodarskich w 2007r. GUS

W 2007 r. 98,4 % pogłowia bydła, 99,4 % trzody chlewnej, 99,9 % owiec, 97,9 % koni i 99,0 % drobiu znajdowało się w sektorze prywatnym.

W czerwcu 2007 r. pogłowia krów mlecznych, utrzymywanych w celu pozyskiwania mleka konsumpcyjnego stanowiło 97,9 % ogólnej populacji krów. W porównaniu z czerwcem 2006 r. udział krów mlecznych w ogólnym pogłowiu krów zmniejszył się o 0,4 pkt. Krów ras mięsnych i krzyżówek z rasami mięsnymi, użytkowanych jako tzw. „mamki” było 59,7 tys. sztuk, tj. 2,1 % ogółu krów.

Przeciętnie w kraju, wśród gospodarstw indywidualnych utrzymujących bydło:

- 22,3 % posiadało 1 sztukę
- 18,2 % - „ - 2 sztuki
- 17,9 % - „ - 3-4 sztuki
- 17,5 % - „ - 5-9 sztuk
- 12,4 % - „ - 10-19 sztuk
- 11,7 % - „ - 20 sztuk i więcej

W porównaniu z czerwcem 2006 r. zmniejszył się odsetek gospodarstw utrzymujących 2 i 3-4 sztuki bydła (odpowiednio o 1,8 i o 1,1 pkt), natomiast wzrósł udział podmiotów z 1 sztuką bydła (o 0,5 pkt), 5-9 sztuk (o 0,5 pkt), 10-19 sztuk (o 0,2 pkt) oraz gospodarstw posiadających 20 sztuk i więcej (o 1,7 pkt).

Od czasu przygotowań do integracji i konieczności dostosowań sanitarno-weterynaryjnych obór, następuje koncentracja chowu jednak nadal aż w 58 % gospodarstw posiadających bydło znajduje się 1-4 sztuki. Głównie wynika to z faktu utrzymania w wielu gospodarstwach (44,2 % posiadających krowy) tylko 1 krowy mlecznej, produkującej mleko wyłącznie na samozaopatrzenie gospodarstwa.

Z ogólnej liczby pogłowia krów utrzymywanych w gospodarstwach indywidualnych 10,2 % stanu znajdowało się w gospodarstwach posiadających 1 krowę (w 2006 r. – 10,5 %), 9,1 % w gospodarstwach utrzymujących 2 krowy (przed rokiem – 9,9 %), 10,1 % w gospodarstwach z 3-4 krowami (w roku poprzedzającym – 11,4 %), a najwięcej 70,6 % w gospodarstwach posiadających 5 i więcej krów (68,2 %).

Wśród gospodarstw indywidualnych utrzymujących trzodę chlewną prawie 44 % posiada 1 do 10 sztuk, a niespełna 36 % 20 sztuk i więcej. Jednak 85,5 % pogłowia trzody chlewnej (przed rokiem 85,7 %) znajduje się w gospodarstwach o liczbie 20 i więcej sztuk świń.

W pogłowie drobiu dominuje drób kurzy stanowiąc 88,4 % całego pogłowia, 2,5 % to gęsi, 5,3 % indyki i 3,8 % kaczki i drób pozostały.

W pogłowie koni systematycznie zmniejsza się udział koni zimnokrwistych, a wzrasta ciepłokrwistych, co jest związane z rozwojem jeździectwa. Szacuje się, że liczba koni użytkowanych wierzchowo sportowo lub rekreacyjnie wynosi ok. 36 tys. i szybko wzrasta.

Produkcja zwierzęca w 2007 r. kształtowała się pod wpływem częściowej redukcji pogłowia trzody chlewnej; związanej z niekorzystnymi relacjami cen. Pogłowie trzody chlewnej w końcu 2007 r. wynosiło 17 621,2 tys. sztuk i było o 1,2 mln sztuk (o 6,3 %) mniejsze niż przed rokiem. Potwierdzeniem spadkowej fazy cyklu świńskiego było notowanie niskiego poziomu cen prosiąt mimo zmniejszonego pogłowia w tej grupie wiekowej. W grudniu 2007 r. pogłowie bydła liczyło 5 405,5 tys. sztuk i było wyższe o 2,4 % niż przed rokiem. Wzrost pogłowia bydła w części wynikał ze spadku popytu eksportowego na cielęta.

Tab. 12. Produkcja podstawowych produktów zwierzęcych w latach 1996-2007

Wyszczególnienie	1996-2000	2001-2005	2006	2007	1996-2000	2001-2005	2006 =100
	średniorocznie				=100	=100	
Produkcja żywca rzeźnego - tys. ton wagi żywej W tym:	4 181	4 505	5 054	5 179	124	115	102,5
bydło (bez cieląt)	733	577	690	704	96	122	102,0
trzoda chlewna	2 572	2 586	2 776	2 776	108	107	100,0
drób	726	1 223	1 482	1 594	220	130	117,6
W przeliczeniu na mięso w wadze poubojowej ciepłej	3 156	3 425	3 861	3 908	124	114	101,2
Mleko krowie w mln. l.	11.762	11.533	11.633	11.744	100	102	101,0
Jaja kurze w mln. szt.	7 415	9 013	9 662	9 834	133	109	101,8
Produktywność zwierząt (przeciętna roczna wydajność od 1 sztuki)							
Udój mleka od 1 krowy w litrach	3 453	3 982	4 200	4 292	124	108	102,2
Liczba jaj uzyskanych od 1 kury nioski w szt.	174	201	217	216	124	107	100

Źródło: *Mały Rocznik Statystyczny 2007. GUS, Rolnictwo w 2007 r. GUS*

Udział Polski w UE-25 w produkcji mięsa z uboju wynosił w 2005 r. 7,8 % i plasował Polskę na 5 miejscu (łącznie z Wlk. Brytanią), w tym w produkcji mięsa wołowego i cielęcego odpowiednio 3,8 % i 8 miejsce, mięsa wieprzowego 8,9 % i 4 miejsce oraz mięsa drobiowego odpowiednio 9,8 % i 4 miejsce.

W Polsce w 2006 r. od 1 sztuki bydła uzyskano 188 kg mięsa wobec średnio 267 kg w UE-25, a od 1 sztuki trzody chlewnej odpowiednio 88 kg i 89 kg. Udój mleka od 1 krowy był znacznie niższy niż w Unii i wynosił w 2006 r. w Polsce 4326 kg wobec 6063 kg w UE-25.

Zaopatrzenie rolnictwa w środki produkcji

Poprawa relacji cen produktów rolnych (z wyjątkiem żywca wieprzowego i wołowego) nie wpłynęła w 2007 r. na wzrost zakupów podstawowych środków do produkcji rolnej.

Po ożywieniu na rynku nawozów mineralnych i środków ochrony roślin w 2006 r., nastąpiła stagnacja lub spadek ich zakupów i zużycia.

Zużycie **nawozów mineralnych** (NPK) pod zbiory 2007 r. wyniosło ogółem 1970,7 tys. ton i kształtowało się na poziomie zbliżonym do 2006 r. W przeliczeniu na 1 ha użytków rolnych zużyto 121,8 kg NPK wobec 123,3 kg NPK, przy czym nawozów azotowych zużyto więcej, a nawozów fosforowych i potasowych mniej.

W 2007 r. utrzymała się wyraźna tendencja spadkowa (o 31,8 %) zużycia **nawozów wapniowych**. W przeliczeniu na 1 ha użytków rolnych wysiano zaledwie 37,4 kg. Niskie zużycie wapna nawozowego wpływa niekorzystnie na strukturę gleb, powodując ich zakwaszenie.

Tab. 13. Zużycie nawozów mineralnych i wapniowych
(w kg czystego składnika NPK i CaO na 1 ha użytków rolnych)

	2000/01	2005/06	2006/07	2006/07
				2005/06=100
Nawozy mineralne NPK	90,8	123,3	121,8	98,9
w tym: azotowe N	50,3	62,5	65,3	104,5
fosforowe P ₂ O ₅	17,9	27,7	25,5	92,1
potasowe K ₂ O	22,6	33,1	31,1	94,0
Nawozy wapniowe CaO	94,2	54,8	37,4	68,2

Źródło: Rolnictwo w 2007r. GUS Warszawa 2007

Pod zbiory w 2007 r. przeciętnie na 1 ha użytków rolnych w dobrej kulturze rolnej zastosowano (w przeliczeniu na czysty wskaźnik) 99,7 kg NPK nawozów organicznych; zużycie obornika wyniosło – 45,8 kg NPK, gnojówki – 40,5 kg NPK i gnojowicy – 13,4 kg NPK. Wg badań GUS w 2007 r. nawozy mineralne i wapniowe stosowało 1722 tys. gospodarstw, tj. 72 % ogółu gospodarstw rolnych prowadzących działalność rolniczą. Najwięcej gospodarstw stosowało nawożenie azotowe – 89,4 % i wieloskładnikowe – 62,8 %, natomiast ok. 20 % nawożenie fosforowe i potasowe, a tylko 11,8% nawożenie wapnem nawozowym. Nawozy organiczne stosowało ok. 50% gospodarstw.

Średnie zużycie nawozów mineralnych wahało się od ok. 70 kg/ha w grupie gospodarstw do 3 ha UR do ponad 176 kg/ha w grupie obszarowej 100 ha i więcej.

Sprzedaż **środków ochrony roślin** w 2007 r. – z produkcji krajowej i z importu – wyniosła 15,3 tys. ton substancji aktywnej i było o około 10 % mniejsza niż w 2006 r. Największy udział w strukturze sprzedaży (w masie towarowej) stanowiły preparaty chwastobójcze i hormonalne (62,3 %) oraz grzybobójcze i zaprawy nasienne (23,3%). W stosunku do roku poprzedniego spadek sprzedaży wystąpił we wszystkich grupach preparatów. Zużycie środków ochrony roślin w kg substancji aktywnej na 1 ha gruntów ornych i sadów zmniejszyło się i wyniosło 1,2 kg wobec 1,3 kg rok wcześniej i 0,62 kg w 2000 r.

W latach 2004-2007 zanotowano spadek liczby dopuszczonych do obrotu i stosowania środków ochrony roślin z 973 na początku 2004 r. do 814 w maju 2007 r. Tendencja ta utrzyma się przez najbliższe lata z uwagi na prowadzoną przez Komisję Europejską ocenę substancji aktywnych pod

względem stworzenia przez nie zagrożeń dla zdrowia ludzi, zwierząt oraz środowiska. Dotychczasowe prace spowodowały wycofanie ze stosowania ponad 50 % substancji aktywnych.

Produkcja i sprzedaż większości typów i rodzajów **maszyn rolniczych** w Polsce w ostatnich latach powoli wzrasta, choć zgodnie z wstępnymi szacunkami GUS w 2007 r. nastąpił spadek sprzedaży ciągników o ok. 6 % w porównaniu do 2006 r. Czynnikiem stymulującym wzrost popytu na sprzęt rolniczy jest z jednej strony konieczność odtwarzania zużytych zasobów środków mechanizacji, z drugiej stopniowy wzrost możliwości korzystania ze środków pomocy z funduszy europejskich na zakup maszyn i urządzeń w ramach różnych programów.

W 2007 r. ceny maszyn i narzędzi rolniczych wzrosły średnio o 3,1 % wobec wzrostu cen produktów rolnych sprzedawanych przez gospodarstwa rolne o 14,5 %, co powinno sprzyjać wzrostowi popytu na mechaniczny sprzęt do produkcji. W I półroczu 2007 r. wzrosła produkcja głównych asortymentów maszyn w przedziale od 0,7 % do 186 %. Spadki produkcji wystąpiły jedynie w przypadku kombajnów zbożowych i parników węglowych. Wg badań GUS w 2007 r. 1178 tys. gospodarstw rolnych, tj. 49,3 % wyposażonych było w ciągniki, w tym 1111 tys. gospodarstw o powierzchni użytków rolnych powyżej 1 ha. W porównaniu do 2005 r. liczba gospodarstw posiadających ciągniki wzrosła o 6,2 %. W gospodarstwach o areale 10 ha i więcej ponad 90% posiadało ciągniki, w grupie do 1 ha UR – 10 %.

Łącznie gospodarstwa rolne w 2007 r. posiadały 1553,4 tys. ciągników, tj. o 8,1 % więcej niż w 2005 r.

Wyniki badania GUS wykazały, że 77,4 % gospodarstw posiadało 1 ciągnik, 16,6 % - 2 ciągniki, 4,5 % - 3 ciągniki, a 4 i więcej ciągników – 1,5 % gospodarstw.

Na 1 ciągnik przypadało w 2007 r. 10,4 ha, tj. o 0,7 ha mniej niż w roku 2005.

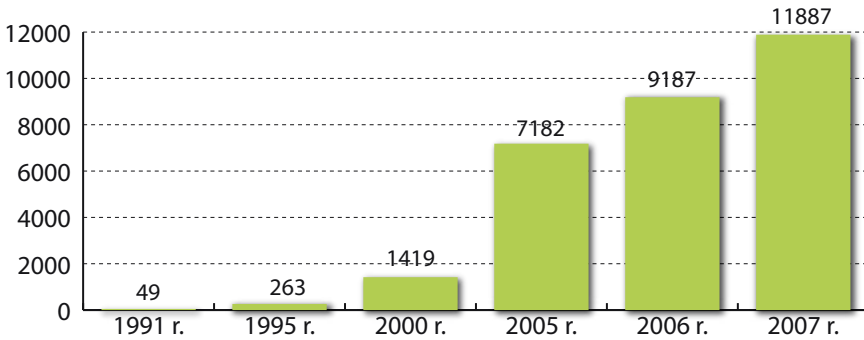
W 2007 r. wzrósł popyt na **usługi**, co spowodowane było poprawą sytuacji dochodowej gospodarstw rolnych.

Liczba placówek usługowych, świadczących usługi maszynowe i transportowe jako działalność podstawową, zwiększyła się w 2007 r. do 11,4 tys. jednostek, i była wyższa o 6 % w stosunku do 2006 r. W 2007 r. wzrosła również liczba zakładów naprawczych (do 2064 placówek), tj. o 3 % więcej niż w 2006 r. Na jedną placówkę usług mechanicznych przypada średnio w kraju 1,4 tys. użytków rolnych. Ceny usług maszynowych w 2007 r. wzrosły o 2,9 %, przy czym najmniej zdrożały usługi zbioru płodów rolnych (o 1,3 %).

Rolnictwo ekologiczne

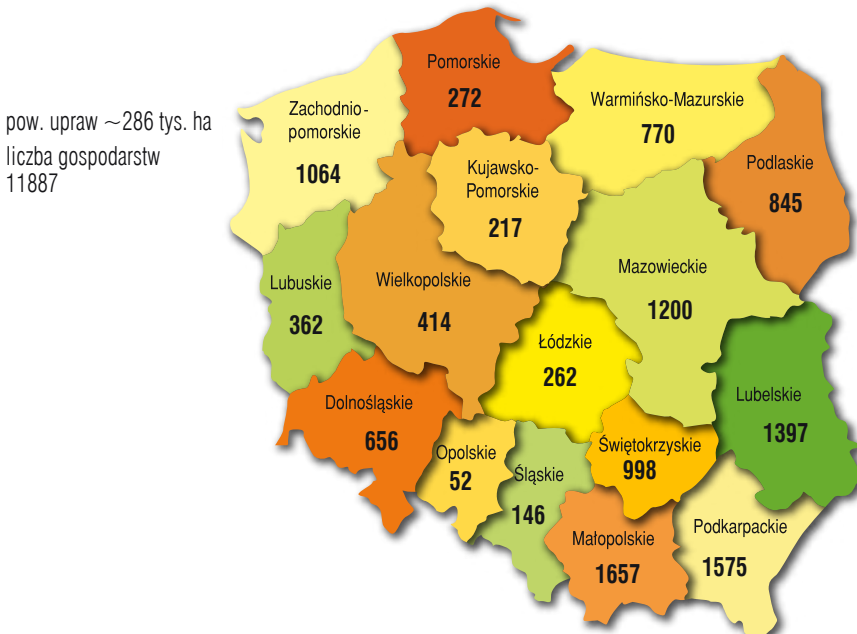
Rolnictwo ekologiczne jest to system gospodarowania o zrównoważonej produkcji roślinnej i zwierzęcej. Produkcja ekologiczna łączy najkorzystniejsze dla środowiska praktyki, wysoki stopień różnorodności biologicznej, ochronę zasobów naturalnych, stosowanie wysokich standardów dotyczących dobrostanu zwierząt i metody produkcji odpowiadające wymaganiom konsumentów preferujących wyroby wytwarzane przy użyciu substancji naturalnych i naturalnych procesów.

Ryc. 13. Liczba gospodarstw ekologicznych kontrolowanych w Polsce w latach 1991-2007

Liczba gospodarstw ekologicznych jest zróżnicowana terytorialnie. Relatywnie najwięcej gospodarstw występuje w południowo-wschodniej Polsce, gdzie gospodarstwa są małe obszarowo i mają charakter rodzinny.

Ryc. 14. Liczba gospodarstw ekologicznych w Polsce z podziałem na województwa w 2007 r.

Rolnictwo ekologiczne jest najbardziej przyjazną przyrodzie metodą produkcji rolniczej, która umożliwia zwiększenie żyzności gleby oraz zachowanie różnorodności biologicznej i krajobrazowej. Dla podwyższenia biologicznej aktywności i żyzności gleby stosuje się odpowiedni płodozmian, obowiązkiem jest uprawa roślin wzbogacających glebę np. roślin motylkowych.

Ostatnie lata w rolnictwie to dynamicznie rosnące zainteresowanie produkcją żywności metodami ekologicznymi na świecie, a zwłaszcza w UE. Na świecie powierzchnia upraw ekologicznych przekracza 31 mln ha, z czego ¼ przypada na kraje Unii Europejskiej. Polska mimo dobrych warunków odstaje od średniego w UE udziału gospodarstw i areалу objętego produkcją ekologiczną. Przy średnim udziale w Unii 1,7 % gospodarstw ekologicznych w ogólnej liczbie gospodarstw w 2005 r. i 3,9 % powierzchni użytków rolnych, w Polsce udział ten wynosi odpowiednio 0,97 % i 0,37 %.

Na poziomie krajowym funkcjonowanie rolnictwa ekologicznego jest regulowane ustawą z dnia 20 kwietnia 2004 r. *o rolnictwie ekologicznym*. Ważnym elementem systemu produkcji metodami ekologicznymi jest kontrola i certyfikacja procesu produkcji, zapewniająca zgodność produkcji z zasadami rozporządzenia EWG 2092/91. Certyfikaty zgodności produkcji są honorowane na podstawie art. 3 ustawy o rolnictwie ekologicznym.

W 2008 r. kontrolę i certyfikację w rolnictwie ekologicznym prowadzi 9 upoważnionych jednostek certyfikujących:

- 1) EKOGRANCJA PTRE Sp. z o.o., 20-834 Lublin, ul. Irysowa 12/2 numer identyfikacyjny: RE-01/2005PL
- 2) Jednostka Certyfikacji Produkcji Ekologicznej PNG Sp. z o.o. w Zajączkowie, 26-065 Piekoszków; numer identyfikacyjny: RE-02/2005/PL;
- 3) COBICO Sp. z o.o., 31-203 Kraków, ul. Lekarska 1; numer identyfikacyjny: RE-03/2005/PL;
- 4) BIOEKSPERT Sp. z o.o., 00-564 Warszawa, ul. Narbutta 3A m 1; numer identyfikacyjny: RE-04/2005/PL;

- 5) BIOCERT Sp. z o.o., 31-503 Kraków, ul. Lubicz 25A; numer identyfikacyjny: RE 05/2005/PL;
- 6) Polskie Centrum Badań i Certyfikacji Biuro ds. Badań i Certyfikacji Oddział w Piłce, 64-920 Piła, ul. Śniadeckich 5; numer identyfikacyjny: RE-06/2005/PL;
- 7) AGRO BIO TEST Sp. z o.o., 02-787 Warszawa, ul. Nowoursynowska 166; numer identyfikacyjny: RE-07/2005/PL
- 8) TÜV Rheinland Polska Sp. z o.o. 02-146 Warszawa, ul. 17 Stycznia 56, numer identyfikacyjny: RE-08/2008/PL
- 9) Centrum Jakości AgroEko Sp. z o.o. 05-126 Nieporęt ul. Baski 2, numer identyfikacyjny: RE-09/2008/PL

Wsparcie finansowe dla rolnictwa ekologicznego w Polsce pochodzi z dwóch źródeł:

- 1) z budżetu krajowego, z którego można dofinansowywać:
  - prowadzenie badań dotyczących rolnictwa ekologicznego, w tym wykonywanie analiz na zawartość substancji niedozwolonych do stosowania w rolnictwie ekologicznym;
  - koszty kontroli gospodarstw rolnych, w których prowadzona jest produkcja metodami ekologicznymi,
  - działania promocyjne w rolnictwie ekologicznym, w tym udział w targach krajowych i międzynarodowych.
- 2) z budżetu krajowego i z budżetu Unii Europejskiej:
  - w ramach Planu Rozwoju Obszarów Wiejskich 2004-2006 – rolnicy otrzymują pomoc w formie dotacji do powierzchni upraw ekologicznych z tytułu realizacji działania „wspieranie przedsięwzięć rolno-środowiskowych i poprawy dobrostanu zwierząt pakiet „rolnictwo ekologiczne”,
  - w ramach Programu Rozwoju Obszarów Wiejskich 2007-2013:
    - producenci rolni mogą otrzymać pomoc w ramach działania „Uczestnictwo rolników w systemach jakości żywności”
    - grupy producentów mogą otrzymać pomoc w ramach działania „Działania informacyjne i promocyjne”
    - rolnicy otrzymują wsparcie do powierzchni w formie dotacji upraw ekologicznych z tytułu realizacji działania „Program rolnośrodowiskowy” pakiet „rolnictwo ekologiczne”.

Polska ma sprzyjające warunki rolno-środowiskowe do rozwoju rolnictwa ekologicznego, jakością ekologiczną przestrzeni produkcyjnej w rolnictwie oraz jej bogactwo różnorodności biologicznej należą do jednych z najlepszych.

W 2003 roku zostało powołane Krajowe Centrum Rolnictwa Ekologicznego w Radomiu. Głównym jego zadaniem jest koordynowanie działań służb doradczych w zakresie produkcji metodami ekologicznymi i upowszechnianie wiedzy na temat rolnictwa ekologicznego wśród potencjalnych producentów.

Integrowana produkcja rolnicza

Integrowana produkcja (IP) jest systemem gospodarowania, w którym producent prowadzi produkcję roślin, z wykorzystaniem zrównoważonego postępu technicznego i biologicznego w uprawie, ochronie roślin i nawożenia, zwracając szczególną uwagę na ochronę środowiska i zdrowie ludzi.

Integrowana produkcja umożliwia uzyskanie płodów rolnych o najwyższej wartości biologicznej i odżywczej, bezpiecznych dla zdrowia człowieka.

W Polsce integrowana produkcja została uregulowana przepisami ustawy o ochronie roślin z dnia 18 grudnia 2003 r. (Dz. U. z 2004 r. Nr 11, poz. 94 z późn. zm.) oraz rozporządzenia Ministra Rolnictwa i Rozwoju Wsi z dnia 26 lipca 2004 r. w sprawie integrowanej produkcji (Dz. U. z 2004 r. Nr 178, poz. 1834 z późn. zm.). Nadzór oraz certyfikacja IP zostały powierzone Państwowej Inspekcji Ochrony Roślin i Nasiennictwa.

W dniu 14 czerwca 2007 r. decyzją Ministra Rolnictwa i Rozwoju Wsi integrowana produkcja w rozumieniu art. 5 ust. 1 ustawy o ochronie roślin została uznana za krajowy system jakości żywności. Producent rolny zainteresowany uzyskaniem urzędowego certyfikatu IP powinien zgłosić zamiar prowadzenia upraw do wojewódzkiego inspektora ochrony roślin i nasiennictwa. Na podstawie pierwszego zgłoszenia producent otrzymuje indywidualny numer oraz zostaje wpisany do ewidencji. Zobowiązuje to producenta do prowadzenia produkcji rolnej w oparciu o metodyki zatwierdzone przez Głównego Inspektora Ochrony Roślin i Nasiennictwa, które dostępne są na stronie internetowej Głównego Inspektoratu pod adresem: <http://www.piorin.gov.pl>. Wszystkie czynności prowadzone w uprawach IP muszą być dokumentowane w Notatniku integrowanej produkcji, którego wzór jest określony w rozporządzeniu w sprawie integrowanej produkcji.

Przed zakończeniem produkcji producent składa wnioski o wydanie certyfikatu do jednostki terenowej Inspekcji właściwej ze względu na miejsce prowadzenia upraw. Certyfikaty otrzymują producenci, u których przeprowadzone kontrole nie wykazały nieprawidłowości, złożyli prawidłowo wypełniony wniosek o certyfikat, posiadają ukończone szkolenie w zakresie IP, prowadzili produkcję i ochronę roślin według szczegółowych metodyk zatwierdzonych przez Głównego Inspektora oraz udokumentowali prowadzenie działań związanych z integrowaną produkcją w prawidłowo i na bieżąco wypełnionym Notatniku.

Tab. 14. Integrowana produkcja w latach 2004-2007

	2004	2005	2006	2007
Liczba wydanych certyfikatów IP (szt.)	811	1 557	1 891	1 915
Certyfikowana powierzchnia (ha)	6 452	9 286	10 924	10 602
Certyfikowana produkcja (t)	155 204	175 520	229 697	190 728

Producenci, którzy uzyskują urzędową certyfikację, mają prawo posługiwania się certyfikatem oraz oznaczania produktów zastrzeżonym znakiem (logo) integrowanej produkcji.

Rolnictwo w regionach

Produkcja jest zróżnicowana terytorialnie z uwagi na jakość ziemi rolniczej, wielkość gospodarstw, rodzaj własności ziemi oraz tradycje i możliwości zbytu produktów rolnych, zależnych od położenia rynków zbytu (lokalizacja zakładów przetwórczych, aglomeracje miejskie, granice państwa).

Zróżnicowane jest także zużycie przemysłowych środków produkcji decydujące o intensywności produkcji rolnej. Najwyższe plony uzyskuje się w województwach zachodniej i północnej Polski przy relatywnie większych gospodarstwach i intensywniejszym nawożeniu i ochronie roślin.

W rejonach wschodnich i południowych uzyskuje się gorsze plonowanie w warunkach rozdrobnienia rolnictwa, niższego nawożenia i produkcji w znacznej części gospodarstw na samozaopatrzenie rodzin rolników.

Tab. 15. Plony zbóż i ziemniaków na tle nawożenia mineralnego i organicznego

Wyszczególnienie	Plony zbóż	Plony	Zużycie nawozów	
	z 1 ha w dt	ziemniaków z 1 ha w dt	mineralnych NPK na 1 ha UR w kg	naturalnych na 1 ha UR w dt
Polska	32,5	207	121,8	46
Dolnośląskie	40,9	234	129,9	19
Kujawsko-Pomorskie	36,5	226	168,3	54
Lubelskie	28,5	200	113,6	34
Lubuskie	30,5	204	124,4	20
Łódzkie	29,9	228	146,0	51
Małopolskie	32,7	177	70,9	49
Mazowieckie	26,0	201	110,6	52
Opolskie	47,6	227	143,6	31
Podkarpackie	31,0	199	64,4	28
Podlaskie	25,9	196	89,3	77
Pomorskie	34,8	217	126,8	48
Śląskie	34,8	212	111,4	51
Świętokrzyskie	28,2	176	104,3	41
Warmińsko-mazurskie	32,7	197	124,9	49
Wielkopolskie	35,5	225	159,6	64
Zachodniopomorskie	33,4	204	119,0	19

Źródło: Wyniki produkcji roślinnej w 2007r. GUS.

W uprawie niektórych roślin występuje wyraźna koncentracja produkcji. O ile zboża uprawia się w znacznym rozmiarze we wszystkich województwach, to np. grykę zasiano w 2007 r. w 27,1 tys. gospodarstw, tj. 1,6 % ogólnej liczby gospodarstw uprawiających zboże. Koncentracja zbiorów gryki występuje w woj. lubelskim i dolnośląskim, gdzie uzyskano zbiory w wys. ponad 38 tys. ton, tj. ponad 45 % ogólnych zbiorów gryki.

Proso uprawia się głównie w woj. świętokrzyskim; uzyskane zbiory w wys. 7,3 tys. ton stanowią ponad 62 % zbioru w kraju. Kukurydzę na ziarno uprawiano przede wszystkim w woj. dolnośląskim, wielkopolskim i opolskim, gdzie zebrano 909 tys. ton, tj. 52,8 % zbiorów w kraju.

Len włóknisty uprawia się głównie w woj. lubelskim i dolnośląskim, w których łącznie zasiano 1,7 tys. ha, tj. 85 % ogólnej powierzchni zasiewów lnu włóknistego, a zebrano w tych województwach 3,1 tys. ton, tj. 86,2 % produkcji krajowej. Koncentracja występuje także w produkcji tytoniu;

w 2007 r. zasiano prawie 80 % powierzchni uprawy tytoniu w woj. lubelskim, świętokrzyskim, kujawsko-pomorskim i małopolskim oraz chmielu, którego zasiewy w woj. lubelskim stanowią 82,6 % krajowej powierzchni uprawy.

Warzywa gruntowe, poza ogródkami przydomowymi prowadziło 322 tys. gospodarstw, z których prawie 60 % zlokalizowanych było w 4 województwach: podkarpackim, mazowieckim, lubelskim i małopolskim.

Truskawek najwięcej uprawia się w woj. mazowieckim i lubelskim, gdzie znajduje się 55,7 tys. gospodarstw, tj. 43 % ogólnej liczby gospodarstw posiadających plantacje truskawek. Owoców z drzew zbiera się najwięcej w regionie centralnym i wschodnim (w 2007 r. – 74 % ogólnokrajowych zbiorów). W poszczególnych rejonach kraju, a nawet w gospodarstwach stwierdzono zróżnicowany stopień uszkodzeń mrozowych, co wpłynęło na udział w zbiorach nie zawsze porównywalny w stosunku do lat ubiegłych.

Regionalnie zróżnicowane jest także natężenie chowu zwierząt gospodarskich. Tradycyjnie największy udział w krajowym pogłowie bydła ma woj. mazowieckie (17,7 %), podlaskie (13,9 %) i wielkopolskie (13,5 %). Liczba krów również najwyższa była w wymienionych województwach, a udział ich w krajowym pogłowie krów wynosił odpowiednio 19,9 %, 15,5 % i 10,4 %.

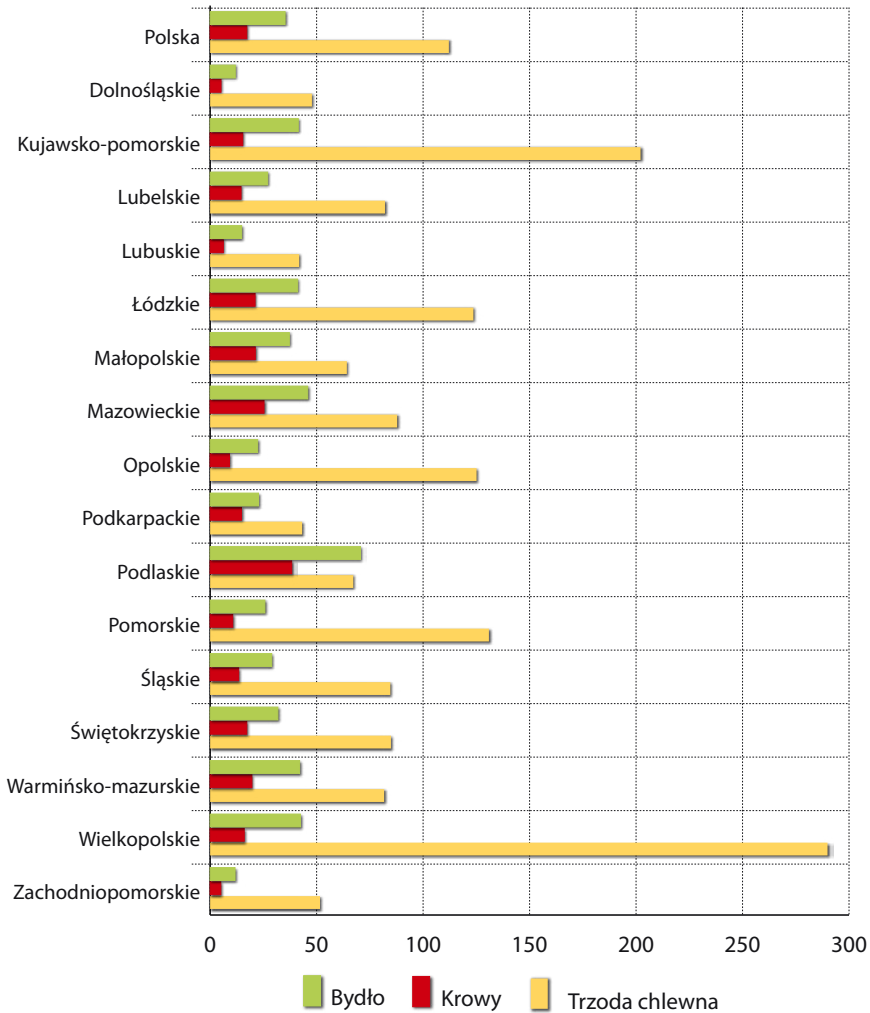
W stosunku do 2006 r. w grudniu 2007 r. pogłowie bydła było – przy ogólnym wzroście o 2,4 % – niższe w 3 województwach: lubelskim, podkarpackim i warmińsko-mazurskim. W tych samych województwach i dodatkowo w woj. zachodnio-pomorskim zmniejszyło się pogłowie krów.

Pogłowie trzody chlewnej najliczniej występuje w woj. wielkopolskim (29,1 %), kujawsko-pomorskim (11,8 %) i mazowieckim (10,6 %). Wg stanu z końca listopada pogłowie trzody chlewnej w kraju zmniejszyło się o 6,3 % i tylko w 2 województwach; pomorskim i śląskim było wyższe niż przed rokiem.

Miernikiem natężenia chowu bydła, w tym krów i trzody chlewnej jest obsada na 100 ha użytków rolnych.

Ryc. 15. Pogłowienie bydła, krów i trzoda chlewna na 100 ha użytków rolnych według województw w 2007 r.^{1/} (w sztukach)

Źródło: Rolnictwo w 2007 r. GUS

A - Bydło B - Krowy C - Trzoda chlewna

^{1/} Pogłowienie bydła i krów wg stanu czerwcowego, trzoda chlewna wg stanu z lipca

OBSZARY WIEJSKIE

Ogólna charakterystyka obszarów wiejskich

Obszary wiejskie w Polsce zajmują ponad 93,2 % ogólnej powierzchni kraju i mieszka na nich 14,8 mln. osób, tj. 38,8 % ludności kraju. Na 1 mieszkańca przypada 0,82 ha ogólnej powierzchni, w tym w miastach 0,09 ha i na wsi 1,97 ha.

Miejscowości wiejskich jest 53 tys., na jedną przypada średnio 278 osób; najbardziej zaludnione są miejscowości wiejskie w województwach: małopolskim (844 osób na 1 miejscowość), podkarpackim (746 osób) i śląskim (767 osób); najmniej ludności zamieszkuje miejscowości wiejskie w woj. podlaskim (124 osób), warmińsko-mazurskim (151 osób), zachodniopomorskim (171 osób) i łódzkim (181 osób). Rozproszona sieć osadnicza i mała liczba mieszkańców przypadająca na 1 miejscowość wiejską utrudniają rozwój obszarów wiejskich, podrażają koszty budowy infrastruktury i często wykluczają podejmowanie działalności pozarolniczej. W ostatnich latach nastąpiło przyspieszenie procesu zmniejszenia liczby ludności utrzymującej się z rolnictwa. Ludność wiejska uzyskuje dochody z wielu źródeł, głównie z pracy najemnej. Znaczącą pozycję stanowi także ludność utrzymująca się z emerytur i rent, szczególnie w gospodarstwach domowych z użytkownikiem gospodarstwa rolnego.

Wykorzystując walory przyrodnicze i środowiskowe na obszarach wiejskich rozwija się turystyka wiejska i agroturystyka, a także zwiększa się rola obszarów wiejskich jako miejsce zamieszkania dla ludności pracującej w miastach lub pracujących w domu. Zwiększa się rola internetu pozwalająca na wykonywanie szeregu prac na odległość.

Rozwój turystyki i agroturystyki, a także podejmowanie działalności pozarolniczej wspierane jest ze środków publicznych w ramach programów współfinansowanych przez UE. W latach 2004-2007 zrealizowano lub w trakcie realizacji jest 3,6 tys. projektów na kwotę płatności 247,9 mln zł, w tym wkład Unii wyniósł 173,5 mln zł. Zadania te realizowane są w ramach SPO „Restrukturyzacja i modernizacja sektora żywnościowego oraz rozwój obszarów wiejskich 2004-2006”. Działania w omawianym zakresie wspierane były w latach ubiegłych poprzez dopłaty do kredytów na ten cel oraz w ramach Programu „SAPARD”.

Ludność wiejska

Liczba ludności na obszarach wiejskich zwiększa się od 2001 r. i na koniec 2007 r. osiągnęła poziom 14 798,8 tys. osób, tj. o 1,5 % (o 214 tys. osób) wyższy niż w 2000 r. Kobiety stanowiły na wsi 50,3 % ludności wiejskiej, natomiast w miastach przewaga kobiet była większa – 52,6 %.

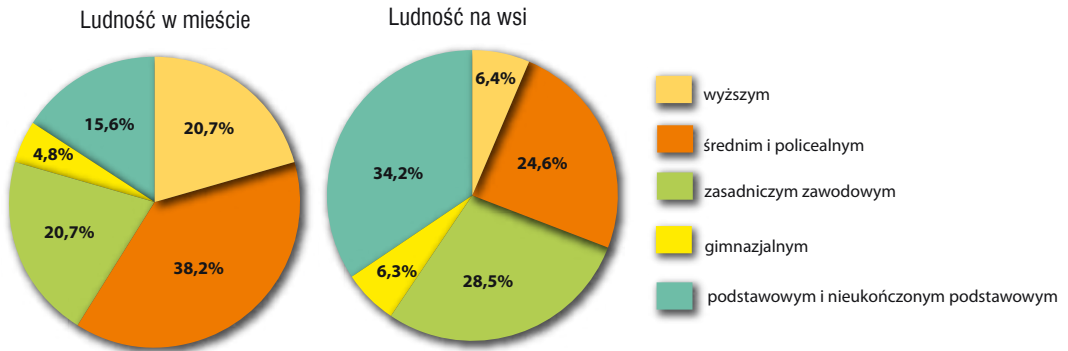
Na 1 km² powierzchni mieszka w Polsce 122 osoby, w miastach 1090, na terenach wiejskich 51. Ludność zamieszkała w miastach jest starsza niż na wsi; średni wiek w miastach wynosi – 38,5 lat, a na obszarach wiejskich – 35,5 lat.

Osoby w wieku przedprodukcyjnym (do 18 lat) na wsi stanowiły 22,6 % populacji, a w miastach 17,7 %. Większy udział ludzi młodych na wsi wynika głównie z utrzymywania się od wielu lat wyższego przyrostu naturalnego. W 2007 r. współczynnik urodzin wynosił dla ludności wiejskiej 10,9 ‰ (w 2006 r. – 10,5, w 2000 – 11,6) podczas gdy w miastach osiągnął on poziom 9,7 ‰ (odpowiednio 9,3 i 8,9).

Coraz mniejszy dystans w zdobywaniu wykształcenia dzieli mieszkańców wsi i miast. Ludność miejska charakteryzuje się zdecydowanie wyższym odsetkiem osób z wykształceniem ponadpodstawowym (w 2006 r. ponad 84 % wobec 71 % w 2002 r.). Ludność wiejska także szybko podnosi swoją

wiedzę. Odsetek osób (w wieku 13 lat i więcej) z wykształceniem ponadpodstawowym na wsi wzrósł z 54 % w 2002 r. do prawie 66 % w 2006 r.

Ryc. 15. Ludność w wieku 13 lat i więcej według poziomu wykształcenia

Źródło: Rocznik Demograficzny 2007. GUS

W 1988 r. udział osób z wyższym wykształceniem wynosił 1,8 % na wsi, w mieście 9,4 %, a z wykształceniem policealnym i średnim odpowiednio 13,1 % i 31,8 %.

Aktywność zawodowa i bezrobocie na wsi

Aktywność ekonomiczna ludności w wieku 15 lat i więcej oraz współczynnik zatrudnienia są wyższe na wsi niż w miastach. Prowadzone przez GUS „Badanie Aktywności Ekonomicznej Ludności” (BAEL) jako podstawowe kryterium zaliczenia do aktywnych zawodowo traktowały fakt zatrudnienia przez określony czas w badanym okresie, z uwzględnieniem choroby, urlopu, przerwy w działalności gospodarczej lub bycie bezrobotnym lub aktywne poszukiwanie pracy.

Tab. 16. Aktywność ekonomiczna ludności w wieku 15 lat i więcej (w %)

Wyszczególnienie	1995	2000	2005	2006	2007 IV kwartał	2008 I kwartał
Współczynnik aktywności zawodowej ogółem	58,4	56,4	54,9	54,0	54,1	53,7
miasta	57,2	55,8	54,2	53,5	53,8	53,8
wieś	60,5	57,5	56,0	54,9	54,6	53,6
Współczynnik zatrudnienia ogółem	50,7	47,4	45,2	46,5	49,5	49,4
miasta	49,3	46,3	44,1	45,8	49,0	49,4
wieś	53,1	49,3	47,0	47,8	50,2	49,4

Źródło: Rocznik Statystyczny 2007 GUS.
Biuletyn Statystyczny 4. GUS Warszawa 2008

Wyższa aktywność ekonomiczna i współczynnik zatrudnienia na wsi – z wyjątkiem I kwartału 2008 r. w którym wskaźnik zatrudnienia jest równy na wsi i w miastach – wynika z faktu deklarowania pracy w gospodarstwie rolnym, nawet w wymiarze 1 godziny w tygodniu objętym badaniem, co jest już spełnieniem kryterium zaliczenia do grupy aktywnych i zatrudnionych.

Wg badania BAEL bezrobocie na wsi jest niższe niż w miastach i wykazuje podobnie jak w miastach tendencje spadkowe.

Tab. 17. Stopa bezrobocia wg badania BAEL (w % ludności aktywnej zawodowo)

Wyszczególnienie	2002	2005	2006	2007 IV kwartał	2008 I kwartał
Stopa bezrobocia	19,7	17,7	13,8	8,5	8,1
- miasta	21,3	18,7	14,4	8,8	8,2
- wieś	17,2	16,1	13,0	8,0	7,9

Źródło: Rocznik statystyczny 2003-. GUS. Rocznik Statystyczny 2007. GUS
Biuletyn Statystyczny 4/. 2008. GUS

Bezrobocie maleje we wszystkich grupach wg poziomu wykształcenia. W I kwartale 2008 r. bezrobocie w grupie aktywnych zawodowo z wykształceniem wyższym wyniosło na wsi 8 % (w miastach 5,4 %), z wykształceniem policealnym i średnim zawodowym 11,4 % (w miastach 10,7 %), średnim ogólnokształcącym 16,9 % (15,8 %), zasadniczym zawodowym 11,3 % (17,7 %) oraz gimnazjalnym, podstawowym i niepełnym podstawowym 12,3 % (31,3 %).

Na obszarach wiejskich znacznie łatwiej jest znaleźć zatrudnienie osobom o stosunkowo niskim poziomie wykształcenia. Mimo wyższej aktywności zawodowej, wyższego poziomu zatrudnienia i mniejszego bezrobocia to właśnie na wsi najczęściej żyją rodziny zagrożone ubóstwem. Wg badań GUS z 2005 r. zagrożenie ubóstwem skrajnym, tj. takim które wyróżnia się brakiem dostatecznych środków na skromne wyżywienie i bardzo małe mieszkanie, obejmuje na wsi 18,7 % osób w gospodarstwach domowych (8,2 % w miastach) i stanowią te osoby ponad połowę ludności poniżej minimum egzystencji.

Można oczekiwać, że obecnie przy wzrastających dochodach ludności rolniczej i kierowaniu znacznych środków pomocy na rozwój wsi, zasięg ubóstwa na obszarach wiejskich zmniejsza się.

Infrastruktura na wsi

Obszary wiejskie charakteryzują się niższym niż w miastach wyposażeniem w podstawowe urządzenia infrastruktury technicznej, a równocześnie szybko wzrastającymi nakładami na ten cel. Liczne programy, które wdrożone zostały po 1990 r., wspierane były zarówno środkami krajowymi budżetowymi i samorządowymi, funduszami ochrony środowiska, fundacji działających w obszarze rolnictwa i wsi, jak i środkami pochodzącymi z pomocy UE (programy Phare, SAPARD, fundusze strukturalne) oraz kredytami Banku Światowego i Europejskiego Banku Inwestycyjnego.

W latach 2004–2006 rozwój infrastruktury wiejskiej wspierany był środkami w ramach programów unijnych, których realizacja znajdowała się w gestii Ministerstwa Rozwoju Regionalnego. Natomiast w ramach Sektorowego Programu Operacyjnego „Restrukturyzacja i modernizacja sektora żywnościowego oraz rozwój obszarów wiejskich 2004-2006”, za który odpowiadał Minister Rolnictwa i Rozwoju Wsi, realizowane było działanie „Rozwój i ulepszanie infrastruktury technicznej związanej z rolnictwem”. Wsparcie przyznawane było na projekty realizowane w gospodarstwach rolnych obejmujące budowę lub remont połączonej z modernizacją:

- dróg wewnętrznych,
- urządzeń zaopatrzenia w wodę,

- urządzeń do odprowadzenia i oczyszczania ścieków,
- sieci i urządzeń zaopatrzenia w energię.

Program Rozwoju Obszarów Wiejskich na lata 2007-2013 w ramach działania *Podstawowe usługi dla gospodarki i ludności wiejskiej* przewiduje finansowanie w wysokości do 75 % kosztów kwalifikowanych projektów z zakresu:

- gospodarki wodno-ściekowej, w szczególności zaopatrzenia w wodę oraz odprowadzania i oczyszczania ścieków, w tym systemów kanalizacji sieciowej lub kanalizacji zagrodowej,
- tworzenia systemu zbioru, segregacji, wywozu odpadów komunalnych,
- wytwarzania lub dystrybucji energii ze źródeł odnawialnych, w szczególności wiatru, wody, energii geotermalnej, słońca, biogazu lub biomasy.

Na sfinansowanie wymienionych zadań przeznaczona jest 1,47 mld EUR na okres 7 lat. Przewiduje się, że większość środków zostanie skierowana na inwestycje z zakresu gospodarki wodno-ściekowej, głównie na wyrównanie dysproporcji pomiędzy poziomem zwodociągowania, a poziomem skanalizowania obszarów wiejskich. Pomimo szybko poprawiającej się sytuacji, w końcu 2006 r. 72,7 % mieszkańców wsi korzystało ze zbiorczych sieci wodociągowych, natomiast tylko 20,2 % - z sieci kanalizacyjnej.

Według danych wstępnych na koniec 2007 r. z ogólnej liczby 41 298 wsi sołeckich 36 402 wsi (88,1 %) posiadało sieć wodociągów zbiorowych i 6 413 wsi (15,5 %) – zbiorczą sieć kanalizacyjną.

Pozostałe typy projektów realizowanych w ramach działania *Podstawowe usługi dla gospodarki i ludności wiejskiej* również mają charakter pro-środowiskowy i służyć będą porządkowaniu gospodarki odpadami w gminach oraz wykorzystaniu lokalnych zasobów energii odnawialnej.

W roku 2006/2007 na obszarach wiejskich funkcjonowało 9 840 szkół podstawowych (11 202 w r. 2000/2001), a liczba uczniów wyniosła 1 026,4 tys. (1 285,7 w 2000/2001), co oznacza, że na 1 salę lekcyjną przypadało 16 uczniów (w 2000/2001 – 19 uczniów). Gimnazja w liczbie 3 262 (2 733 przed 5 laty) kształciły w 2006/2007 prawie 536 tys. uczniów (367,2 tys. w r. 2000/2001), a na jedną salę lekcyjną przypadało 33 uczniów (40). Wzrasta wyposażenie szkół w komputery; na wsi 93,7 % szkół podstawowych posiada komputery (w miastach 95,9 %) i 81 % gimnazjum (81,1 % w miastach).

Maleje liczba przedszkoli na wsi. W 2006 r. istniało 10 280 placówek przedszkolnych (13 672 w 1995 r.), posiadających 141 328 miejsc (175 394 w 1995 r.).

Maleje także liczba bibliotek i punktów bibliotecznych (z 9 821 w 1995 r. do 6 758 w 2006 r.) oraz kin stałych (z 52 w 1995 r. do 25 w 2006 r.) Wrosła natomiast liczba domów i ośrodków kultury, klubów i świetlic na wsi (z 2 117 w 1995 r. do 2 320 w 2006 r.).

Wzrasta również infrastruktura związana z ochroną zdrowia mieszkańców wsi. Liczba zakładów opieki zdrowotnej zwiększyła się z 3 312 w 1995 r. do 3 518, a liczba praktyk lekarskich i stomatologicznych z 869 w 2000 r. do 1 736 w 2006 r. Na obszarach wiejskich podobnie jak w miastach wzrasta liczba aptek i punktów aptecznych; aptek z 6 536 w 1995 r. do 10 341 w 2006 r., a punktów aptecznych z 227 do 1 042 w 2006 r. Zwiększa się liczba użytkowników internetu na wsi; w końcu kwietnia 2006 r. z 10,8 mln osób w wielu 16-74 lata z internetu korzystało 3,8 mln osób.

PRZEMYSŁ SPOŻYWCZY

Ogólne informacje o przemyśle spożywczym

W rejestrze REGON zarejestrowanych jest 33 tys. jednostek deklarujących działalność w zakresie produkcji artykułów spożywczych i napojów oraz wyrobów tytoniowych, z których:

- 44 to przedsiębiorstwa państwowe,
- 7 086 spółki handlowe, w tym 32 jednoosobowych spółek Skarbu Państwa, 5 124 z wyłącznym kapitałem prywatnym krajowym, 1 613 z udziałem kapitału zagranicznego,
- 503 to spółdzielnie,
- 19 278 jednostek prowadzonych przez osoby fizyczne.

Wyniki i stan przedsiębiorstw przemysłu spożywczego w okresie po integracji z UE wskazują, że został dobrze przygotowany do konkurencji na rynku unijnym. Poniesione w okresie dostosowań nakłady inwestycyjne dla spełnienia wysokich wymogów i standardów Unii skutkują wzrostem eksportu przetworów przemysłu spożywczego.

Tab. 18. Nakłady inwestycyjne w przemyśle spożywczym i tytoniowym (ceny bieżące)

Wyszczególnienie	2000	2002	2003	2004	2005	2006
w mln. złotych						
Produkcja artykułów spożywczych i napojów	4 373,9	4 541,7	5 438,5	6 529,2	5 930,0	6 720,7
Produkcja wyrobów tytoniowych	379,9	207,7	269,2	228,4	259,9	428,1
w odsetkach nakładów inwestycyjnych przemysłu ogółem						
Produkcja artykułów spożywczych i napojów	11,6	13,1	14,5	15,6	13,1	12,7
Produkcja wyrobów tytoniowych	1,0	0,6	0,7	0,5	0,6	0,8

Źródło: Rocznik Statystyczny Rolnictwa i Obszarów Wiejskich 2007 r. GUS

Dostęp do dużego, dobrze rozwiniętego rynku europejskiego, liczącego prawie 500 mln. konsumentów (po rozszerzeniu UE do 27 państw), po zlikwidowaniu barier administracyjnych umożliwił gwałtowny wzrost eksportu polskiej żywności i umocnił pozycję polskich producentów żywności w rozszerzonej Unii. Nadal jednak gros produkcji przemysłu spożywczego kierowana jest na rynek wewnętrzny.

W 2007 r. wzrost produkcji sprzedanej przemysłu spożywczego przekroczył 10 % i ukształtował się na poziomie zbliżonym do wskaźnika wzrostu sprzedaży w całym przemyśle. W 2006 r. sprzedaż przemysłu spożywczego była niższa niż przemysłu ogółem.

Tab. 19. Produkcja sprzedana, zatrudnienie i przeciętne miesięczne wynagrodzenie w przemyśle spożywczym na tle przemysłu ogółem w 2007 r. (w przedsiębiorstwach zatrudniających 50 i więcej osób)

Wyszczególnienie	Produkcja sprzedana		Przeciętne zatrudnienie		Przeciętne miesięczne wynagrodzenie brutto	
	w mln zł	2006=100	w tys.	2006=100	w zł	2006=100
Przemysł ogółem	725 222,7	110,7	2 112,4	104,5	3 028,3	108,5
Przetwórstwo przemysłowe	609 345,7	112,2	1 751,2	105,8	2 743,2	109,5
Produkcja artykułów spożywczych i napojów z tego:	110 611,6	110,2	297,2	103,3	2 558,2	110,7
- produkcja przetwórstwa i koserwowanie mięsa	27 376,5	107,7	91,9	102,9	1 923,4	112,0
- przetwórstwo i koserwowanie ryb i pozostałych produktów rybactwa	3 546,8	106,0	12,3	102,6	1 966,8	113,6
- przetwórstwo owoców i warzyw	11 322,0	117,4	33,8	107,4	2 531,9	108,3
- produkcja olejów i tłuszczów pochodzenia roślinnego i zwierzęcego	3 051,2	108,7	3,1	100,2	3 770,0	105,5
- wytwarzanie wyrobów mleczarskich	19 133,6	106,2	39,3	96,6	2 662,8	113,6
- wytwarzanie produktów przemysłu zbóż, skrobi i wyrobów skrobiowych	30 910,1	96,2	6,7	100,4	2 890,4	111,2
- produkcja gotowych pasz dla zwierząt	7 373,1	10,46	7,4	10,3,7	4 969,9	107,9
- produkcja pozostałych artykułów spożywczych	23 438,7	123,1	79,5	108,4	2 617,4	111,9
- produkcja napojów	12 279,6	102,4	23,2	96,7	4 016,1	108,1
Produkcja wyrobów tytoniowych	4 231,3	106,1	6,7	103,8	4 844,3	103,0

Źródło: *Nakłady i wyniki przemysłu w 2007 r. GUS.*

Największy udział w przemyśle spożywczym ma przetwórstwo mięsa – 23,8 % i wytwarzanie wyrobów mleczarskich – 16,7 %. W 2007 r. ceny produkcji artykułów spożywczych i napojów wzrosły o 4,8 % podczas gdy wzrost w całym przemyśle wyniósł podobnie jak w 2006 r. 2,3 %. W 2006 r. ceny artykułów spożywczych i napojów były niższe niż w 2005 r. o 0,6 %. Ceny wyrobów tytoniowych wzrosły w porównaniu do lat poprzednich w 2006 r. o 0,2 % i w 2007 r. o 20,6 %.

Sytuacja ekonomiczna przemysłu spożywczego

Wyniki ekonomiczno-finansowe przemysłu spożywczego od 2004 r. kształtują się na relatywnie wysokim i bezpiecznym poziomie. W 2007 r. rentowność brutto przekroczyła wskaźnik 5 % podczas gdy w latach 2004-2006 przekraczała 4 %. Lepsze wykorzystanie czynników wytwórczych,

zrealizowanych inwestycji i restrukturyzacja przedsiębiorstw skutkowały podwojeniem zysków w porównaniu do okresu przed integracją z UE.

Tab. 20. Wskaźniki finansowe w przemyśle spożywczym (w %)

Wyszczególnienie	Wskaźnik poziomu kosztów ze sprzedaży produktów, towarów i materiałów	Wskaźnik rentowności obrotu		Wskaźnik płynności finansowej ^{1/}	
		brutto	netto	I stopnia	II stopnia
Przemysł ogółem	92,9	7,2	6,1	33,1	101,9
Przetwórstwo przemysłowe	93,3	6,9	5,8	27,5	97,2
Produkcja artykułów spożywczych i napojów z tego:	94,9	5,2	4,2	18,2	83,5
- produkcja przetwórstwa i konserwowanie mięsa	97,2	2,7	2,3	11,6	76,1
- przetwórstwo i konserwowanie ryb i pozostałych produktów rybactwa	95,5	3,6	2,7	12,8	89,6
- przetwórstwo owoców i warzyw	95,3	4,1	3,1	12,6	66,2
- produkcja olejów i tłuszczów pochodzenia roślinnego i zwierzęcego	96,4	2,9	2,3	12,8	49,1
- wytwarzanie wyrobów mleczarskich	96,4	4,1	3,3	19,3	97,5
- wytwarzanie produktów przemysłu zbóż, skrobi i wyrobów skrobiowych	94,7	8,6	7,1	8,1	54,4
- produkcja gotowych pasz dla zwierząt	95,3	4,6	3,7	35,7	137,4
- produkcja pozostałych artykułów spożywczych	93,7	6,5	5,5	21,4	94,4
- produkcja napojów	91,4	9,0	7,2	23,2	79,7
Produkcja wyrobów tytoniowych	97,6	1,4	0,9	8,4	33,8

Źródło: Nakłady i wyniki przemysłu w 2007 r. GUS

^{1/} wskaźnik płynności finansowej I stopnia jest to relacja inwestycji krótkoterminowej do zobowiązań krótkoterminowych; II stopnia jest to relacja inwestycji krótkoterminowych i należności krótkoterminowych do zobowiązań krótkoterminowych

Sytuacja finansowa w poszczególnych branżach jest zróżnicowana i podlega wahanom w czasie. W 2007 r. przy ogólnej poprawie rentowności, w 4 branżach nastąpiło pogorszenie wyników. Są to: przetwórstwo owoców i warzyw, produkcja olejów i tłuszczów, produkcja pasz oraz grupa pozostałych produktów spożywczych (w skład grupy wchodzi m. innymi produkcja cukru, makaronów i klusek, czekolady, kakao, przyprawy). Wszystkie jednak branże uzyskały dodatnie wyniki finansowe zarówno brutto, jak i po opłaceniu podatków.

Z 1 462 przedsiębiorstw produkcyjnych artykuły spożywcze i napoje (zatrudniające 50 i więcej osób) przedsiębiorstw rentowych było 1 227, tj. 83,9 % ogólnej ilości badanych przez GUS jednostek i osiągnęły one średnią rentowność brutto w wys. 6,3 % i rentowność netto 5,2 %.

Z 10 przedsiębiorstw produkujących wyroby tytoniowe, 6 osiągnęło zysk w średniej wysokości 3,0 %.

W strukturze rodzajowej kosztów, zużycie materiałów i energii stanowi w produkcji artykułów spożywczych i napojów 63,8 % wobec 59 % w przemyśle ogółem. Najwyższe koszty występują w produkcji olejów i tłuszczów – 80,2 %, w mleczarstwie – 77,8 % i przemyśle mięsnym – 76,3 %, a najniższe w produkcji napojów – 31,4 %.

W przemyśle tytoniowym koszty materiałów i energii wynoszą 12,7 %, natomiast udział podatków i opłat był największy wśród wszystkich grup wyrobów przemysłowych i wyniósł 76,6 % (w przemyśle ogółem średnio – 6,9 %). W produkcji artykułów spożywczych i napojów udział kosztów związanych z podatkami i opłatami wyniósł średnio 8,1 % najwyższy 41,1 % był w produkcji napojów, w skład których wchodzi wyroby spirytusowe, winiarskie i piwowarskie objęte tak jak wyroby tytoniowe wysokim podatkiem akcyzowym.

Produkcja ważniejszych wyrobów przemysłu spożywczego

W 2007 r. z badanych przez GUS grup wyrobów spożywczych i napojów w liczbie 34, w 21 zanotowano wzrost produkcji, w tym w 11 powyżej 10 %, natomiast spadek wystąpił w 13 grupach produktów, w tym w 5 poniżej 10 %.

Tab. 21. Produkcja wybranych wyrobów przemysłu spożywczego

Wyszczególnienie	Jedn. miary	2006	2006	2007	2007
			2005=100		2006=100
1. Produkty uboju przemysłowego wliczane do wydajności poubojowej					
- bydła i cieląt	tys. ton	143	107,3	152	107,5
- trzody chlewnej	- „ -	953	115,4	953	100,7
2. Mięso drobiowe	- „ -	1 107	109,8	1 127	101,8
3. Wędliny	- „ -	720	104,6	760	106,1
4. Konserwy i przetwory z mięsa					
- szynki i topatki konserwowe	- „ -	16,7	103,4	20,7	124,1
- konserwy mięsne i podrobowe wołowe i cielęce	- „ -	4,2	94,0	5,8	140,4
5. Ryby morskie mrożone	- „ -	83,9	113,8	61,1	72,9
6. Filety z ryb morskich mrożone	- „ -	70,9	149,3	49,2	69,4
7. Soki z owoców i warzyw	tys. hl	6 534	91,3	6 100	93,4
8. Margaryna i mieszanki do smarowania pieczywa	tys. ton	345	100,1	345	99,9
9. Mleko płynne przetworzone	tys. hl	21 809	102,0	22 830	104,7
10. Masło	tys. ton	166	97,7	172	103,2
11. Sery podpuszczkowe dojrzewające	- „ -	248	107,7	246	98,9
12. Ser świeży niedojrzewający i twaróg	- „ -	296	104,0	324	109,2
13. Jogurt	tys. hl	3 172	133,0	3 692	116,4
14. Mąka pszenna	tys. ton	1 726	111,8	1 531	88,7
15. Czekolada i wyroby czekoladowe	tony	218 681	99,0	270 544	123,7
16. Wódka czysta (w przel. na 100 %)	tys. hl	829	105,6	923	111,3
17. Piwo	- „ -	32 233	106,0	36 715	110,5
18. Papierosy	mld szt.	111	108,3	124	111,6

Źródło: Nakłady i wyniki przemysłu w 2006 i 2007 r. GUS

Spożycie artykułów żywnościowych

Dochody ludności, od których zależy popyt na żywność są pochodną wzrostu PKB., który w 2007 r. wzrósł o 6,6 % w porównaniu do 2006 r. Spożycie ogółem wzrosło o 5,3 %, przeciętne wynagrodzenie zwiększyło się realnie o 6,3 %, przeciętna emerytura i renta z pozarolniczego systemu pozostała na poziomie sprzed roku, a rolnicze zwiększyły się o 1,4 %. Stopa bezrobocia zmniejszyła się z 14,8 % aktywnych zawodowo w 2006 r. do 11,4 % w 2007 r.

Równocześnie ceny żywności wzrosły odpowiednio o 5 % (ceny towarów i usług konsumpcyjnych wzrosły średnio o 2,5 %), w tym pieczywa i produktów zbożowych o 8 %, mięsa wieprzowego o 0,9 %, drobiowego o 19,4 %, ryb o 1,6 %, mleka, serów i jaj o 5 %, olejów i innych tłuszczów o 4,6 %, owoców o 9,9 % i warzyw o 3,9 %. Zmniejszyły się ceny cukru o 2,5 %. Ceny napojów bezalkoholowych wzrosły o 3,2 %, alkoholowych o 8,6 %, a wyrób tytoniowych o 8,1 %.

Wg prognozy IERiGŻ z grudnia 2007 r. w 2007 r. poziom nominalnych wydatków gospodarstw domowych na żywność będzie znacząco wyższy niż w 2006 r., lecz przyspieszenie dynamiki cen spowoduje spowolnienie wzrostu ich realnej wartości.

W I półroczu 2007 r. w porównaniu z I półroczem 2006 r. realna wartość całkowitego spożycia żywności (wydatków na żywność) wzrosła o 2,8 %.

W 2007 r. mimo relatywnego podrożenia żywności, spożycie większości podstawowych jej grup wykazywało tendencję wzrostową. Wzrosła zwłaszcza konsumpcja mięsa wieprzowego, w mniejszym stopniu drobiu, tłuszczów roślinnych, warzyw i owoców południowych oraz ryb i przetworów rybnych.

Tab. 22. Spożycie podstawowych artykułów żywnościowych na 1 mieszkańca rocznie (w kg/litrach/sztukach)

Wyszczególnienie	1995	2000	2005	2006	2007
1. Ziarno 4 zbóż na przetwory	121	120	119	117	114
2. Ziemniaki	136	134	126	121	121
3. Warzywa	121	121	110	109	115
4. Owoce	41,2	51,6	54,1	54,4	41,0
5. Mięso i podroby	64,0	66,1	71,2	74,3	77,0
w tym: mięso	59,9	62,0	66,8	70,0	72,2
6. Tłuszcze jadalne zwierzęce	7,3	6,7	6,6	6,1	6,4
7. Masło	3,7	4,2	4,2	4,3	4,2
8. Mleko	197	193	173	176	178
9. Jaja kurze	155	188	215	214	209
10. Cukier	42,2	41,6	40,1	35,3	31,4
11. Wódki, likiery, inne napoje alkoholowe w przeliczeniu na 100%	3,5	2,0	2,5	2,7	2,9
12. Papierosy z tytoniu	2612	1954	1974	1997	1951

Źródło: Mały Rocznik Statystyczny 2008. GUS

W porównaniu do UE w Polsce wydatki na żywność i napoje bezalkoholowe, a także na alkohole mają większy udział w strukturze spożycia indywidualnego w sektorze gospodarstw domowych, z dochodów osobistych. W UE – 27 udział ten wynosił w 2006 r. 12,6 % w odniesieniu do żywności i napojów bezalkoholowych i 3,5 % na napoje alkoholowe i tytoń, a w Polsce odpowiednio 20,9 % i 6,6 %. Między podstawowymi grupami społeczno-ekonomicznymi gospodarstw domowych występuje zróżnicowanie spożycia poszczególnych produktów, jakkolwiek zróżnicowanie przeciętnej wartości energetycznej i odżywczej dziennej racji pokarmowej jest niewielkie. Występuje również zróżnicowanie spożycia produktów z uwagi na liczebność rodzin, poziom wykształcenia, miejsce zamieszkania itp.

Program PDŻ – Poznaj Dobrą Żywność

Od dnia 1 maja 2004 r. Minister Rolnictwa i Rozwoju Wsi podjął decyzję o rozpoczęciu działania nowego Programu PDŻ – *Poznaj Dobrą Żywność*

**POZNAJ DOBRĄ
ŻYWNOSĆ**

w miejsce wcześniej funkcjonującego programu *Polska Dobra Żywność*. Głównym celem Programu jest informowanie o wysokiej jakości produktów żywnościowych. Program ten jest dobrowolny i otwarty dla każdego przedsiębiorcy państwowego członkowskiego Unii Europejskiej.

Znak PDŻ – *Poznaj Dobrą Żywność* jest przyznawany tylko wyrobom, które spełniają kryteria określone przez Kolegium Naukowe ds. jakości produktów żywnościowych, w skład którego wchodzi niezależni eksperci. Oznaczenie znakiem jakości PDŻ – *Poznaj Dobrą Żywność* jest informacją, która ma pomagać konsumentowi w wyborze odpowiedniego dla niego produktu. Jednocześnie realizowany jest cel wspólnotowej polityki w zakresie żywności, polegający na poszerzaniu obszaru wysokiej jakości i różnorodności żywności na Wspólnym Rynku.

Oznaczenie to ma również na celu podnoszenie zaufania konsumenta do produktu żywnościowego poprzez informację o jego wysokiej i stabilnej jakości.

Prawo zgłoszenia wniosków o nadanie znaku PDŻ – *Poznaj Dobrą Żywność* mają wyłącznie producenci i zgłoszenie jest nieodpłatne.

Programem objęte są następujące grupy produktów:

- 1) mięso i przetwory mięsne
- 2) jaja i przetwory jajczarskie
- 3) mleko i przetwory mleczne
- 4) owoce, warzywa (w tym ziemniaki), grzyby i ich przetwory
- 5) zboża i ich przetwory, w tym pieczywo
- 6) ryby, owoce morza i ich przetwory
- 7) napoje bezalkoholowe
- 8) wody mineralne
- 9) miód
- 10) wyroby cukiernicze i ciastkarskie
- 11) zioła i przyprawy
- 12) tłuszcze spożywcze
- 13) gatunkowe piwa i napoje spirytusowe
- 14) wyroby mieszane i wysoko przetworzone na bazie wymienionych wyżej surowców

Kontrolę produktów, które otrzymały znak PDŻ – *Poznaj Dobrą Żywność*, sprawuje Kolegium Naukowe ds. jakości produktów żywnościowych poprzez niezależne jednostki kontrolujące. W celu utrzymania stałego, bardzo wysokiego poziomu jakości oznaczonych produktów oraz wiarygodności pochodzenia surowców, Program zakłada maksymalne okresy obowiązywania znaku nadawanego:

- po raz pierwszy na okres do 3 lat
- po raz kolejny na okres do 5 lat.

Przed upływem ważności znaku producenci mogą zgłaszać się z wnioskiem o jego odnowienie, wówczas produkty zostaną poddane procedurze odnowienia. Znak może być uchylony przez Kolegium Naukowe, przed upływem okresu ważności, w przypadku niespełniania kryteriów jakościowych.

Po raz pierwszy znaki Program „Poznaj Dobrą Żywność” zostały wręczone 21 września 2004 r. podczas Międzynarodowych Targów Przemysłu Spożywczego POLAGRA-FOOD. Obecnie 900 wyrobów pochodzących z 85 firm przemysłu rolno-spożywczego posiada znak PDŻ.

Szczegółowe informacje oraz pełną dokumentację zgłoszenia wraz z wymaganymi załącznikami można znaleźć na stronie internetowej Ministerstwa Rolnictwa i Rozwoju Wsi www.minrol.gov.pl, a szczegółowych informacji udzielają pracownicy komitetu technicznego Programu tel. (+48-22) 623-20-69, fax (+48-22) 623-16-08, e-mail: dz@minrol.gov.pl

Produkty regionalne i tradycyjne

W Polsce, która jest krajem o bardzo zróżnicowanych warunkach klimatycznych, niezwykle bogatej tradycji i kulturze poszczególnych jej regionów i wyróżniającym się w Europie prawdziwie wiejskim krajobrazem, wytwarza się setki wyjątkowych produktów rolnych i środków spożywczych.

Wyroby te wyróżniają się na rynku niepowtarzalną, specyficzną jakością, którą zawdzięczają miejscu swego pochodzenia, nieprzemysłowym metodom upraw i hodowli oraz tradycyjnemu sposobowi produkcji. Bogactwo polskiej kuchni narodowej oraz wyjątkowych produktów rolno-spożywczych obrazuje chociażby stale wzrastająca liczba produktów aplikujących o rejestrację w Komisji Europej-

„Oscypek”

skiej jako chronione oznaczenia geograficzne, chronione nazwy pochodzenia i gwarantowane tradycyjne specjalności. Dziś jest ich już ponad 30. Natomiast na krajowej Liście Produktów Tradycyjnych znajduje się już ponad 520 produktów, które swą wyjątkowość zawdzięczają lokalnej tradycji lub wyjątkowej metodzie produkcji.

Wśród produktów, które aplikują o rejestrację w Komisji Europejskiej są zarówno sery, jak i wędliny, oleje, warzywa i owoce, a także wyjątkowe produkty piekarnicze i cukiernicze oraz miody. Na szczególną uwagę zasługują cztery rodzaje miodów pitnych, których tradycja wytwarzania na ziemiach Polski sięga tysiąca lat. Obecnie we wspólnotowym systemie Chronionych Nazw Pochodzenia, Chronionych Oznaczeń Geograficznych i Gwarantowanych Tradycyjnych Specjalności zarejestrowane zostały trzy wyjątkowe polskie produkty – bryndza podhalańska, miód wrzosowy z Borów Dolnośląskich oraz sztandarowy polski ser górski – oscypek. Niebawem dołączą do nich także wytwarzane na ziemiach Polski od przeszło tysiąca lat miody pitne – półtorak, dwójniak, trójniak i czwórniak. Poszczególne regiony Polski są skarbnicą produktów regionalnych występujących zarówno w postaci licznie zachowanych, a nigdzie indziej już nie uprawnianych odmian owoców i warzyw, lokalnie zachowanych starych ras zwierząt oraz w postaci produktów przetworzonych, których historia ściśle przeplata się z tradycją i specyfiką obszarów ich wytwarzania. W każdym zakątku kraju znaleźć można charakterystyczne dla niego smaki: Małopolskę rozślawiają, oprócz wspomnianych powyżej serów owczych, karp zatorski, obwarzanek krakowski czy chleb prądnicki. Lubelszczyzna słynie ze staropolskich miodów pitnych, województwo świętokrzyskie natomiast szczyty się fasolą korczyńską, wiśnią nadwiślańską i śliwką szydlowską, zaś wielkopolska to kraina sera smażonego, rogała świętomarcińskiego oraz andrutów kaliskich.

W Unii Europejskiej system ochrony produktów regionalnych i tradycyjnych opiera się na dwóch rozporządzeniach regulujących zasady ich rejestracji i ochrony. Są to **rozporządzenie Rady nr 510/2006** w sprawie ochrony oznaczeń geograficznych i nazw pochodzenia produktów rolnych i środków spożywczych oraz **rozporządzenie Rady nr 509/2006** w sprawie gwarantowanych tradycyjnych specjalności produktów rolnych i środków spożywczych.

Nazwy produktów rolnych i środków spożywczych rejestrowane mogą być jako:

Chroniona Nazwa Pochodzenia

- **Chroniona Nazwa Pochodzenia** – gdy nazwa bezpośrednio lub pośrednio nawiązuje do regionu, konkretnego miejsca, lub w wyjątkowych przypadkach kraju, gdzie dany wyrób jest produkowany, cały proces technologiczny odbywa się na obszarze, do którego odnosi się nazwa produktu, a cechy charakterystyczne oraz jakość produktu wiążą się jednoznacznie ze specyfiką obszaru geograficznego, w którym jest on produkowany (w tej kategorii 12 wniosków z Polski ubiega się o rejestrację).

Chronione Oznaczenie Geograficzne

- **Chronione Oznaczenie Geograficzne** – gdy nazwa produktu odnosi się do regionu, konkretnego miejsca, lub w wyjątkowych przypadkach kraju, gdzie dany wyrób jest produkowany. Produkt taki musi cieszyć się renomą, posiadać specyficzne cechy lub jakość wynikające bądź przypisywane pochodzeniu geograficznemu. Jakość produktu może wynikać z obszaru geograficznego (np.: klimat, roślinność, ukształtowanie terenu), lokalnego know – how producentów, lub innych czynników naturalnych lub ludzkich (w tej kategorii 14 wniosków z Polski ubiega się o rejestrację).

Gwarantowana Tradycyjna Specjalność

- **Gwarantowana Tradycyjna Specjalność** – produkt może zostać zarejestrowany jako gwarantowana specjalność, gdy jego nazwa jest specyficzna sama w sobie lub wyraża specyficzny charakter produktu rolnego lub środka spożywczego, a sam produkt jest specyficzny, czyli posiada cechę lub zespół cech odróżniających go od innych produktów tej samej kategorii, oraz ma tradycyjny charakter, który wyrażony może być poprzez użycie tradycyjnych surowców, tradycyjnego składu lub tradycyjnej metody wytwarzania (w tej kategorii 9 wniosków z Polski ubiega się o rejestrację).

Zarejestrowane nazwy produktu rolnego lub środka spożywczego jako oznaczenia geograficznego, nazwy pochodzenia lub gwarantowanej tradycyjnej specjalności gwarantuje, iż nikt na terenie Polski oraz całej Unii Europejskiej nie może używać w obrocie zarejestrowanej nazwy. Prawo do używania znaku graficznego oraz zarejestrowanej nazwy mają wyłącznie producenci, którzy pochodzą z wyznaczonego terytorium, wytwarzają produkt zgodnie ze specyfiką i ze zgłoszonych przy rejestracji surowców. Przyznanie oznaczenia chroni zatem producentów przed nieuprawnionym wykorzystywaniem nazwy produktu. Pozwala to na podkreślenie unikalności produktu i umożliwia konkurencję na rynku Unii Europejskiej. Umieszczenie znaku graficznego na opakowaniu produktu powoduje, iż staje się on rozpoznawalny dla milionów konsumentów w Unii Europejskiej, dysponujących wysokimi dochodami i świadomych wysokiej jakości i unikalności oznaczonego artykułu.

Produkty regionalne w Programie Rozwoju Obszarów Wiejskich 2007 – 2013

W Programie Rozwoju Obszarów Wiejskich 2007 – 2013 przewidziano 2 działania: „*Uczestnictwo rolników w systemach jakości żywności*” oraz „*Działania informacyjne i promocyjne*”, które obejmować będą m.in. produkty zarejestrowane na szczeblu UE jako chronione nazwy pochodzenia, chronione oznaczenia geograficzne i gwarantowane tradycyjne specjalności oraz uczestniczące w systemie rolnictwa ekologicznego.

W ramach działania „*Uczestnictwo rolników w systemach jakości żywności*” planuje się wsparcie rolników uczestniczących w systemach: Chronione Nazwy Pochodzenia, Chronione Oznaczenia Geograficzne, Gwarantowane Tradycyjne Specjalności, Rolnictwo Ekologiczne i Integrowana Produkcja. Za uczestnictwo w tych systemach będzie beneficjentom udzielana pomoc przez okres 5lat w formie rocznej płatności, której wysokość zostanie ustalona na podstawie kosztów stałych wynikających z uczestnictwa producenta rolnego w danym systemie (w przypadku produktów regionalnych i tradycyjnych dofinansowanie wynosi maksymalnie 3200 zł/rok na gospodarstwo).

Natomiast w ramach działania „*Działania informacyjne i promocyjne*”, planuje się wspieranie grup producentów uczestniczących w systemach jakości żywności. Beneficjenci będą mogli uzyskać refundację, która wyniesie 70 % kosztów kwalifikowanych, faktycznie poniesionych na realizację działań promocyjnych.

RYBOŁÓWSTWO

Ogólne informacje o rybołówstwie w Polsce

Rybołówstwo w Polsce obejmuje połowy bałtyckie i dalekomorskie oraz rybactwo śródlądowe. Udział połowów morskich słodkowodnych w połowach światowych jest znikomy i stanowi zaledwie 0,2 %.

Morskie wody wewnętrzne zajmują w Polsce powierzchnię 2005 km² a morze terytorialne 8 682 km².

Strefa przybrzeżna Morza Bałtyckiego obejmuje 36 gmin na terenie 18 powiatów w trzech województwach: pomorskim, zachodniopomorskim i warmińsko-mazurskim (część Zalewu Wiślanego).

Morze Bałtyckie jest akwenem wysłodzonym, w którym średnie zasolenie zmniejsza się w miarę oddalania od cieśnin duńskich. Polskie obszary morskie uznawane są za bogate w zasoby rybne.

Polskie rybołówstwo funkcjonuje na zasadach obowiązujących w UE. Obowiązują kwoty połowowe ustalone przez Komisję Europejską. W 2007 r. wystąpił kryzys w rybołówstwie dorszowym, związany z nielegalnymi połowami tych ryb na Bałtyku. W październiku 2007 r. Rada Ministrów UE przedstawiła nowe propozycje tworzące wspólnotowy system zapobiegania, wykrywania i eliminowania nielegalnych nieraportowanych oraz nieuregulowanych połowów. W listopadzie 2007 r. ustalono nowe, podwyższone w stosunku do obowiązujących w 2007 r. kwoty połowowe.

Równoległe z nakładaniem obowiązków, polskie rybołówstwo wspierane jest ze środków pomocowych z UE, które wydatkowane są w ramach Sektorowego Programu Operacyjnego „Rybołówstwo i przetwórstwo ryb 2004-2006” na realizację 4 priorytetów:

- dostosowanie nakładu połowowego do zasobów,
- odnowa i modernizacja floty rybackiej,
- ochrona i rozwój zasobów wodnych, chów i hodowla, rybacka infrastruktura portowa, przetwórstwo i rynek rybny, rybołówstwo śródlądowe,
- inne działania obejmujące m. innymi rybołówstwo przybrzeżne, działania społeczno-ekonomiczne, promocyjne, innowacyjne.

Od 2007 r. wdrażany jest Program Operacyjny „Zróżnicowany rozwój sektora rybołówstwa i przybrzeżnych obszarów rybackich na lata 2007-2013”.

Podaż ryb morskich i słodkowodnych

Podaż ryb konsumpcyjnych na rynek krajowy w 2007 r. była o 2,8 % większa niż przed rokiem i wyniosła ok. 458 tys. ton. Wpłynął na to większy o 6 % import, a także wyższe o prawie 4 % połowy krajowe, przy jednoczesnym wzroście eksportu o prawie 9 %.

Po kilku latach spadkowej tendencji wzrosły połowy bałtyckie (o 2,8 %). Wpłynęła na to przede wszystkim poprawa opłacalności połowów szprotów paszowych w rezultacie uzyskiwania wyższych cen za ryby wyładowywane w portach duńskich, ale również zakończenie procesu redukcji potencjału połowowego i zaostrenie przez Komisję Europejską kontroli i egzekwowania wspólnotowej polityki rybackiej na Morzu Bałtyckim w odniesieniu do dorszy. Dalszego wzrostu połowów gatunków innych niż dorsze można oczekiwać także w 2008 r., pod wpływem ściślejszej kontroli połowów dorszy i spodziewanych podwyżek cen na rynku światowym.

Po raz kolejny znacząco wzrosły połowy dalekomorskie (o prawie 24 %), które dzięki aktywizacji działania rybaków dalekomorskich podwoiły się od 2005 r. i wyniosły prawie 26 tys. ton w 2007 r. W sumie połowy morskie były większe niż przed rokiem o 6,2 % i wyniosły ponad 133 tys. ton.

Tabela 23. Bilans ryb i owoców morza w Polsce (tys. ton masy żywej ryb)

Wyszczególnienie	2004	2005	2006	2007 ^a
Połowy morskie	173,5	136,3	125,6	133,4
w tym bałtyckie	153,8	124,3	104,9	107,8
- połowy ryb niekonsumpcyjnych	38,0	30,2	23,4	27,0
dalekomorskie	19,7	12,0	20,7	25,6
Połowy słodkowodne i akwakultura	54,5	54,9	52,7	51,8
Razem połowy krajowe	228,0	191,2	178,3	185,2
w tym ryb konsumpcyjnych	190,0	161,0	154,9	158,2
Import	481,3	518,3	587,7	623,0
Eksport	227,4	262,8	296,8	323,0
Podaż ryb konsumpcyjnych na rynek krajowy	443,9	416,5	445,8	458,2

^a dane wstępne,

Źródło: Dane MIR oraz szacunek IERiGŻ-PIB na podstawie danych IRŚ

Produkcja i połowy ryb śródlądowych zmniejszyły się o niespełna 2 %, przede wszystkim pod wpływem redukcji połowów ryb żyjących w wodach otwartych. Produkcja ryb w akwakulturze zwiększona została o ok. 1 % do ponad 35 tys. ton, pod wpływem wyższej o 2,6 % produkcji pstrągów. Tym samym udział akwakultury w towarowej produkcji ryb słodkowodnych w 2007 r. wzrósł do prawie 92 %. Utrzymanie produkcji karpia na niskim ubiegłorocznym poziomie wynoszącym ok. 15,5 tys. ton ryby handlowej spowodowało, że po raz kolejny produkcja pstrągów przekroczyła produkcję karpia o 2 tys. ton.

Tab. 24. Produkcja ryb słodkowodnych (bez materiału zarybieniowego) w tys. ton

Wyszczególnienie	2000	2005	2006	2007 ¹
Akwakultura ogółem	36,4	36,1	34,6	35,0
w tym:				
- karpie	23,5	18,3	15,6	15,5
- pstrągi	11,2	15,7	17,1	17,5
Zawodowe połowy jeziorowe	3,38	2,99	2,81	2,66
Wędkarstwo	18,0	15,9	15,2	14,1
Razem	57,8	54,7	52,7	51,8

Źródło: Dane Instytutu Rybactwa Śródlądowego (IRS)

¹ dane wstępne

Rynek ryb i przetworów

Wzrost podaży ryb i owoców morza pozwolił zwiększyć ich spożycie do ponad 13 kg/mieszkańca w ekwiwalencie masy żywej. Ten przyrost spożycia był wynikiem prawie wyłącznie wzrostu konsumpcji importowanych słodkowodnych pang, których przywóz w ciągu 3 lat wzrósł do ponad 85 tys. ton i był ok. 2 razy większy od całkowitej sprzedaży ryb słodkowodnych przez krajowe gospodarstwa rybackie. Przyczyna tak dynamicznego wzrostu importu filetów z pangi tkwi w ich atrakcyjności cenowej. Bardzo niskie ceny importowanych filetów z pang produkowanych w azjatyckich akwakulturach sprawiają, że są one konkurencyjne cenowo nie tylko względem krajowej produkcji ryb słodkowodnych, ale również wypierają z importu morszczuki oraz wpływają ograniczająco na produkcję mrożonych filetów przez polskie przetwórstwo.

Dynamika obrotów handlowych rybami i ich przetworami w 2007 r. była wyraźnie mniejsza niż przed rokiem. Według wstępnych danych wolumen importu był większy niż w roku poprzednim o 6 %, a eksportu o prawie 9 %. Przywóz ryb wyniósł w ekwiwalencie masy żywej 623 tys. ton, o wartości ponad 715 mln EUR, a wywóz odpowiednio 323 tys. ton oraz ponad 676 mln EUR. Ujemne saldo handlu zagranicznego sektora rybnego pogorszyło się w porównaniu z rokiem poprzednim o 10 mln EUR do -39 mln EUR, ale deficyt handlu zagranicznego rybami i ich przetworami był znacznie mniejszy niż przed integracją. Dynamiczny wzrost importu pang spowodował, że Polska stała się ich największym importerem w Unii oraz jednym z największych na świecie. W 2007 r. ryby i ich przetwory należały do najwolniej drożejących artykułów żywnościowych zarówno na poziomie detalu, jak i przetwórstwa. Przyrost cen ryb na poziomie detalu wyraźnie ustępował podwyżkom cen innych grup żywności, a zwłaszcza mięsa i nabiału. Na poziomie zbytu mieliśmy do czynienia nawet z bezwzględny spadkiem cen. Podwyżki cen płaconych rybakom i producentom ryb były mocno zróżnicowane, zwłaszcza w segmencie ryb słodkowodnych. Podwyżki cen pierwszej sprzedaży ryb bałtyckich były mniejsze od oczekiwanych przez rybaków.

Przetwórstwo rybne

W końcu marca 2008 r. w rejestrze Głównego Inspektoratu Weterynarii (GIW) znajdowało się 242 zakłady przetwórcze uprawnione do handlu produktami rybnymi na obszarze UE, tj. o 16 więcej niż na początku kwietnia 2007 r. Wśród działających w przetwórstwie rybnym przedsiębiorstw było 8 spółek, które posiadały 2 bądź 3 zakłady przetwórcze. W końcu 2007 r. należało do nich łącznie 18 zakładów.

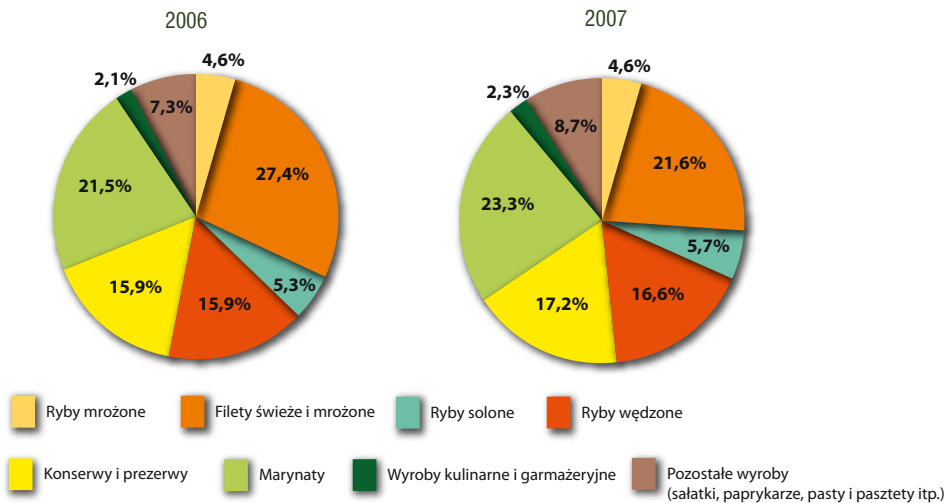
W regionie nadmorskim znajdowało się łącznie 141 zakładów z uprawnieniami do handlu w ramach UE, czyli 58,3 % wszystkich przetwórci ryb w kraju. Na pozostałym obszarze kraju najwięcej takich zakładów było w województwach warmińsko-mazurskich (19), wielkopolskim (15) oraz mazowieckim i śląskim (po 11).

Nie zmieniła się liczba zakładów dopuszczonych do sprzedaży bezpośredniej tylko na rynki lokalne w kraju. Łącznie na tej liście w rejestrze GIW było 53 zakłady przetwórcze i gospodarstwa rybackie, z tego najwięcej w woj. śląskim (20).

Rok 2007 był czwartym z kolei rokiem szybkiego rozwoju przetwórstwa rybnego. Sprzyjał temu, w warunkach niskiej dynamiki cen ryb i przetworów, wzrost popytu krajowego oraz na eksport, a także dobre wykorzystanie środków unijnych na modernizację zakładów.

Wolumen przetwórstwa ryb zwiększył się w 2007 r. o ok. 8 % do 430 tys. ton, a jego wartość o ok. 12,5 % do 4,5 mld zł. Zwiększyła się produkcja większości grup asortymentowych, w tym przede wszystkim filetów świeżych. Zmniejszono natomiast produkcję filetów mrożonych oraz ryb mrożonych, a także ryb wędzonych.

Ryc. 17. Struktura przetwórstwa rybnego wg grup wyrobów w zakładach zatrudniających 10 i więcej pracowników (w %)

Źródło: MIR na podstawie danych GUS

Znacząco poprawiły się wyniki finansowe przedsiębiorstw, mimo spadku cen w zbycie. Spadek cen importowanych z nawiązką rekompensował niższe ceny uzyskiwane w eksporcie i przyczynił się do poprawy wyników finansowych przetwórstwa. Poprawiły się wszystkie wskaźniki rentowności oraz płynności finansowej. Wskaźniki rentowności mierzone na wszystkich poziomach oraz wskaźniki płynności finansowej w 2007 r. były lepsze niż w latach 2005-2006. Rentowność brutto wzrosła do 3,6 %, rentowność netto do 2,7 %, a wskaźnik bieżącej płynności finansowej do 1,48. Udział firm rentownych w przychodach sektora zwiększył się do ponad 91 %. Znaczna poprawa kondycji finansowej pozwoliła zwiększyć poziom inwestowania w przetwórstwie ryb o ponad 50 % oraz zatrudnienie o prawie 10 %.

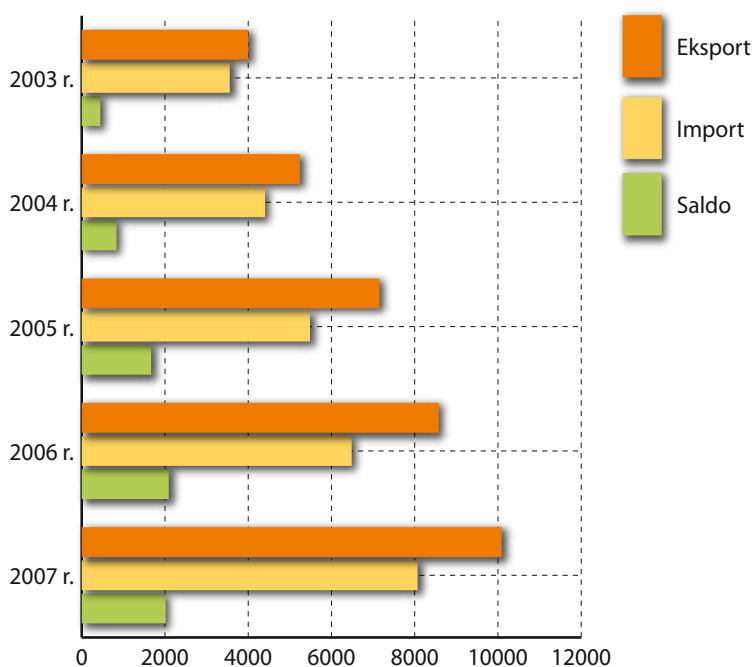

HANDEL ZAGRANICZNY

Ogólne informacje o obrotach zagranicznych towarami rolno-spożywczymi

Rok 2007 był piątym z kolei rokiem, w którym wystąpiła nadwyżka w zagranicznym handlu towarami rolno-spożywczymi. W ciągu ostatnich 5 lat uzyskano nadwyżkę w łącznej wysokości 5 169 mln EUR, przy czym w 2007 r. nadwyżka wyniosła 2 019 mln EUR i była 4,5 krotnie wyższa niż w 2003 r. Wzrasta dynamicznie eksport, choć skala jego wzrostu zmniejsza się, osiągając w kolejnych latach 2004-2005-2006-2007 dynamikę 130,9 %, 136,4 %, 119,9 % i 117,6 %. Dynamika importu w tym czasie wyniosła odpowiednio 123,9 %, 124,5 %, 118,2 % i 124,4 %. Wysoka dynamika obrotów wynika przede wszystkim ze zmniejszeniem barier administracyjno-celnych w obrotach z państwami UE, które są największymi polskimi partnerami handlowymi. Eksport rośnie pomimo aprecjacji złotego i wzrostu kosztów produkcji. Wzrostowi importu sprzyja aprecjacja złotego, co czyni, że przywóz towarów jest coraz tańszy.

Ryc. 18. Wyniki obrotów handlu zagranicznego towarami rolno-spożywczymi (w mln EUR)

Źródło: Ministerstwo Finansów

W 2007 r. dynamika eksportu i importu towarów rolno-spożywczych była wyższa niż obrotów zagranicznych towarami ogółem, co zapewniło wzrost jego udziału.

Tab. 25. Udział towarów rolno-spożywczych w ogólnych obrotach handlu zagranicznego Polski (w %)

Udział towarów rolno-spożywczych w:	2003	2004	2005	2006	2007
- eksportcie ogółem	8,4	8,8	10,0	9,8	10,0
- imporcie ogółem	5,9	6,2	6,8	6,4	6,8

Źródło: Ministerstwo Finansów

Geograficzna struktura handlu towarami rolno-spożywczymi

W 2007 r. utrzymały się tendencje w handlu z poszczególnymi grupami państw. Dynamicznie rosła wymiana handlowa z krajami UE, malała ze Wspólnotą Niepodległych Państw (WNP). Eksport do 26 krajów UE wzrósł w porównaniu do 2006 r. o ok. 20 %, w tym do 15 „starych” członków UE o ponad 31 %. Nadal głównymi odbiorcami polskich towarów rolno-spożywczych były kraje UE, przekraczając 80 % całego eksportu, w tym do UE – 15 prawie 60 %. W imporcie udział krajów UE jest nieco mniejszy i wynosił odpowiednio 67,5 % i 56,5 %.

Do WNP w 2007 r. wyeksportowano 8,6 % towarów rolno-spożywczych, a import wyniósł 2,8 %.

Zarówno eksport jak i import wzrastał w odniesieniu do wszystkich ugrupowań państw, co obrazuje poniższe zestawienie.

Ujemne saldo obrotów występowało w handlu z grupą państw EFTA i MERCOSUR. Pogorszenie dodatniego salda wystąpiło w obrotach z krajami UE – 15 i WNP.

 Tab. 26. Handel zagraniczny towarami rolno-spożywczymi w latach 2006-2007 wg ugrupowań państw (w mln. EUR) ^{1/}

Ugrupowanie	Eksport		2007	Import		2007	Saldo	
	2006	2007	2006=100	2006	2007	2006=100	2006	2007
Ogółem	8577,4	10089,2	117,6	6486,2	8070,5	124,4	2091,2	2018,8
UE - 27	6740,7	8136,6	120,7	4140,0	5444,1	131,5	2600,7	2692,6
UE - 15	4978,9	6023,5	121,0	3491,5	4563,4	130,7	1487,4	1460,1
UE - 12	1761,8	2113,1	119,9	648,5	880,7	135,8	1113,3	1232,4
WNP	867,0	871,1	100,5	187,3	222,0	118,5	679,7	649,1
EFTA	76,0	99,5	130,8	319,6	343,3	107,4	-243,6	-243,9
NAFTA	203,1	242,8	119,5	131,3	161,4	123,0	71,8	81,4
MERCOSUR	5,5	7,5	136,5	555,6	613,9	110,5	-550,1	-606,4
Pozostałe	685,0	731,7	106,8	1152,4	1285,7	111,6	-467,4	-554,0

Źródło: Ministerstwo Finansów

^{1/} UE-27 = UE-15 + NMS-12

UE – 15: Austria, Belgia, Dania, Finlandia, Francja, Grecja, Hiszpania, Irlandia, Luksemburg, Niderlandy, Niemcy, Portugalia, Szwecja, Wlk. Brytania i Włochy,

NMS-12: Bułgaria, Cypr, Estonia, Litwa, Łotwa, Malta, Polska, Rep. Czeska, Rumunia, Słowacja, Słowenia i Węgry

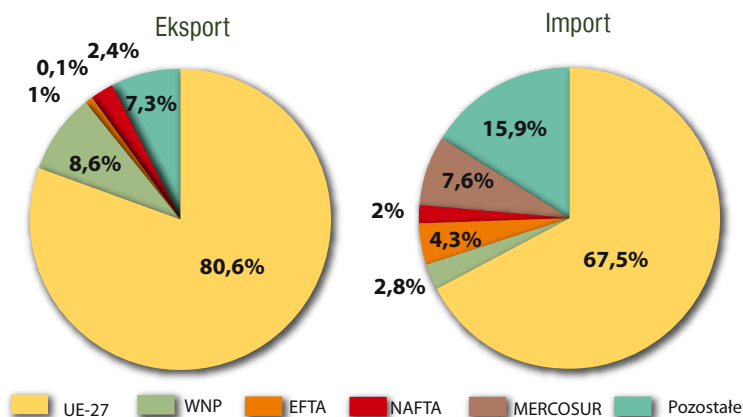
WNP: Armenia, Azerbejdżan, Białoruś, Gruzja, Kazachstan, Kirgistan, Mołdowa, Rosja, Tadżykistan, Turkmenistan, Ukraina i Uzbekistan

EFTA: Islandia, Lichtenstein, Norwegia i Szwajcaria

NAFTA: Kanada, Meksyk i USA

MERCOSUR: Argentyna, Brazylia, Paragwaj i Urugwaj

Ryc. 19. Geograficzna struktura eksportu i importu towarów rolno-spożywczych w 2007 r.

Źródło: Ministerstwo Finansów

Eksport

W ramach UE-26 największy eksport realizowany jest do Niemiec. Osiągnął on w 2007 r. wartość 2559,8 mln EUR., był wyższy niż przed rokiem o 21,7 % i stanowił 31,5 % eksportu rolno-spożywczego do UE. Znaczącymi odbiorcami są także Wlk. Brytania z 9,1 % udziałem (743,7 mln EUR, o 37 % więcej niż w 2006 r.), Niderlandy o udziale 7,2 % (588,6 mln EUR, tj. o 11,4 % więcej), Republika Czeska, do której eksport stanowił 8 % (649,7 mln EUR, o 15,4 % więcej) oraz Włochy z udziałem 6,2 % (508,2 mln EUR, o 0,2 % mniejszym eksporcie niż w 2006 r.).

W eksporcie do WNP największy udział mają Rosja (454,4 mln. EUR) – 52,2 % i Ukraina (250 mln EUR) – 28,7 %. Do obydwu tych państw wywóz zwiększył się w 2007 r. odpowiednio o 4,8 % i o 41,7 % w stosunku do 2006 r. Wzrost eksportu w 2007 r. zanotowano także w obrotach z Armenią (2,2 mln EUR) o 18,5 %, Grecją (3,7 mln EUR) o 63,1 % i Kazachstanem (23,9 mln EUR) o 41,2 %. Z pozostałymi 9 państwami wchodzącymi w skład WNP zanotowano spadek eksportu.

Z 4 krajów EFTA, Norwegia i Szwajcaria importują z Polski towary o wartości po prawie 50 mln UER (łącznie 92 % udziału). Do wszystkich 4 krajów eksport wzrósł w 2007 r.

Z 3 krajów ugrupowania NAFTA, największy eksport realizowany jest do USA, którego udział wyniósł 76,3 % i wynosił 185,2 mln EUR.

Z 4 krajów MERCOSUR, polski eksport największy wymiar ma w odniesieniu do Brazylii – 6,3 mln EUR, tj. 84 % eksportu rolno-spożywczego do tego ugrupowania.

Pozostałe kraje, w skład których zaliczono m. innymi Japonię, Australię, Nową Zelandię, RPA, Albanii i kraje b. Jugosławii oraz kraje rozwijające się, importują z Polski towary o łącznej wartości 731,7 %, tj. 6,8 % polskiego eksportu towarów rolno-spożywczych.

Import

Z 26 krajów UE najczęściej Polska importuje z Niemiec – 1 502,1 mln EUR, tj. o 39,3 % więcej niż w 2006 r. i o udziale w Unii – 27,6 %. Drugim państwem pod względem wielkości importu są Niderlandy – 741 mln EUR i 13,6 % udział, a następnie Hiszpania – 495,4 mln EUR i 9,1 % oraz Włochy

– 412,8 mln EUR i 7,6 %. W porównaniu do 2006 r. zmniejszenie importu zanotowano w odniesieniu do państw UE: Luksemburg, Rumunia i pozostałych terytorium.

Z krajów WNP największy import realizujemy z Ukrainą – 120,6 mln EUR, tj. 54,3 % wartości importowanych z WNP towarów rolno-spożywczych, oraz Rosji – 51,2 mln EUR, tj. 23,1 %.

Z krajów EFTA najwięcej towarów importujemy z Norwegii – 249,3 mln EUR, tj. 72,6 %.

Import z USA osiągnął w 2007 r. wartość 130,5 mln EUR, tj. 80,9 % importu z krajów NAFTA.

Z ugrupowania MERCOSUR przywozimy najwięcej towarów z Argentyny – 461,3 mln EUR, tj. 75,1 % importu z tej grupy państw.

Z pozostałych krajów importujemy towary o wartości 1285,7 mln EUR, tj. 15,9 % ogólnego importu towarów rolno-spożywczych.

Saldo

Dodatnie saldo obrotów Polska ma z większością krajów, a zwłaszcza głównymi partnerami handlowymi. W ramach UE ujemne saldo obrotów mamy z Danią, Grecją, Hiszpanią, Niderlandami i pozostałym terytorium UE. Generalnie dodatnie saldo z UE jest wyższe niż całych obrotów towarami rolno-spożywczymi. Pomniejsza je ujemne saldo z krajami EFTA, MERCOSUR i pozostałymi. Wynika to przede wszystkim z faktu, że z tych krajów importujemy towary nie produkowane w naszej strefie klimatycznej oraz ryby.

Towarowa struktura handlu zagranicznego produktami rolno-spożywczymi

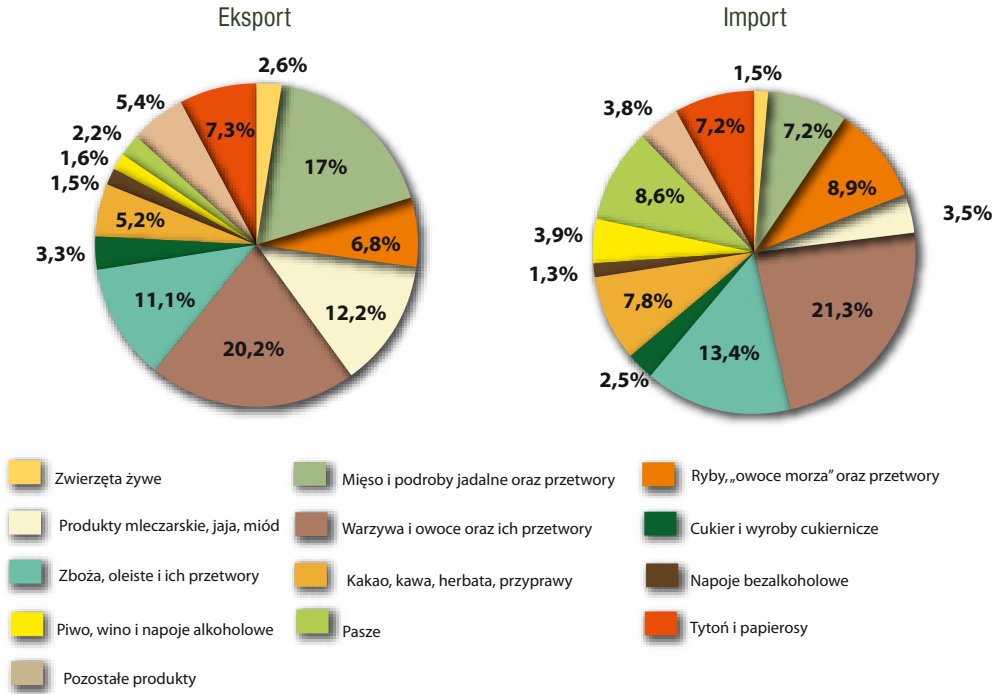
W obrotach towarami rolno-spożywczymi zdecydowanie większy udział mają produkty pochodzenia roślinnego stanowiąc prawie 55 % eksportu i ponad 70 % importu. W eksporcie produktów roślinnych w 2007 r. największy udział mają owoce i przetwory – 21,3 % oraz cukier i przetwory – 14,8 %.

W imporcie produktów roślinnych również największy udział mają owoce i przetwory stanowiące 21,3 % oraz rośliny oleiste i ich przetwory – 14,9 %.

Z produktów zwierzęcych stanowiących w eksporcie prawie 40 % i w imporcie 23 %, największy udział w eksporcie ma mięso i przetwory (43 %) oraz produkty mleczarskie (28 %). W imporcie produktów zwierzęcych największą pozycję stanowią ryby i przetwory (39 %) oraz mięso i przetwory (30 %).

Ryc. 20. Struktura towarowa eksportu i importu towarów rolno-spożywczych w 2007 r.

Źródło: Ministerstwo Finansów

W eksporcie największy przyrost wartości wystąpił w mięsie drobiowym, cygarach, chlebie i pieczywie cukierniczym, mleku i śmietanie zagęszczonych, serach i twarogach. Natomiast zmniejszyła się wartość eksportu cukru, bydła żywego, mięso wieprzowe, alkohol etylowy, trzoda chlewna żywa oraz kukurydza i pszenica.

W imporcie znacząco wzrosła wartość mięsa wieprzowego, pszenicy, makuchów sojowych, kukurydzy, owoców cytrusowych i tytoniu nie przetworzonego oraz soków owocowych i jęczmienia.

Zmniejszyła się wartość przywożonych nasion rzepaku, oleju sojowego, cukru i kawy.

Wzrost eksportu mięsa drobiowego, soków owocowych, cygar, owoców, mleka zagęszczonego oraz chleba i pieczywa cukierniczego wynikał głównie ze wzrostu jednostkowych ich cen na rynku światowym. Natomiast zwiększenie wartości rzepaku wynikało z przyrostu wolumenu sprzedaży.

W imporcie wzrosły ceny makuchów, owoców cytrusowych, czekolady, pszenicy, kawy, soków owocowych. Niższe były ceny ryb, wina z winogron, alkoholu, kukurydzy, wód mineralnych, wyrobów cukierniczych.

Poniżej w tabeli wymieniono 10 produktów o najwyższym udziale w eksporcie i imporcie 2007 r. Stanowią one odpowiednio 40,1 % w eksporcie i 33,6 % w imporcie.

Tab. 27. Dziesięć produktów o największym udziale w eksporcie i imporcie (w mln. EUR)

Produkty	Eksport			Produkty	Import		
	2006	2007	udział w eksporcie ogółem 2007 r.		2006	2007	udział w imporcie ogółem 2007 r.
1. Mięso drobiowe	426,8	588,7	5,8	1. Mięso wieprzowe	305,2	439,2	5,4
2. Chleb, pieczywo cukiernicze	407,6	504,1	5,0	2. Makuchy sojowe	370,0	433,2	5,4
3. Cygara	301,9	458,5	4,5	3. Filety rybne	254,7	286,3	3,5
4. Soki owocowe	395,9	402,3	4,0	4. Przetwory spożywcze gdzie indziej nie wymienione	252,3	278,9	3,5
5. Czekolada i przetwory z kakao	341,2	390,7	3,9	5. Owoce cytrusowe	206,2	258,5	3,2
6. Mięso wołowe	347,7	373,0	3,7	6. Tytoń	167,7	213,2	2,6
7. Sery i twarogi	319,5	372,2	3,7	7. Czekolada i przetwory z kakao	193,0	207,7	2,6
8. Owoce i orzechy	280,1	322,7	3,2	8. Ryby świeże	192,6	203,5	2,5
9. Mięso wieprzowe	358,3	321,6	3,2	9. Pszenica	84,8	199,6	2,5
10. Przetwory gdzie indziej nie wymienione	268,2	315,5	3,1	10. Pasze	153,0	192,2	2,4

Źródło: Ministerstwo Finansów

Mimo wysokiej nadwyżki eksportu nad importem wynoszącej łącznie 2 018,8 mln EUR występuje szereg towarów, których wyniki w handlu zagranicznym mają ujemny wymiar. Najczęściej dotyczy to produktów nie wytworzonych w naszych warunkach klimatycznych takich jak: owoce cytrusowe, banany, makuchy sojowe, kawa, oleje palmowy i sojowy itp. Równocześnie występuje deficyt w produktach wytwarzanych w Polsce np. pszenicy, ziemniakach, kukurydzy, tytoniu nie przetworzonym, mięsie wieprzowym.

Tradycyjnie dodatnie saldo obrotów występuje w zwierzętach żywych, zwłaszcza w bydle, w mięsie wołowym, drobiu, produktach mleczarskich, przetworach mięsnych, przetworach zbożowych, cukrze.

POLITYKA WSPARCIA ROLNICTWA

Środki finansowe na wsparcie rolnictwa

Członkostwo w Unii Europejskiej zdecydowanie zwiększyło poziom wsparcia rolnictwa i obszarów wiejskich. Równocześnie zapewniona została stabilność pomocy. Realizacja planów wieloletnich – zgodnie z 7 letnim programowaniem budżetowym w UE – określających szczegółowe cele i zasady wsparcia pozwalają na programowanie rozwoju i unowocześnienia gospodarstw lub przedsiębiorstw, planowanie zmian w funkcjonowaniu (np. przestawienie produkcji rolniczej na zasady ekologiczne, zalesianie gruntów), podejmowanie nowej działalności w rolnictwie lub poza rolnictwem, podejmowanie decyzji o rezygnacji z prowadzenia gospodarstw i przekazywanie ich młodszym następcom itp. Pomoc realizowana jest głównie na zasadach współfinansowania z budżetu UE i budżetu krajowego.

W budżecie środki finansowe na wsparcie rolnictwa i obszarów wiejskich zapisane są w 4 częściach. Wykonanie budżetu w poszczególnych częściach i wybranych zadaniach przedstawione zostało w poniższej tabeli.

Tab. 28. Realizacja wydatków budżetowych w 2006 i 2007 r. (łącznie z wydatkami niewygasającymi) w mln zł

Wyszczególnienie	2006	2007	2007
			2006=100
Ogółem	5 916,1	13 486,5	228,0
1. Część 32 – Rolnictwo	471,7	607,6	128,8
w tym:			
- postęp biologiczny w produkcji roślinnej	32,8	32,8	99,9
- ochrona roślin	5,8	1,6	27,9
- rolnictwo ekologiczne	8,3	12,1	146,2
- postęp biologiczny w produkcji zwierzęcej	87,4	90,9	103,9
- dopłaty do ubezpieczeń upraw rolniczych i zwierząt gospodarskich	1,9	39,3	20 x
- oświata i wychowanie	8,9	58,5	658,5
2. Część 33 – Rozwój wsi	5 005,44	11 141,4	222,6
w tym:			
- Agencja Restrukturyzacji i Modernizacji Rolnictwa	1 486,2	6 655,4	447,8
- Restrukturyzacja i modernizacja sektora żywnościowego oraz rozwój obszarów wiejskich	610,9	661,3	108,2
- płatności uzupełniające do gruntów rolnych	1 759,0	2 912,1	165,6
- Rozwój obszarów wiejskich	1 125,0	880,9	78,3
3. Część 35 – Rynki rolne	439,0	1 713,4	390,3
w tym:			
- Agencja Rynku Rolnego	412,3	1 675,8	406,5
4. Część 62 – Rybołówstwo	0	24,2	x

Źródło: Ministerstwo Rolnictwa i Rozwoju Wsi

Zgodnie z prawem wspólnotowym większość zadań uzyskuje wsparcie po zakończeniu realizacji. Nie dotyczy to zadań w całości realizowanych z budżetu krajowego.

Znaczące środki budżetowe przeznaczone są co roku na ubezpieczenie społeczne i zdrowotne rolników i ich rodzin, realizowane przez Kasę Rolniczego Ubezpieczenia Społecznego (KRUS). W 2007 r. środki na ten cel wyniosły 15 844,2 mln zł.

Pomoc krajowa

Z dniem 30.04.2007 r. minął trzyletni okres, liczony od dnia przystąpienia do UE, w którym zgodnie z Traktatem Akcesyjnym możliwe było udzielanie tzw. „pomocy istniejącej”, na niezmiennych warunkach, w tym m. innymi stosowanie przez ARiMR dopłat do oprocentowania kredytów. Konieczne było dostosowanie instrumentów pomocy, zgodnie z wytycznymi Wspólnoty. Stosowne działania w tym zakresie zostały przeprowadzone, podjęto rozporządzenie Rady Ministrów z dnia 26 kwietnia 2007 r. w sprawie szczegółowego zakresu i kierunków działań ARiMR oraz sposobów ich realizacji. Podstawowym wsparciem realizowanym w całości ze środków krajowych są budżetowe dopłaty do oprocentowania **kredytów inwestycyjnych**. W 2007 r. kredyty bankowe z dopłatą udzielane były w ramach 13 linii kredytowych, m. innymi na realizację podstawowych przedsięwzięć inwestycyjnych w rolnictwie, przetwórstwie rolno-spożywczym i usługach dla rolnictwa, na zakup gruntów, utworzenie lub urządzenie gospodarstw rolnych przez osoby, które nie ukończyły 40lat, na realizację branżowych programów wspólnego użytkowania maszyn i urządzeń rolniczych, przemysłu mięsnego, ziemniaczanego, mleczarskiego, na wznowienie produkcji po klęsce żywnościowej. Po 30 kwietnia 2007 r. liczba linii kredytowych wspieranych dopłatami ograniczona została do 9 poprzez rezygnację z dopłat do kredytów branżowych. W końcu listopada zmieniono warunki i zasady udzielania kredytów na branżowy program wspólnego użytkowania maszyn i urządzeń, zgodnie z wymogami UE. Trwają dostosowania pozostałych linii branżowych.

Ponadto od 1 maja 2007 r. w ramach pozostawionych linii nie są już objęte preferencyjnym kredytowaniem m. innymi działalność w zakresie agroturystyki, usług dla rolnictwa, działalność weterynaryjna, produkcja pieczywa, makaronów i innych produktów mącznych.

W ramach nowych zasad określono maksymalne kwoty kredytów, okresy kredytowania oraz intensywność pomocy (udział kwoty pomocy w kwocie kredytu).

W 2007 r. banki udzieliły ogółem 22 706 kredytów inwestycyjnych z dopłatą ARiMR do oprocentowania na łączną kwotę 3 261,5 mln zł.

Ogółem w latach 1994-2007 dopłaty do oprocentowania kredytów inwestycyjnych wyniosły 7 356,8 mln zł.

W 2007 r. ARiMR udzieliła poręczeń spłaty kredytów studenckich 462 studentom z obszarów wiejskich na łączną kwotę 6,6 mln zł. Łącznie z uprzednio zawartych umów wartość poręczeń wynosi 52,2 mln zł.

ARiMR udzielała pomocy finansowej grupom producentów rolnych na założenie i wsparcie ich działalności administracyjnej. Stosowano także dopłaty do zbioru i transportu sztuk padłych w celu utylizacji.

Dopłaty bezpośrednio do gruntów rolnych

Polska jako nowy kraj członkowski UE stosuje system jednolitej płatności obszarowej (z ang. SAPS-Single Area Payment Scheme).

Do jednolitej płatności obszarowej kwalifikują się grunty wykorzystywane rolniczo, tj. grunty orne, uprawy wieloletnie, trwałe użytki zielone oraz ogródki przydomowe, utrzymywane w dobrej kulturze rolnej na dzień 30 czerwca 2003 r.

Zgodnie z Traktatem Akcesyjnym, w 2007 roku Polska wypłaciła, w ramach systemu jednolitej płatności obszarowej, płatności bezpośrednio na poziomie 40 % płatności obowiązujących w krajach UE-15.

Jednocześnie jednolita płatność obszarowa była w Polsce uzupełniana przez krajowe płatności uzupełniające (z ang. CNDP – Complementary National Direct Payments) do 70 % płatności uzyskiwanych w państwach UE-15.

W 2007 roku krajowe płatności uzupełniające były realizowane w następujących sektorach:

- wybranych roślin uprawnych: zboża w tym kukurydza, rośliny: oleiste, wysokobiałkowe, strączkowe, strączkowe pastewne, motylkowe drobnoziarniste, przeznaczone na materiał siewny kategorii elitarny i kwalifikowany, okopowe pastewne (z wyłączeniem ziemniaków pastewnych) oraz mieszanki roślin motylkowych drobnoziarnistych z trawami, orzechy włoskie i leszczyna, len włóknisty i oleisty, konopie na włókno, trawy na trwałych użytkach zielonych przeznaczone na susz paszowy,
- chmielu,
- skrobi ziemniaczanej,
- tytoniu,
- roślin przeznaczonych na paszę, uprawianych na trwałych użytkach zielonych (płatność zwierzęca).

Ponadto w 2007 roku Polska wypłaciła z budżetu unijnego oddzielną płatność cukrową oraz płatność do roślin energetycznych. Dodatkowo w roku 2007 była wypłacana pomoc do rzepaku na cele energetyczne o charakterze pomocy de minimis.

W 2007 roku stawki zrealizowanych w Polsce płatności bezpośrednich były następujące:

Tabela 29. Stawki płatności bezpośrednich w 2007 r.

	Rodzaj płatności	Stawka płatności	
1.	Jednolita Płatność Obszarowa	301,54 mln zł	
2.	Krajowe płatności uzupełniające		
2.1.	Sektor I – do pow. upraw podstawowych	294,91 zł/ha	
2.2.	Sektor II – do powierzchni upraw chmielu	do pow. deklarowanej w 2007 r.	452,76 zł/ha
		do pow. deklarowanej w 2006 r.	526,01 zł/ha
2.3.	Sektor III – do skrobi ziemniaczanej	od 238,85 zł/tonę	
2.4.	Sektor IV – do tytoniu	grupa I - Virginia	do 11 245,88 zł/tonę
		grupa odmian II, III, IV	do 8 995,70 zł/tonę
2.5.	Sektor V – płatność zwierzęca	438,76 zł/ha	
3	Oddzielna płatność cukrowa	37,15 zł/tonę	
4.	Płatność do roślin energetycznych	do 169,79 zł/ha*	
5.	Pomoc do rzepaku (de minimis)	176 zł/ha	

*- ze względu na przekroczenie wspólnotowej powierzchni gwarantowanej upraw na cele energetyczne, do której można przyznać płatność, deklarowana przez rolników, we wnioskach o przyznanie płatności, powierzchnia tych upraw była zredukowana w 2007 roku o wskaźnik 0,70337.

W 2007 roku koperta finansowa dla płatności bezpośrednich została zaplanowana w wysokości 8,752 mld zł, w tym 4,323 mld zł w ramach jednolitej płatności obszarowej, 3,944 mld zł jako krajo-we płatności uzupełniające, 463 mln zł w ramach płatności cukrowej oraz 14,7 mln zł jako pomoc de minimis do rzepaku.

W 2007 roku 1 451 977 rolników ubiegało się o przyznanie płatności bezpośrednich.

Plan Rozwoju Obszarów Wiejskich na lata 2004-2006 (PROW)

W 2007 r. kontynuowano obsługę działań PROW oraz realizowano wypłaty dla beneficjentów. Dla zapewnienia pełnego wykorzystania środków, po szczegółowych analizach przebiegu realizacji Planu, dokonano realokacji kwoty 90,4 mln EUR. Od uruchomienia PROW w 2004 r. do 31 grudnia 2007 r. wypłacono łącznie prawie 13,9 mld zł, w tym około 4,4 mld zł w 2007 r. Stan zaawansowania wypłat, jak również prowadzony monitoring wykazują, że nie istnieje zagrożenie niewykorzystania dostępnych środków.

Tab.30. Realizacja Planu Rozwoju Obszarów Wiejskich wg stanu na 31.12.2007 r.

Wyszczególnienie	Liczba złożonych wniosków	Liczba decyzji przyznających pomoc	Kwota zrealizowanej płatności w mln zł
Renty strukturalne	58 342	54 014	2 083,7
Wspieranie gospodarstw niskotowarowych	177 978	157 456	1 313,9
Wspieranie działalności rolniczej na obszarach o niekorzystnych warunkach gospodarowania (ONW)	749 896 ¹⁾	x	3 706,8
Wspieranie przedsięwzięć rolnośrodowiskowych	121 414	116 260	810,8
Zalesianie gruntów rolnych	18 372	16 865	363,2
Dostosowanie gospodarstw do standardów UE	77 884	71 398	2 274,6
Grupy producentów rolnych	103	100	22,1
Pomoc techniczna	179	56	10,9

Źródło: Agencja Restrukturyzacji i Modernizacji Rolnictwa

¹⁾ wnioski złożone w 2007 r.

SPO „Restrukturyzacja i modernizacja sektora żywnościowego oraz rozwój obszarów wiejskich, 2004-2006”

Wnioski na realizację Programu składane były od II półrocza 2004 r. do I kwartału 2006 r. (poza pomocą techniczną). Od początku uruchomienia Programu wpłynęło 75.745 wniosków o pomoc na kwotę 9,5 mld zł, co stanowi 175,4 % limitu finansowego na lata 2004-2006. Agencja podpisała 47.886 umów na kwotę 5.745,2 mln zł, co stanowi 105,9 % limitu.

W 2007 r. w ramach podpisanych umów zadania były realizowane i rozliczane. W okresie od początku realizacji Agencja dokonała 46.310 płatności na kwotę 4.141,3 mln zł, w tym w 2007 r. odpowiednio 13.665 płatności na kwotę 1.566,2 mln zł.

Tab. 31. Realizacja SPO „Restrukturyzacja i modernizacja sektora żywnościowego oraz rozwój obszarów wiejskich 2004-2006”

Wyszczególnienie	Limit środków na lata 2004-2006 mln zł.	Wnioski		Zawarte umowy		Zrealizowane płatności		
		liczba	kwota w mln zł	liczba	kwota w mln zł	liczba	kwota mln zł	wykorzystano limit %
1. Inwestycje w gospodarstwach rolnych	2 238,8	42 582	4 573,4	24 399	2 515,8	23 944	2 013,5	89,9
2. Ułatwianie startu młodym rolnikom	708,4	18 857	942,8	14 151	707,5	14 151	707,5	99,9
3. Poprawa przetwórstwa i marketingu artykułów rolnych	1 872,5	1 646	2 928,4	1 163	1 911,8	900	982,9	52,5
4. Przywracanie potencjału produkcji leśnej	307,4	57	82,3	39	52,1	37	36,8	70,0
5. Różnicowanie działalności rolniczej i zbliżonej do rolnictwa	158,3	7 170	524,8	4 233	306,8	3 859	247,9	80,6
6. Rozwój i ulepszenie infrastruktury technicznej w rolnictwie	158,3	4 953	261,0	3 509	162,6	3 043	114,9	72,6
7. Wpieranie systemu zarządzania i wdrażania Projektu	45,7	187	74,1	140	45,5	168	13,7	30,0
8. Rozwój instytucjonalny	32,4	142	110,7	131	32,4	111	22,0	68,0
9. Informowanie i promocja Programu	11,0	151	22,2	121	10,5	97	1,9	17,1
OGÓŁEM:	5 427,2	75 745	9 519,7	47 886	5 745,2	46 310	4 141,3	76,3

Źródło: Agencja Restrukturyzacji i Modernizacji Rolnictwa

Od początku uruchomienia Programu najwięcej środków przekazano na wsparcie inwestycji w gospodarstwach rolnych i poprawę przetwórstwa i marketingu artykułów rolnych. Zrealizowane w ramach wsparcia inwestycji w gospodarstwach zadania w ponad 88 % dotyczyły zakupów, wyposażenia i sprzętu ruchomego. W zakresie przetwórstwa i marketingu dokonywano głównie poprawy i kontroli warunków zdrowotnych (26 %), poprawy i kontroli jakości (22 %) i stosowania nowych technologii (18 %).

Program Rozwoju Obszarów Wiejskich 2007-2013 (PROW)

W latach 2007-2013 obok dopłat bezpośrednich, wspólnej organizacji rynków owoców i warzyw, interwencji na rynkach stosowanych przez ARR, realizowany będzie „Program Rozwoju Obszarów Wiejskich 2007-2013” stanowiący połączenie pomocy realizowanych dotychczas w ramach PROW 2004-2006 i SOP.

Program został przyjęty przez Komisję Europejską 24 lipca 2007 r., a decyzja została wydana w dniu 7 września 2007 r. PROW 2007-2013 jest jednym z pierwszych uzgodnionych i już realizowanych Programów. Budżet Programu (wraz ze współfinansowaniem krajowym) wynosi ponad 17 mld EUR.

Do chwili obecnej opublikowano już 37 Rozporządzeń określających szczegółowe warunki i tryb wdrażania programu. Na końcowym etapie legislacyjnym są pozostałe do wydania niezbędne dla prawidłowej realizacji programu akty wykonawcze.

Uruchomiono już 9 z 21 działań programu, przewiduje się, że do końca 2008 r. zostaną uruchomione wszystkie działania PROW 2007-2013.

W 2007 r. wg stanu na 31.12.2007 r. przyjęto wnioski na realizację 5 działań, przedstawionych w poniższej tabeli.

Tab. 32. Obsługa wniosków złożonych w ramach PROW 2007-2013

Wyszczególnienie	Liczba złożonych wniosków	Liczba wydanych decyzji	Przyznana kwota pomocy w tys. zł
1. Renty strukturalne	8 869	506	486,6
2. Wspieranie obszarów o niekorzystnych warunkach gospodarowania	754 993	209 138	308 382,0
3. Zalesianie gruntów	2 642	—	67 608,9 ^{1/}
4. Modernizacja gospodarstw rolnych	18 372	—	2 364 499,8 ^{1/}
5. Wsparcie grup producentów rolnych	73	—	12 268,4 ^{1/}

^{1/} wnioskowane kwoty pomocy

Źródło: Agencja Restrukturyzacji i Modernizacji Rolnictwa

Z PROW na lata 2007-2013 część zadań jest delegowana do:

- samorządów wojewódzkich
- Agencji Rynku Rolnego
- innych podmiotów.

Deleowanie dotyczy następujących działań:

- szkolenia zawodowe dla osób zatrudnionych w rolnictwie i leśnictwie,
- działania informacyjno-promocyjne,
- podstawowe usługi dla gospodarki i ludności wiejskiej,
- poprawienie i rozwijanie infrastruktury związanej z rozwojem i dostosowaniem rolnictwa i leśnictwa,
- odnowa i rozwój wsi,
- wdrażanie lokalnych strategii rozwoju,
- wdrażanie projektów współpracy,
- funkcjonowanie lokalnej grupy działania.

Sektorowy Program Operacyjny „Rybołówstwo i przetwórstwo ryb 2004-2006 i przygotowanie do wdrożenia Programu Operacyjnego „Zrównoważony rozwój sektora rybołówstwa i przybrzeżnych obszarów rybackich na lata 2007-2013”

SPO „Rybołówstwo...” obejmuje 5 priorytetów, z których 4 realizuje Agencja Restrukturyzacji i Modernizacji Rolnictwa a 1 – Pomoc techniczną Ministerstwo Rolnictwa i Rozwoju Wsi.

Od początku realizacji Programu do 31 grudnia 2007 r. w ramach działań ARiMR złożono 3 912 wniosków na kwotę 1 470 mln zł, co stanowiło ponad 140 % wykorzystania limitu środków na lata 2004-2006. Agencja podpisała w ramach wszystkich działań 3 304 umowy na kwotę 940,9 mln zł, co stanowi blisko 90 % limitu finansowego. Zrealizowano 4 511 płatności na kwotę 513,8 mln zł, tj. 49 % limitu.

Tab. 33. Stan realizacji SPO „Rybołówstwo i przetwórstwo ryb 2004-2006” na dzień 31.12.2007 r.

Nazwa działania	Złożone wnioski			Zawarte umowy			
	liczba	wartość w tys. zł	% wykorzyst. limitu	liczba	wartość w tys. zł	% wykorzyst. limitu	zrealiz. płatności w %
Priorytet I – Dostosowanie nakładu połowowego do zasobów							
1. Złomowanie statków rybackich	433	411 282,7	116,1	388	353 883,9	99,9	92,3
2. Przeniesienie statków do krajów trzecich lub zmiana ich przeznaczenia	63	22 586,2	99,1	49	16 134,6	70,6	36,2
Priorytet II – Odnowa i modernizacja floty rybackiej							
3. Modernizacja istniejących statków rybackich	149	8 559,6	32,6	108	4 205,4	16,0	4,0
Priorytet III – Ochrona i rozwój zasobów wodnych, chów i hodowla ryb, rybackie urządzenia portowe, przetwórstwo i rynek rybny, rybołówstwo śródlądowe							
4. Ochrona i rozwój zasobów wodnych	17	23 138,2	182,2	4	6 284,5	49,5	2,7
5. Chów i hodowla ryb	410	122 072,2	168,9	255	63 995,6	88,5	35,0
6. Rybacka infrastruktura portowa	86	298 955,9	218,2	52	149 542,1	109,1	20,5
7. Przetwórstwo i rynek rybny	272	356 996,8	143,6	208	215 990,7	86,9	19,5
8. Rybołówstwo śródlądowe	22	545,8	248,3	18	439,8	200,1	160,6
Priorytet IV – Inne działania							
9. Rybołówstwo przybrzeżne	46	9 912,6	283,0	20	3 347,8	95,6	10,3
10. Działania społeczno-ekonomiczne	1 512	67 542,5	87,0	1 411	62 763,2	80,9	71,1
11. Znajdowanie oraz promowanie nowych rynków zbytu na produkty rybne	82	11 574,5	95,4	56	5 713,9	47,1	19,3
12. Działania organizacji obrotu rynkowego	52	8 119,2	160,4	29	3 785,0	74,8	38,1
13. Czasowe zawieszenie działalności i inne rekompensaty	702	12 314,8	41,4	664	9 788,2	32,9	32,5
14. Działania innowacyjne i inne	66	116 486,6	266,0	42	45 011,8	102,8	12,6
RAZEM:	3 912	1 470 042,5	140,6	3 304	940 886,4	90,0	49,1

Źródło: Agencja Restrukturyzacji i Modernizacji Rolnictwa

W 2007 r. trwały prace związane z przygotowaniem ARiMR do wdrożenia pomocy finansowej dla rybactwa w nowym okresie programowania 2007-2013. Przygotowywane są wszystkie niezbędne dokumenty umożliwiające uruchomienie programu, w tym także prace określające zakres wsparcia informatycznego. Przygotowywana jest ustawa o wspieraniu zrównoważonego rozwoju sektora rybackiego z udziałem Europejskiego Funduszu Rybackiego.

ROLNICZE INSTYTUCJE

Agencja Restrukturyzacji i Modernizacji Rolnictwa

Agencja Restrukturyzacji i Modernizacji Rolnictwa utworzona na podstawie ustawy z dnia 29 grudnia 1993 r. (Dz.U. nr 12 poz. 22 z 1994 r.) wspiera rozwój i modernizację rolnictwa oraz obszarów wiejskich. Od przystąpienia Polski do Unii Europejskiej ARiMR pełniąc funkcje instytucji wdrażającej, płatniczej i obsługującej instrumenty pomocy krajowej, udziela pomocy finansowej z budżetu Wspólnoty i z budżetu krajowego. W okresie tym Agencja zdobyła bogate doświadczenia, które pozwalają jej doskonalić kontakty z beneficjentami i lepiej dysponować środkami przeznaczonymi na modernizację i restrukturyzację polskiego rolnictwa oraz polskiej wsi.

Głównymi beneficjentami działań realizowanych przez ARiMR są rolnicy i przedsiębiorcy sektora rolnego, mieszkańcy wsi, grupy producentów rolnych i przedstawiciele sektora rybackiego. Beneficjentom tym Agencja wypłaciła od początku swojej działalności 67,9 mld zł.

Od 1994 r. do końca maja 2008 r. Agencja Restrukturyzacji i Modernizacji Rolnictwa:

- zrealizowała przedakcesyjny Program SAPARD pełniąc funkcję instytucji wdrażającej i płatniczej jako akredytowana Agencja SAPARD (w okresie 2002-2006 pomoc finansową w wysokości 4,5 mld zł uzyskało ok. 24 tys. beneficjentów),
- obsługując instrumenty pomocy krajowej ARiMR wydatkowała 15,1 mld zł udzielając wsparcia dla ok. 5,6 mln beneficjentów,
- od 2004 roku ARiMR corocznie przeprowadza kampanie wypłat płatności bezpośrednich do gruntów rolnych dla ok. 1,4 mln producentów rolnych (za lata 2004-2007 przekazano beneficjentom 28,5 mld zł),
- obsługuje program pomocy unijnej z okresu 2004-2006:
  - Sektorowy Program Operacyjny „Restrukturyzacja i modernizacja sektora żywnościowego oraz rozwój obszarów wiejskich 2004-2006” (Agencja wypłaciła 5,4 mld zł dla około 53 tys. beneficjentów),
  - Sektorowy Program Operacyjny „Rybołówstwo i przetwórstwo ryb 2004-2006” (Agencja wypłaciła 0,6 mld zł dla ok. 3 tys. beneficjentów),
  - Plan Rozwoju Obszarów Wiejskich 2004-2006, w ramach którego Agencja wypłaciła 10,7 mld zł dla 345 tys. beneficjentów (warto zauważyć, że w ramach PROW 2004-2006 ARiMR corocznie obsługuje około 700 tys. beneficjentów działania *Wspieranie gospodarowania na obszarach górskich i innych obszarach, niekorzystnych warunkach gospodarowania (ONW)*, w ramach którego zrealizowała płatności na kwotę 3,7 mld zł),
  - Wspólną organizację rynku owoców i warzyw oraz wspólny rynek produktów rybnych (Agencja wypłaciła 0,1 mld zł),
- od 2007 roku pełni rolę podmiotu wdrażającego i agencji płatniczej dla Programu Rozwoju Obszarów Wiejskich na lata 2007-2013 finansowanego z Europejskiego Funduszu Rolnego ma rzecz Rozwoju Obszarów Wiejskich (EFRROW). Łączna kwota środków finansowych na realizację całego programu wynosi ok. 17,2 mld EUR, z czego 13,2 mld EUR pochodzi z budżetu UE, a wkład polskich środków publicznych wynosi ok. 4 mld EUR (Agencja wypłaciła beneficjentom dotychczas 3 mld zł).

Ponadto ARiMR przygotowuje się do uruchomienia Programu Operacyjnego „Zrównoważony

rozwój sektora rybołówstwa i przybrzeżnych obszarów rybackich na lata 2007-2013”, finansowanego z Europejskiego Funduszu Rybackiego.

Ważnym zadaniem Agencji są także działania związane z zarządzaniem krajowym Systemem Identyfikacji i Rejestracji Zwierząt (m. in. w zakresie aktualizacji rejestru zwierząt gospodarskich) oraz związane z prowadzeniem i aktualizacją Systemu Identyfikacji Działek Rolnych (LPIS) i danych przestrzennych GIS.

W 2008 roku, w stosunku do lat poprzednich, w ARiMR zwiększa się liczba dostępnych nowych instrumentów wsparcia w wyniku sukcesyjnego uruchamiania działań w ramach Programu Rozwoju Obszarów Wiejskich na lata 2007-2013. Dla ARiMR oznacza to konieczność zwiększenia sprawności i efektywności obsługi beneficjentów pomocy przy jednoczesnym zachowaniu wymogów kontroli i nadzoru.

Do 5 czerwca w ramach PROW 2007-2013 uruchomiono działania: *Wspieranie gospodarowania na obszarach górskich i innych obszarach niekorzystnych warunkach gospodarowania (ONW), Renty strukturalne, Grupy producentów rolnych, Zalesianie gruntów rolnych oraz zalesianie gruntów innych niż rolne, Modernizacja gospodarstw rolnych, Ułatwianie startu młodym rolnikom, Program rolnośrodowiskowy, Zwiększenie wartości dodanej podstawowej produkcji rolnej i leśnej, Różnicowanie w kierunku działalności nierolniczej.*

Agencja Rynku Rolnego (ARR)

Agencja Rynku Rolnego, powołana w 1991 r. do stabilizacji rynku rolnego i ochrony dochodów uzyskiwanych z produkcji rolniczej, od 1 maja 2004 r. jest drugą obok ARiMR agencją płatniczą dla pomocy z UE. ARR administruje ponad 60 mechanizmami Wspólnej Polityki Rolnej na ponad 20 rynkach produktów rolnych. ARR pełni 3 podstawowe funkcje: wdrażającą prawo wspólnotowe, płatniczą i informacyjną.

Mechanizmy WPR, którymi administruje Agencja, są skierowane przede wszystkim do handlowców, przedsiębiorstw przechowalniczych, zakładów przetwórczych i produkcyjnych oraz grup producentów, a także do rolników.

Od 1 maja 2004 r. do 31 maja 2008 r. działania ARR obejmowały:

- a) **interwencyjny zakup i sprzedaż** zbóż, cukru i masła – Agencja zakupiła 1,69 mln ton zbóż, 213 ton cukru oraz 4,7 tys. ton masła; na interwencyjny zakup produktów (wraz z kosztami przechowywania i transportu) Agencja wydatkowała 1,5 mld zł;
- b) **dopłaty do prywatnego przechowywania** serów długodojrzewających, masła i wieprzowiny – wydatki wyniosły 8,3 mln zł;
- c) **dopłaty do produkcji i przetwórstwa:**
  - masła, masła skoncentrowanego i śmietanki.
  - cukru wykorzystywanego w przemyśle chemicznym,
  - suszu paszowego,
  - skrobi ziemniaczanej,
  - oliwy z oliwek wykorzystywanej w przetwórstwie,
  - skro słomy lnianej i konopnej na włókno

– łączne dopłaty w ramach tych mechanizmów wyniosły 50,4 mln zł,
- d) **administrowanie obrotem towarowym z zagranicą** na rynkach: zbóż, mleka i jego przetworów,

cukru, wołowiny i cielęciny, wieprzowiny, drobiu i jaj, świeżych owoców i warzyw oraz produktów przetworzonych non-aneks – Agencja wydała 29,5 tys. pozwoleń na wywóz i przywóz; wypłacono refundacje wywozowe w wysokości blisko 1.565,9 mln zł, w tym najwięcej do wywozu cukru (974,3 mln zł),

e) **wsparcie popytu wewnętrznego:**

- dostarczanie nadwyżek żywności najuboższej ludności,
- dopłaty do zakupu masła przez instytucje i organizacje niedochodowe,
- dopłaty do spożycia mleka i przetworów mlecznych w placówkach oświatowych,
- wsparcie rynku produktów pszczelich,
- administrowanie rozdysponowaniem owoców i warzyw nieprzeznaczonych do sprzedaży,
- wsparcie działań promocyjnych i informacyjnych na rynkach wybranych produktów rolnych, - w ramach wsparcia popytu wewnętrznego Agencja wydatkowała 365,4 mln zł,

f) **pozostałe mechanizmy:**

- kwotowanie produkcji mleka,
- płatności dla plantatorów ziemniaków w ramach kwotowania produkcji skrobi ziemniaczanej i płatności dla plantatorów surowca tytoniowego – płatności bezpośrednie na rynku tytoniu i skrobi wyniosły 902,5 mln zł,
- naliczanie i pobieranie opłat cukrowych w ramach kwotowania produkcji cukru,
- administrowanie środkami Funduszu Promocji Mleczarstwa,
- nadzwyczajne środki wsparcia rynku drobiu – w 2007 r. Agencja wypłaciła w ramach tego mechanizmu 15,8 mln zł,
- dopłaty do materiału siewnego, którymi są objęte ważne gospodarczo gatunki roślin, takie jak zboża, a także ziemniaki i rośliny strączkowe – wydatki te wyniosły 43,1 mln zł.

Szczególnego podkreślenia wymaga realizacja przez Agencję Rynku Rolnego nowych zadań. Ustawa o biokomponentach i biopaliwach nakłada na Agencję wiele obowiązków związanych m.in. z prowadzeniem rejestrów wytwórców i rolników, sporządzaniem zbiorczych sprawozdań (obejmujących wykaz rolników wytwarzających biopaliwa ciekłe na własny użytek oraz zawierających informację o ilościach i rodzajach biopaliw ciekłych wytworzonych i zużytych przez rolników na własny użytek oraz surowców użytych do wytworzenia tych biopaliw), a także przeprowadzeniem kontroli.

Ponadto w roku 2007 i 2008 Agencja Rynku Rolnego oraz Agencja Restrukturyzacji i Modernizacji Rolnictwa realizują mechanizm WPR dotyczący wsparcia finansowego w sektorze roślin energetycznych. ARR zajmuje się zatwierdzaniem podmiotów skupujących i pierwszych jednostek przetwórczych oraz będzie nadzorowała proces przetwarzania roślin energetycznych (surowców) na końcowe produkty energetyczne.

Od 1 maja 2004 r. do 31 maja 2008 r., w ramach administrowania mechanizmami WPR, Agencja wydatkowała prawie 4,6 mld zł. Najwyższy procentowy udział we wsparciu finansowym odnotowano na rynkach: cukru (35%), zbóż (20 %), tytoniu (17 %) oraz mleka (13 %).

Agencja Nieruchomości Rolnych

Agencja Nieruchomości Rolnych (ANR) jest państwową osobą prawną, której Skarb Państwa 16 lat temu powierzył wykonywanie prawa własności i innych praw rzeczowych w odniesieniu do mienia państwowego w rolnictwie. Agencja działa na podstawie ustawy z 19 października 1991 r. *o gospodarowaniu nieruchomościami rolnymi Skarbu Państwa*, ustawy *o kształtowaniu ustroju rolnego* z 2003 r.

i nadanego jej statutu. Agencja Nieruchomości Rolnych jest następcą prawnym Agencji Własności Rolnej Skarbu Państwa. Jej organami są: Prezes i Rada Nadzorcza. Prezes Agencji działa poprzez Biuro Prezesa i 11 oddziałów terenowych (wspomaganych przez 5 filii).

Agencja działa na zasadach samofinansowania (tj. nie otrzymuje dotacji budżetowych na swoje utrzymanie i funkcjonowanie). Koszty przejmowania do Zasobu Własności Rolnej Skarbu Państwa (ZWRSP) nieruchomości Skarbu Państwa, ich restrukturyzacji, przygotowania do rozdysponowania (np. prac geodezyjnych, zakładania ksiąg wieczystych, ogłoszeń o przetargach), zabezpieczenia obiektów zabytkowych, utrzymywania majątku nieprodukcyjnego (np. dużej części mieszkań) itp., a także swego utrzymania Agencja w całości pokrywa z przychodów uzyskiwanych z działalności statutowej. Co więcej, począwszy od 2004 r. Agencja odprowadza do budżetu państwa kwotę wynikającą z różnicy między wpływami uzyskanymi z gospodarowania mieniem Zasobu w danym roku obrotowym a środkami wydatkowanymi na realizację ustawowych zadań. W 2007 r. Agencja wpłaciła do budżetu państwa prawie 2,4 mld zł.

Zgodnie z ustawą z dnia 19 października 1991 r. o gospodarowaniu nieruchomościami rolnymi Skarbu Państwa, Agencja realizuje zadania w zakresie:

- 1) tworzenia oraz poprawy struktury obszarowej gospodarstw rodzinnych;
- 2) tworzenia warunków sprzyjających racjonalnemu wykorzystaniu potencjału produkcyjnego Zasobu Własności Rolnej Skarbu Państwa;
- 3) restrukturyzacji oraz prywatyzacji mienia Skarbu Państwa użytkowanego na cele rolnicze;
- 4) obrotu nieruchomościami i innymi składnikami majątku Skarbu Państwa użytkowanego na cele rolne;
- 5) administrowania zasobami majątkowymi Skarbu Państwa przeznaczonymi na cele rolne;
- 6) zabezpieczenia majątku Skarbu Państwa;
- 7) inicjowania prac urządzeniowo-rolnych na gruntach Skarbu Państwa oraz popieranie organizowania na gruntach Skarbu Państwa prywatnych gospodarstw rolnych.

Agencja realizuje również zadania określone odrębnymi przepisami, a w szczególności przepisami o kształtowaniu ustroju rolnego, przepisami o realizacji prawa do rekompensaty z tytułu pozostawienia nieruchomości poza obecnymi granicami Rzeczypospolitej Polskiej oraz przepisami o stosunku państwa do kościołów różnych wyznań.

Agencja wykonuje także funkcje właścicielskie w stosunku do 57 spółek hodowli roślin uprawnych oraz hodowli zwierząt gospodarskich, określonych przez Ministra Rolnictwa i Rozwoju Wsi, jako mające szczególne znaczenie dla gospodarki narodowej. Według stanu na koniec 2007 r. spółki dysponowały powierzchnią własną 4,5 tys. ha wniesioną aportami z Zasobu WRSP oraz dzierżawiły od Agencji grunty o powierzchni 113,5 tys. ha. Łączny majątek spółek w 2007 r. wyniósł 1.45 mld zł.

Od początku swego działania do końca 2007 r. Agencja przejęła do Zasobu WRSP nieruchomości o powierzchni blisko 4,7 mln ha, głównie po zlikwidowanych państwowych przedsiębiorstwach gospodarki rolnej (80 %), oraz po Państwowym Funduszu Ziemi, a także inny majątek o wartości księgowej 8,6 mld zł. Agencja przejęła także zobowiązania byłych ppgr w stosunku do około 30 tys. podmiotów, w łącznej kwocie 2 mld zł, w tym głównie (ok. 45 %) z tytułu zaciągniętych i niespłaconych kredytów i pożyczek. Zobowiązania te zostały w całości uregulowane z wpływów z prywatyzacji.

Podstawowymi kierunkami rozdysponowania nieruchomości Skarbu Państwa przejętych do Zasobu WRSP są sprzedaż i dzierżawa, realizowane głównie w trybie przetargów nieograniczonych lub przetargów ograniczonych do określonej kategorii uprawnionych osób, np. rolników indywidualnych zamierzających powiększyć własne gospodarstwa rodzinne. Część sprzedaży odbywa się w trybie

pierwszeństwa nabycia na rzecz dotychczasowych dzierżawców (w 2007 r. ok. 41 tys. ha). W roku 2007 ANR przeprowadziła ok. 46 tys. przetargów na sprzedaż i ok. 5 tys. przetargów na dzierżawę ziemi (w tym ok. 3 tys. przetargów ograniczonych na sprzedaż i dzierżawę gruntów). Od początku działalności (do końca kwietnia 2008 r.) Agencja przeprowadziła ponad 650 tys. przetargów, w tym ponad 17,5 tys. przetargów ograniczonych, przeznaczonych prawie w całości dla rolników powiększających gospodarstwa rodzinne.

W okresie swego funkcjonowania Agencja sprzedała nieruchomości Zasobu o łącznej powierzchni ok. 1,8 mln ha, w tym w 2007 r. – 103,7 tys. ha.

Niezależnie od sprzedaży, od początku działania do końca 2007 r. Agencja przekazała uprawnionym podmiotom nieodpłatnie w trybie ustawy o gospodarowaniu nieruchomościami rolnymi skarbu Państwa oraz w trybie innych przepisów 410,3 tys. ha, w tym m.in. 145,6 tys. ha Lasom Państwowym, 46,6 tys. ha jednostkom samorządu terytorialnego, 80,3 tys. ha kościelnym osobom prawnym różnych wyznań, 95,9 tys. ha regionalnym zarządom gospodarki wodnej lub marszałkom województw (jeziora – na mocy ustawy „Prawo wodne”). Ogółem w wyniku sprzedaży oraz nieodpłatnego przekazania uprawnionym podmiotom, a także pozostałego trwałego rozdysponowania, do końca grudnia 2007 r. z Zasobu ubyło 2 247,5 tys. ha, tj. 47,6 % powierzchni przejętej, w tym 167,9 tys. ha w 2007 r.

Od początku działalności do końca 2007 r. Agencja wydzierżawiła ponad 4,9 mln ha gruntów (z tym, że niektóre z tych gruntów wydzierżawione były więcej niż jednokrotnie), a w tym samym okresie powróciło z dzierżawy około 3 mln ha. W 2007 r. Agencja zawarła 3,6 tys. umów dzierżawy na powierzchnię około 42 tys. ha, a jednocześnie z dzierżawy powróciło do Zasobu WRSP około 106 tys. ha gruntów. Dla umów dzierżawy zawieranych w 2007 r. przez ANR przeciętny czynsz dzierżawy wyniósł w równowartości pszenicy 6,7 dt pszenicy za 1 ha. Obecnie w dzierżawie znajduje się około 1,8 mln ha (blisko 74 % gruntów Zasobu) użytkowanych przez ponad 122 tys. dzierżawców.

Z przejętych 4,7 mln ha obecnie w Zasobie WRSP jest około 2,48 mln ha: 1,8 mln ha w dzierżawie i 90,3 tys. ha w trwałym zarządzie i wieczystym użytkowaniu. Na koniec 2007 r. do rozdysponowania pozostawało około 345,6 tys. ha gruntów, sukcesywnie przygotowywanych do sprzedaży lub dzierżawy.

Szczególną grupą nabywców nieruchomości Zasobu są tzw. „zabużanie”. W 2005 r. weszła w życie ustawa o realizacji prawa do rekompensaty z tytułu pozostawienia nieruchomości poza granicami Rzeczypospolitej Polskiej, która wprowadziła nowe zasady zaspokajania roszczeń majątkowych zabużan. Uczestniczą oni w przetargach na zakup nieruchomości Zasobu, za które w większości rozliczają się tzw. „uprawnieniami”. Do końca 2007 r. Agencja sprzedała tej grupie uprawnionych 5,1 tys. ha o łącznej wartości 72,1 mln zł, z czego ponad 95 % tej wartości zapłacili „uprawnieniami” (68,8 mln zł). Niezależnie od tego, do końca stycznia 2008 r. Agencja Nieruchomości Rolnych wpłaciła do Funduszu Rekompensacyjnego kwotę 892,7 mln zł.

Wraz z majątkiem rzeczowym Agencja przejęła także liczne obiekty rolno-przemysłowe, handlowe i usługowe, a także zespoły dworskie i pałacowo-parkowe. Do końca 2007 r. Agencja sprzedała m. in. 428 gorzelni, winiarni i browarów (51 % liczby przejętych), 410 suszarni zbóż i zielonek (46 %), 257 mieszalni pasz (42 %). Sprzedano także 75 obiektów hotelowo-restauracyjnych (60 %), 283 sklepy (77 %), jak również 1 095 zabytkowych zespołów dworskich i pałacowo-parkowych (47 %). Z przejętych 272 tys. ha jezior sprzedano 1,8 tys. ha, a z blisko 47 tys. ha przejętych stawów sprzedano 13,6 tys. ha. Pozostałe obiekty są w większości wydzierżawione.

Państwowe doradztwo rolnicze

Z dniem 1 stycznia 2005 r. weszła w życie ustawa o jednostkach doradztwa rolniczego (Dz. U. nr 251, poz. 2507 z późn. zm.), zgodnie z którą system doradztwa rolniczego w Polsce tworzą:

- Centrum Doradztwa Rolniczego w Brwinowie wraz z oddziałami w Krakowie, Poznaniu i Radomiu,
- 16 wojewódzkich ośrodków doradztwa rolniczego, których działalność obejmuje obszar województwa, na terenie którego znajduje się siedziba.

W roku 2007 w publicznych jednostkach doradztwa rolniczego zatrudnionych było 5 426 pracowników, z których działalność doradcą specjalistyczną i terenową świadczyło 4 410 osób. Ustawa o jednostkach doradztwa rolniczego nadała im osobowość prawną, co przyczyniło się do rozwoju i podniesienia działalności tych jednostek. Do podstawowych zadań, realizowanych w ostatnich latach należało udzielenie pomocy rolnikom w zakresie ubiegania się o środki finansowe z Unii Europejskiej, przeznaczone na wsparcie rolnictwa w ramach realizowanych programów.

Obecnie głównymi zadaniami doradztwa są porady z zakresu programów rolno-środowiskowych oraz cross-complion. Doradcy udzielający porad w tych tematach przeszli dodatkowe szkolenia zakończone egzaminem.

Rolnicy mogą także w omawianym zakresie korzystać z porad udzielanych przez prywatnych akredytowanych doradców. Ośrodki doradztwa rolniczego prowadzą też szeroką działalność na rzecz postępu w rolnictwie i rozwoju obszarów wiejskich poprzez organizację szkoleń, wystaw, targów i konkursów.

Wysoki poziom prezentują czasopisma dla rolników, wydawane przez każdy z 16 wojewódzkich ośrodków doradztwa rolniczego i stanowiące bogate źródło informacji na temat rolnictwa, osiągnięć naukowych, wydarzeń regionalnych oraz warunków prowadzenia działalności rolniczej i pozarolniczej.

Ośrodki doradztwa rolniczego działają także na rzecz podnoszenia kwalifikacji rolniczych oraz zmiany kwalifikacji i podejmowania działalności pozarolniczej przez rolników i mieszkańców wsi. Publiczne jednostki doradztwa rolniczego zadania określone w ustawie realizują nieodpłatnie, mogą także prowadzić działalność odpłatną i pozyskiwać środki z różnych źródeł, w tym ze środków Unii Europejskiej.

Szkoły rolnicze

Minister Rolnictwa i Rozwoju Wsi – jako odpowiedzialny za politykę rolną uzyskał możliwość bezpośredniego oddziaływania na jakości i efektywność kształcenia rolniczego, poprzez przejęcie części rolniczych szkół i placówek od jednostek samorządu terytorialnego. Realizując tak przyjęte założenia Minister Rolnictwa i Rozwoju Wsi – zgodnie z podpisanymi z samorządami powiatowymi porozumieniami – od dnia 1 stycznia 2008 prowadzi łącznie 38 szkół rolniczych. Obecnie trwają prace związane z przejmowaniem kolejnych szkół rolniczych, o przejęcie których wystąpił samorząd powiatowy lub Minister Rolnictwa i Rozwoju Wsi. Aktualnie kompletowana jest w tej sprawie dokumentacja, która pozwoli na przygotowanie stosownych porozumień, umożliwiających przejęcie z dniem 1 stycznia 2009 r. 7 szkół.

Założeniem jest, aby szkoły rolnicze podległe resortowi stały się wzorcowymi placówkami, z dobrym wyposażeniem dydaktycznym, szeroko oddziałującymi na środowisko, współpracującymi z ośrodkami doradztwa rolniczego, jednostkami badawczo-rozwojowymi oraz innymi instytucjami działającymi na rzecz rozwoju nowoczesnego rolnictwa.

Z dniem 1 września 2007 r. Minister Rolnictwa i Rozwoju Wsi powołał placówkę doskonalenia nauczycieli przedmiotów zawodowych w szkołach rolniczych. Placówka ta jest jedyną na terenie kraju publiczną placówką specjalizującą się w doskonaleniu nauczycieli przedmiotów zawodowych w szkołach rolniczych. Realizacja statutowych zadań placówki ukierunkowanych głównie na wspomaganie samokształcenia i doskonalenia oraz doradztwa metodycznego dla nauczycieli ma na celu spowodowanie poprawy jakości nauczania przedmiotów zawodowych w szkołach rolniczych.

Jednostki naukowo-badawcze

W Polsce badaniami naukowymi na rzecz rolnictwa i rynków rolnych, rybołówstwa i rozwoju wsi zajmują się:

- jednostki badawczo-rozwojowe (jbr) w liczbie 17, nad którymi nadzór sprawuje Minister Rolnictwa i Rozwoju Wsi, w tym w pięciu Państwowych Instytutach Badawczych:
  - Instytucie Ekonomiki Rolnictwa i Gospodarki Żywnościowej w Warszawie,
  - Instytucie Uprawy, Nawożenia i Gleboznawstwa w Puławach,
  - Instytucie Weterynarii w Puławach,
  - Instytucie Zootechniki w Balicach k/Krakowa,
  - Instytucie Ochrony Roślin w Poznaniu,
- szkoły wyższe (z 47 wydziałami) nadzorowane przez Ministra Nauki i Szkolnictwa Wyższego,
- placówki naukowe w liczbie 10 podległe Polskiej Akademii Nauk, oraz w części jednostki podległe innym resortom (Ministerstwu Środowiska, Ministerstwu Gospodarki i Ministerstwu Zdrowia).

Potencjał naukowy zaplecza wspierającego, realizowany proces przemian w sektorze rolno-spożywczym to ponad 6 300 pracowników z tytułami naukowymi, co obrazuje poniższa tabela.

Tab. 34. Stan osobowy zaplecza naukowo-badawczego w naukach rolniczych

Jednostki naukowe Pracownicy	IBR-y MRiRW	Jedn. Nauk. PAN	JBR-y podległe innym resortom	Uczelnie wyższe	Suma
Pracownicy ogółem:	4 384	678	2 019	10 832	17 913
Profesorowie	160	74	89	1 134	1 457
Naukowcy z tyt. dr hab.	142	35	45	617	839
Naukowcy z tyt. dr	580	138	311	3 021	4 050

Jest to znaczny potencjał naukowy, który wspiera politykę rolną państwa oraz Wspólną Politykę Rolną Unii Europejskiej.

Oceniając działalność zaplecza naukowo-badawczego rolnictwa, rynków rolnych i obszarów wiejskich stwierdzić należy, że środowisko naukowe aktywnie wspiera przemiany systemowe, a współuczestnicząc w procesach modernizacji realizuje swoją misję poprzez działalność naukowo-badawczą, wdrożeniową i upowszechnieniową.

Środki finansowe na działalność naukowo-badawczą i rozwojową w rolnictwie, analogicznie jak w jednostkach działających w innych obszarach badawczych są pozyskiwane między innymi z dotacji budżetowych Ministerstwa Nauki i Szkolnictwa Wyższego, z tytułu realizacji działalności statutowej, uczestnictwa w międzynarodowych programach współpracy naukowo-technicznej, za usługi

od podmiotów gospodarczych i naukowych oraz z takich źródeł jak: sprzedaż i dzierżawa majątku, oprocentowanie kapitału, kredyty, pożyczki itp.

W ramach prac nad procesem dostosowawczym zaplecza naukowo-badawczego resortu rolnictwa do warunków współpracy z partnerami z krajów Unii Europejskiej w Jednostkach Badawczo-Rozwojowych Ministerstwa Rolnictwa i Rozwoju Wsi powstały Centra Doskonałości i Centra Kompetencji: w Instytucie Hodowli i Aklimatyzacji Roślin – Crop Improvement Centre for Sustainable Agriculture, CICSA, w Morskim Instytucie Rybackim – Centre of Excellence in Marine Fisheries Sciences, POLMARE, w Instytucie Sadownictwa i Kwaciastwa – Research Centre of Excellence in Sustainable Pomology, PomoCentre, w Instytucie Uprawy Nawożenia i Gleboznawstwa, Puławy – Protection of Land and Water Quality and Sustainable Development of Rural Areas, PROLAND, w Instytucie Budownictwa Mechanizacji i Elektryfikacji Rolnictwa – Renewable Energy Centre of Excellence and Competence in Poland, RECEPOL, w Instytucie Roślin i Przetworów Zielarskich – Medical plants in nutrition and medicine – a step towards integration engineering with European standards, MEDNAM, w Instytucie Budownictwa Mechanizacji i Elektryfikacji Rolnictwa – Transfer of knowledge in agricultural engineering TRAGEN. W Skierniewicach przy Instytucie Sadownictwa i Kwaciastwa ma swoją siedzibę Centrum Zaawansowanych Technologii, którego przyszłe działania mają zdecydowanie poprawić warunki transferu wyników badań do praktyki.

Zaplecze naukowo-badawcze rolnictwa, rynków rolnych i rozwoju wsi aktywnie podjęło współpracę również w ramach 7 Programu Ramowego Unii Europejskiej, a także w ramach Programu ERA – NET i EUROAGRI. Po przejęciu przez nasz kraj roli Koordynatora Grupy Roboczej, programu badawczego pt.: „Rolnictwo zrównoważone w basenie Morza Bałtyckiego” w ramach Stałego Komitetu ds. Badań Naukowych w Rolnictwie przy Komisji Europejskiej nauka rolnicza powinna jeszcze bardziej efektywnie wspierać przemiany w sektorze rolnym. Przygotowano warunki do realizacji badań w ramach utworzonego Wirtualnego Instytutu Zrównoważonego Rolnictwa (WIRZ).

Wirtualny Instytut (WIRZ) jest ogólnodostępnym, funkcjonującym w czasie rzeczywistym elektronicznym programem informacyjno-badawczym ze stale aktualizowaną bazą danych.

Kasa Rolniczego Ubezpieczenia Społecznego

Kasa Rolniczego Ubezpieczenia Społecznego (KRUS) jest instytucją ubezpieczenia społecznego realizującą, odrębny od powszechnego, system ubezpieczenia społecznego dla rolników na podstawie ustawy z dnia 20 grudnia 1990 r. o ubezpieczeniu społecznym rolników (Dz. U. z 2008 r. Nr 50, poz. 291, z późn. zm.). Prezes KRUS jest centralnym organem administracji rządowej podległym ministrowi właściwemu do spraw rozwoju wsi. Zadania KRUS obejmują:

- obsługę rolników i osoby współpracujące z nimi w prowadzeniu działalności rolniczej (małżonka i domowników) w sprawach dotyczących obejmowania ubezpieczeniem i opłacania składek na to ubezpieczenie,
- przyznawanie i wypłatę świadczeń pieniężnych z ubezpieczenia,
- orzecznictwo lekarskie dla ustalenia prawa ubezpieczonych do świadczeń uzależnionych od całkowitej niezdolności do pracy w gospodarstwie rolnym lub oceny stanu zdrowia,
- prowadzenie działalności prewencyjnej na rzecz zapobiegania wypadkom przy pracy rolniczej i chorobom zawodowym oraz promocji zdrowia,
- prowadzenie rehabilitacji leczniczej dla osób uprawnionych do świadczeń z KRUS, wykazującym całkowitą niezdolność do pracy w gospodarstwie rolnym, ale rokującą jej odzyskanie w wyniku

leczenia i rehabilitacji, albo osobom zagrożonym całkowitą niezdolnością do pracy w gospodarstwie rolnym.

Wg stanu na 31.12.2007 r. ubezpieczeniu społecznemu rolników podlegało 1 598 197 osób, a świadczenia emerytalno-rentowe z tego ubezpieczenia pobierało 1 530 234 osób.

Ponadto KRUS realizuje szereg innych zadań, sukcesywnie zleczanych przez państwo na podstawie odrębnych przepisów. Do tych zadań należą m. innymi:

- obsługa ubezpieczenia zdrowotnego na mocy ustawy z dnia 27 sierpnia 2004 r. o świadczeniach opieki zdrowotnej finansowanych ze środków publicznych polegająca m. in. na opłacaniu składek na ubezpieczenie zdrowotne za osoby podlegające ubezpieczeniu społecznemu rolników (finansowane przez budżet państwa) oraz emerytów i rencistów rolnych do Narodowego Funduszu Zdrowia; KRUS obsługuje w tym zakresie ok. 3,1 mln osób objętych ubezpieczeniem zdrowotnym.
- wypłata krajowych rent strukturalnych w rolnictwie na podstawie ustawy z dnia 26 kwietnia 2001 r. o rentach strukturalnych w rolnictwie; liczba świadczenio-biorców rent strukturalnych sukcesywnie zmniejsza się – w styczniu ub. r. pobierało je 619 osób, a na koniec 2007 – 386, średniorocznie w ub. r. wypłacono 512 rent strukturalnych. Krajowe renty strukturalne zastąpione zostały systemem finansowanym ze środków UE,
- wypłata obywatelskich świadczeń pieniężnych tj. m.in.: kombatanckich, ryczałtów energetycznych, świadczeń dla byłych żołnierzy-górników, z tytułu tajnego nauczania, dla osób represjonowanych przez III Rzeszę i ZSRR.

Od 2004 r. KRUS uczestniczy w realizacji wynikających z przepisów Rozporządzeń 1408/71 i 574/72 Rady (EWG) o koordynacji systemów zabezpieczenia społecznego w krajach członkowskich Unii Europejskiej (EOG i Szwajcarii).

System ubezpieczenia społecznego rolników finansowany jest w oparciu o 3 państwowe fundusze celowe: Fundusz Emerytalno-Rentowy, Fundusz Prewencji i Rehabilitacji oraz Fundusz Administracyjny a także pozabudżetowy Fundusz Składkowy.

Fundusz emerytalno-rentowy przeznaczony jest na finansowanie świadczeń emerytalno-rentowych oraz składek na ubezpieczenie zdrowotne za rolników. Fundusz emerytalno-rentowy tworzy się ze składek rolników na ubezpieczenie emerytalno-rentowe oraz dotacji budżetowej. W 2008 r. dotacja ta wynosi 15 mld zł.

Fundusz Prewencji i Rehabilitacji jest przeznaczony do finansowania działalności KRUS w zakresie prewencji wypadkowej i rehabilitacji leczniczej. Fundusz ten tworzy się z odpisu od funduszu składkowego oraz dotacji budżetowej. W 2008 r. dotacja ta wyniesie 5 mld zł.

Fundusz składkowy jest pozabudżetowym funduszem celowym posiadającym osobowość prawną. Z tego funduszu finansowane są świadczenia z ubezpieczenia wypadkowego, chorobowego i macierzyńskiego. Fundusz jest samofinansujący co oznacza, że świadczenia finansowane z tego funduszu związane z ryzykiem wypadku przy pracy rolniczej, choroby i macierzyństwa są całkowicie pokrywane ze składek ubezpieczonych rolników.

KRUS jest członkiem największych międzynarodowych stowarzyszeń skupiających instytucje zabezpieczenia społecznego na świecie, w tym: od 1992 roku członkiem ISSA (Międzynarodowego Stowarzyszenia Instytucji Zabezpieczenia Społecznego, skupiającego instytucje ubezpieczeń społecznych z ponad 130 krajów) oraz IAAMRH (Międzynarodowego Stowarzyszenia Medycyny Pracy w Rolnictwie i Ochrony Zdrowia Ludności Wiejskiej), zajmującego się medycyną wsi.

MINISTERSTWO ROLNICTWA I ROZWOJU WSI (MRiRW)

00-930 Warszawa, ul. Wspólna 30
tel./fax + 48 22 623 10 00; + 48 22 623 27 50
<http://www.minrol.gov.pl>
e-mail: kancelaria@minrol.gov.pl

AGENCJA RYNKU ROLNEGO (ARR)

Biuro Informacji i Promocji
00-400 Warszawa, ul. Nowy Świat 6/12
tel./fax + 48 22 661 72 72; + 48 22 628 93 53
<http://www.arr.gov.pl>
e-mail: tpi@arr.gov.pl

AGENCJA RESTRUKTURYZACJI I MODERNIZACJI ROLNICTWA (ARiMR)

00-175 Warszawa, Al. Jana Pawła II 70
tel./fax + 48 22 318 53 30; + 48 22 318 42 20
<http://www.arimr.gov.pl>
e-mail: info@arimr.gov.pl

AGENCJA NIERUCHOMOŚCI ROLNYCH (ANR)

00-215 Warszawa, ul. Dolańskiego 2
tel./fax + 48 22 635 80 09; + 48 22 635 00 60
<http://www.anr.gov.pl>
e-mail: anr@anr.gov.pl

FUNDACJA PROGRAMÓW POMOCY DLA ROLNICTWA (FAPA)

00-930 Warszawa, ul. Wspólna 30
tel./fax + 48 22 623 16 03; + 48 22 623 19 09
<http://www.fapa.com.pl>
e-mail: fapa@fapa.com.pl

KASA ROLNICZEGO UBEZPIECZENIA SPOŁECZNEGO (KRUS)

00-608 Warszawa, Al. Niepodległości 190
tel./fax + 48 22 592 65 90; + 48 22 825 95 97
<http://www.krus.gov.pl>
e-mail: centrala@krus.gov.pl

GŁÓWNY INSPEKTORAT JAKOŚCI HANDLOWEJ ARTYKUŁÓW ROLNO-SPOŻYWCZYCH (GIJHARS)

00-930 Warszawa, ul. Wspólna 30
tel./fax + 48 22 623 29 00; + 48 22 623 29 98
<http://www.ijhar-s.gov.pl>
e-mail: sekretariat@ijhar-s.gov.pl

INSPEKCJA WETERYNARYJNA - GŁÓWNY INSPEKTORAT WETERYNARII (GIW)

00-930 Warszawa, ul. Wspólna 30
tel./fax + 48 22 623 20 88; +48 22 623 14 08
<http://www.wetgiw.gov.pl>
e-mail: wet@wetgiw.gov.pl

PAŃSTWOWA INSPEKCJA OCHRONY ROŚLIN I NASIENICTWA (PIORIN)

00-930 Warszawa, ul. Wspólna 30
tel./fax + 48 22 623 23 02; + 48 22 623 23 04
<http://www.piorin.gov.pl>
e-mail: gi@piorin.gov.pl

CENTRUM DORADZTWA ROLNICZEGO W BRWINOWIE

05-840 Brwinów, ul. Pszczelińska 99
tel./fax + 48 22 729 66 34 (38); + 48 22 729 72 91
<http://www.cdr.gov.pl>
e-mail: brwinow_sekretariat@cdr.gov.pl

KRAJOWA RADA IZB ROLNICZYCH

00-930 Warszawa, ul. Wspólna 30
tel./fax + 48 22 623 21 65; + 48 22 623 11 55
<http://www.krir.republika.pl>
e-mail: krir@z.pl

KRAJOWY ZWIĄZEK ROLNIKÓW, KÓŁEK I ORGANIZACJI ROLNICZYCH (KZRKiOR)

00-582 Warszawa, Al. Sucha 16/42
tel./fax + 48 22 827 75 55; + 48 22 827 30 01
<http://www.kolkarolnicze.pl>
e-mail: biuro@kolkarolnicze.pl

